

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Diplomová práce

**Farnost jako „communitas amoris“ v encyklice
Deus caritas est a vybraných dokumentech
české katolické církve**

Jiří Brtník

Obor: Katolická teologie

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Doležel, Th.D.

OLOMOUC 2012

Prohlášení o původnosti zpracování práce:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a při jejím zpracování jsem použil jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne 17.4.2012

Děkuji Mgr. Jakubu Doleželovi, Th.D. za pomoc při volbě tématu této práce,
její odborné vedení a čas věnovaný konzultacím.

Obsah

ÚVOD.....	4
<u>1 ENCYKLIKA DEUS CARITAS EST A JEJÍ POJETÍ DIAKONIE JAKO ZÁKLADNÍHO ÚKOLU CÍRKVE A FARNOSTI.....</u>	6
1.1 KRÁTKÁ GENEZE ENCYKLIKY A JEJÍ POZICE V TRADICI MAGISTERIA.....	6
1.2 PŘEDSTAVENÍ OBSAHU ENCYKLIKY VZHLEDEM K TÉMATU DIAKONIE.....	9
1.2.1 <i>První část: Jednota lásky ve stvoření a v dějinách spásy.....</i>	9
1.2.2 <i>Druhá část: Caritas – uplatňování lásky církví, „komunitou lásky“.....</i>	15
1.3 ÚKOL DIAKONIE FARNOSTI V ENCYKLICE.....	25
<u>2 BIBLICKÉ A PASTORÁLNĚ-TEOLOGICKÉ UKOTVENÍ TÉMATU.....</u>	27
2.1 BIBLICKÉ UKOTVENÍ.....	27
2.1.1 <i>Láska k potřebným v životě a hlásání Ježíše Krista a v prvokřesťanském chápání ....</i>	28
2.1.2 <i>Diakonie obce.....</i>	33
2.2 PASTORÁLNĚ-TEOLOGICKÉ UKOTVENÍ.....	38
2.2.1 <i>Diakonie jako podstatný úkol církve.....</i>	38
2.2.2 <i>Diakonie jako základní úkol farnosti.....</i>	45
<u>3 ODRAZ TÉMATU VE VYBRANÝCH PASTORAČNÍCH DOKUMENTECH KATOLICKÉ CÍRKVE V ČR.....</u>	48
3.1 DOKUMENT PLENÁRNÍHO SNĚMU ŽIVOT A POSLÁNÍ KŘESŤANŮ V CÍRKVI A VE SVĚTĚ.....	49
3.2 DOKUMENT CHARITATIVNÍ SLUŽBA CÍRKVE.....	54
3.3 STANDARDNÍ STUDIJNÍ MATERIÁLY A TÉMATA V PŘÍPRAVĚ KNĚŽÍ V ČR.....	57
3.3.1 <i>Národní rámcový program kněžské formace.....</i>	58
3.3.2 <i>Pastorální teologie.....</i>	60
3.3.3 <i>Kodex kanonického práva.....</i>	63
3.3.4 <i>Katechismus katolické církve.....</i>	65
ZÁVĚR.....	68
RESUMÉ.....	72
SUMMARY.....	73
BIBLIOGRAFIE.....	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ.....	79

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybral téma diakonie jako základního úkolu farnosti. V nadpisu práce jsem toto téma vyjádřil stejným způsobem jako papež Benedikt XVI. ve své encyklice *Deus caritas est* – pojmem „*communitas amoris*“, který odkazuje, jak uvidíme, na podstatu diakonie uplatňované církevní komunitou.

K tomuto tématu mě inspirovaly přednášky Profesora Heinricha Pompeye o diakonii církve a následně zmíněná encyklika Benedikta XVI. *Deus caritas est*, která je prvním církevním dokumentem, jenž o tomto podstatném úkolu církve systematicky pojednává. K tomu, abych se zabýval tímto tématem, mě ještě více motivovalo, že se o tomto rozměru církve a úkolu farnosti málo píše a málo ví, a to jak v české teologické literatuře, tak i v dokumentech české katolické církve, také v pastorální teologii je pojmání tří základních funkcí církve jako „martyrie“ (hlásání Božího slova), „liturgie“ a „diakonie“ relativně nové.

Pastorálněteologický pojem „Diakonie“ se začal v teologii prosazovat až na přelomu století. Starším pojmem, v podstatě pro stejnou skutečnost, je termín „*caritas*“. Ten používá také encyklika *Deus caritas est*. Diakonií se myslí veškerá aktivita církve, která je výrazem Boží lásky a usiluje o integrální dobro člověka¹, jehož vrcholem je spása². Je definována jako základní úkol (funkce) církve či podstatná činnost církve vedle martyrie a liturgie. Je láskou k bližnímu, vykonávanou jak jednotlivci, tak také „ve jménu komunity uspořádaným způsobem³, která slouží lidem v jejich utrpení a potřebách veškeré povahy, tzn. i materiálních⁴, stojí po boku člověka v nouzi a obhazuje ho⁵. Je tedy láskou, jejím konkrétním projevem. To také ukazuje na identičnost pojmů „diakonia“ a „*caritas*“ (překlad řeckého pojmu *agapé*). Encyklika *Deus caritas est* navíc používá pojem „služba lásky“. Všechny tři pojmy budeme používat ve stejném významu. Ve významu, který jsme nyní ukázali, budeme chápat pojem „diakonie“ používaný v naší práci.

¹ Srov. BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. Praha: Paulinky, 2006 (dále jen DCE), čl. 19.

² Srov. METTE, N. Diakonia. In BUCHBERGER, M. (ED.). In *Lexikon der Pastoral*. Band 1. Freiburg im Breisgau: Herder, 2002, s. 297.

³ Srov. DCE, čl. 21.

⁴ Srov. *Tamtéž*, čl. 20.

⁵ Srov. OPATRŇNÝ, M. Místo diakonie v životě Božího lidu. In BALÁŽ, M., PUPÍK, Z., ŠVEC, P. (ED.). *Pastorální činnost vo farnosti a diecéze*. Žilina: Inštitút Communio, 2011, s. 26.

V naší práci se zaměříme na myšlenku, že se diakonie má uplatňovat v každé farnosti jako podstatná součást jejího života. Papež Benedikt XVI. definoval v souvislosti s diakonií církevní komunitu v nadpise druhé části encykliky *Deus caritas est* jako „communitas amoris“ – komunitu lásky. Tento výraz považujeme za velmi vhodné vyjádření pro definování každého církevního společenství, tedy i farnosti. Proto jsme ho také zvolili do nadpisu naší práce. Vyjadřuje skutečnost, že křesťanská komunita může žít jediné z Boží lásky a žít jediné Boží lásku, která je diakonií.

Nyní k metodě práce: naše hlavní otázka zní: je diakonie podstatným úkolem farnosti? S tím souvisí zkoumání kontextu tohoto tvrzení: z čeho tato podstatnost vyplývá? Třetí naše otázka zní: jsou nějaké předpoklady, že bude takto diakonia chápána a uskutečňována v naší české církvi? Budeme postupovat následovně: v **první kapitole** se zaměříme na výchozí pramen našeho uvažování – encykliku *Deus caritas est*. Budeme zkoumat její obsah, zejm. ve vztahu k tématu diakonie (caritas), a v kontextu tohoto obsahu se zaměříme na myšlenku, že je služba lásky také povinností farnosti. Ve **druhé kapitole** budeme pracovat s referenčními texty – Písmem svatým – jako základním teologickým pramenem – a následně s teologickou literaturou a církevními dokumenty, které budeme analyzovat s ohledem na naše téma, abychom tvrzení o podstatnosti uplatňování diakonie ve farnosti podložili a všimli si také jeho východisek. Ve **třetí kapitole** budeme zkoumat situaci v naší české církvi, zda je tato skutečnost reflektována v důležitých dokumentech české katolické církve a tématech formace kněží, které se zabývají pastorem.

1 Encyklika *Deus caritas est* a její pojetí diakonie jako základního úkolu církve a farnosti

V této kapitole tedy budeme postupovat následovně: abychom dobře porozuměli encyklice, podíváme se na okolnosti jejího vzniku a její postavení v řadě dokumentů učitelského úřadu (1.1). Následně probereme její strukturu a obsah tak, abychom pochopili *caritas* jako úkol církve a její východiska (1.2). Na základě takového pochopení encykliky vyzvedneme už konkrétně tvrzení týkající se farnosti vzhledem k naší hlavní zkoumané otázce a ostatní myšlenky, které s diakonií farnosti souvisí (1.3).

1.1 Krátká geneze encykliky a její pozice v tradici magisteria

Encyklika *Deus caritas est* byla vydaná 25. ledna 2005 v Římě papežem Benediktem XVI. jako jeho první encyklika. Byla oficiálně přeložená do dalších sedmi jazyků, obsahuje téměř 16 tis. slov ve 42 člancích.

Téma papežovy encykliky bylo pro mnohé velkým překvapením. Kard. Ratzinger byl totiž doposud znám spíše jako přísný prefekt Kongregace pro nauku víry⁶. Setkalo se s velmi kladným ohlasem, i ze strany známých kritiků církve.⁷ Na začátku papež sám odpovídá, proč vybral toto téma:

„Ve světě, kde se Božímu jménu někdy přisuzuje pomsta, ba dokonce povinnost nenávidět a jednat násilně, je právě toto poselství velmi aktuální a má konkrétní vypovídající hodnotu. Z uvedeného důvodu si ve své první encyklice přeji hovořit o lásce, jíž nás Bůh naplňuje a kterou máme sdělovat druhým. [...] Mým přáním je, aby se tak ve světě podnítilo obnovené odhodlání lidí rozhodněji odpovídat na Boží lásku“.⁸

Láska je podle něj totiž základem, který stojí v centru teologie, v centru celého křesťanství, „láska je světlem [...], které stále znovu prozařuje temný svět a dává nám odvahu žít a jednat“.⁹ Dalším hlavním cílem je ukázat vůbec křesťanské pojetí termínu „láska“, který „se dnes stal jedním z nejužívanějších a také nejvíce zneužívaných slov.“¹⁰ S tímto

⁶ Srov. CORDES, P.J. Hlavní referát prezidenta Papežské rady COR UNUM. In POMPEY, H., DOLEŽEL, J. (ED.). *Mezinárodní konference Deus caritas est*. Olomouc: Heinrich Pompey, J. Doležel, 2007. s. 28.

⁷ Srov. *tamtéž*.

⁸ *DCE*, čl. 1.

⁹ *Tamtéž*, čl. 39.

¹⁰ *Tamtéž*, čl. 2.

motivem se láskou zabývá zejména v první části encykliky. Druhá část je odlišná, ale vychází z první. Chce ukázat a připomenout, že se tato láska musí projevit v jednání člověka a v jednání společenství. Církvi jako komunitě musí odpovídat institucionální jednání, jež je vyjádřením Boží lásky.¹¹

Adresáty encykliky jsou především biskupové¹², ale zároveň všichni věřící, kteří slouží potřebným, ať už ze své křesťanské povinnosti, nebo i jako pracovníci charitativních institucí. Vydáním encykliky v době modliteb za jednotu křesťanů chtěl také papež vyjádřit, jak to sám řekl, ekumenický podtext tématu, protože právě láska je podmínkou pro jednotu a pro mír ve světě¹³ a je snahou všech církví, ale také ostatních náboženství.

Ke vzniku a látce encykliky můžeme říci, že první část encykliky je z větší části prací samotného papeže Benedikta XVI., druhou část s tématem křesťanské charity inicioval již papež Jan Pavel II.¹⁴ a práci na ní pověřil také kardinála P. J. Cordes v čele papežské rady Cor unum. Benedikt XVI. po svém zvolení rozhodl, aby se na práci pokračovalo, ale změnil výstavbu textu tak, aby bylo jasné theocentrické východisko křesťanského uplatňování lásky.¹⁵ Encyklika je logicky uspořádaná, velmi dobře vědecky zakotvená, postavená na západní myšlenkové tradici, filosofii a Písmu svatém, ale zároveň vychází z mnoha dalších myšlenek teologické reflexe, zejm. z německého prostředí. Jedním z jejích pramenů inspirace diakonického poslání církve je také teologie caritas východních otců Jana Zlatoústého a Basila Velikého¹⁶.

Je na místě podívat se na **pozici *Deus caritas est* mezi ostatními dokumenty magisteria**. Encyklika totiž, jak vyzdvihuje H. Pompey, je v dějinách církve vůbec prvním systematickým pojednáním oficiálního církevního učení magisteria a celostním teologickým pojetím charitativního poslání církve vůbec. V tomto smyslu je opravdu velkolepým počinem. V předchozích církevních dokumentech, ani v těch současných (*Kompendium sociální nauky církve, Katechismus katolické církve, Kodex kanonického práva*), přestože

¹¹ Srov. BENEDIKT XVI. Generální audience 18.1.2006. *Benedict XVI on His First Encyclical*. [Internet] 18.1.2006 - [2.6.2011]. <<http://www.zenit.org/article-15040?l=english>>.

¹² Srov. DCE, čl. 32.

¹³ Srov. BENEDIKT XVI. Generální audience 18.1.2006. *Benedict XVI on His First Encyclical...*

¹⁴ Srov. ORMEROD N. *Deus caritas est - God is Love*. [Internet] 2007 - [3.6.2011]. <<http://www.catholicaustralia.com.au/page.php?pg=churchdocs-deuscaritasest1>>.

¹⁵ Srov. CBCP NEWS. *John Paul II started Deus Caritas Est, says Cordes*. [Internet] 23.1.2009 - [2.6.2011]. <<http://www.cbcnews.com/?q=node/6982>>.

¹⁶ POMPEY, H. Die Encyklika „Deus Caritas est“. Eine Profilierungschance für die Caritas? *Die neue Ordnung*, 2006, č. 60, s. 96.

2. vatikánský koncil charitní službu připomíná, se neobjevuje žádné systematictější pojednání, ani samotné pojmy „caritas“ nebo „diakonie“.¹⁷ Oproti dalším dvěma základním službám církve, *zvěstování evangelia* a *liturgie* nebyla diakonie reflektována téměř vůbec. Učitelství úřad církve od 19. století sice intenzivně reagoval na velké sociální nespravedlnosti a nouzi v mnohých sociálních encyklikách, avšak charita je zde ve smyslu milosrdenství obsažena spíše jen jako doplnění sociální spravedlnosti.¹⁸ Přestože povinnost diakonie nebyla takto nikdy systematizovaná, byla vždy uskutečňovaná.¹⁹ Na druhou stranu nedovolila její pochopení a uskutečňování jako hlavního úkolu církve.

Encyklika obsahuje také tematiku spojenou se sociálním učením církve. Proto považujeme za dobré odpovědět si na otázku, jaký má encyklika *Deus caritas est* vztah k encyklikám sociálním?²⁰ Souvisí to se vztahem diakonie a sociálního učení církve, které spolu velmi úzce souvisí, především hlavním východiskem obou, a to láskou. Dokonce bychom mohli uvažovat, zda není sociální učení také diakonií. Na druhé straně se oba úkoly obrací trochu jiným směrem. Sociální nauka apeluje na všechny lidi, kdežto úkol diakonie je do značné míry vázán na víru křesťanů. Nad tímto vztahem se později krátce zamyslíme v souvislosti s rozbořem dokumentů ve třetí kapitole. V encyklice *Deus caritas est* Benedikt XVI. se tímto vztahem zabývá ještě z jiného pohledu. Považuje za potřebné obhájit charitativní činnost ve společnosti právě vzhledem k sociálnímu úsilí o spravedlnost, jež někdy považuje charitativní službu za zbytečnou. Ta je však podle Benedikta přirozeně nutná pro společnost a rozvoj člověka. Touto myšlenkou rozvíjí papež to, co již Jan Pavel II. nazval „subjektivitou“ společnosti.²¹ Encyklika dále také předpokládá zásadu personalismu, princip subsidiarity a participace. Též přednostní rozhodování ve prospěch chudých, jež sociální nauka obsahuje, je diakonii zvláště blízké. K otázce vztahu *Deus caritas est* k encyklikám sociálním můžeme říci, že sice obsahuje myšlenky, které se dají zařadit do sociálního učení církve, ale na druhou stranu se nedá přímo nazvat encyklikou sociální.

¹⁷ Srov. *tamtéž*, ss. 96–97.

¹⁸ Srov. POMPEY, H., DOLEŽEL, J. Impulzy pro sociální práci církve – encyklika *Deus caritas est*. Láska jako požadavek spásy. *Studia theologica*, podzim 2006, roč. VIII, č. 3 (25), s. 56.

¹⁹ Srov. *tamtéž*, s. 57.

²⁰ Srov. WEIGEL G. *From Centesimus Annus to Deus Caritas Est: The Free and Virtuous Society of the 21st Century*. [Internet] 13.12.2006. <http://www.eppc.org/publications/pubid.2788/pub_detail.asp>.

²¹ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus Annus*, čl. 49; Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. (dále jen KSNC), čl. 420.

1.2 Představení obsahu encykliky vzhledem k tématu diakonie

Nyní budeme procházet encykliku podle její struktury. V jejích dvou částech budeme sledovat a popisovat obsah jednotlivých kapitol a článků. Sedmnáct článků první části je rozděleno do pěti menších kapitol, dvacet článků druhé části do kapitol šesti. Popis obsahu budeme případně doplňovat souvisejícími informacemi a komentáři různých autorů a budeme si všimnout zvláště toho, co se týká diakonie církve. Proto také probereme druhou část encykliky podrobněji a pro přehlednost se budeme věnovat každé její kapitole zvlášť. Pro přehlednost budeme některé hlavní myšlenky jednotlivých částí či odstavců zvýrazňovat tučně.

První část pojednává o lásce obecně a druhá o jejím uplatňování církví. Hlavní myšlenkou, z které celé téma vychází, je uvědomění si Boží lásky, z níž vychází jednání lásky člověka. Bůh otevírá životu člověka nový obzor, když „dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.“ (Jan 3,16). Tato Boží láska se netýká pouze křesťana, ale všechny lidi, pro které je Bůh milujícím, nebo jak učil Jan Pavel II., „Bohem s lidskou tváří“. Láska člověka pak není jen „příkázáním“, ale odpovědí na tuto Boží lásku. Základním textem celého tématu, ze kterého je také název encykliky, je verš z prvního listu Janova: „*Bůh je láska; kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh zůstává v něm*“ (4,16).²²

1.2.1 První část: Jednota lásky ve stvoření a v dějinách spásy

Nejprve se v první kapitole Benedikt XVI. zabývá **terminologií** pojmu „láska“.²³ Tomuto termínu se dává velmi mnoho odlišných významů. Zásadní otázkou, na kterou papež chce odpovědět, je, zda se všechny tyto podoby lásky nakonec sjednocují a láska je tedy jen jediná, nebo zda totéž slovo „používáme pro označování naprosto odlišných skutečností.“ (čl. 2)

Ve druhé kapitole předkládá encyklika **dva nejzákladnější významy slova „láska“** používané v dějinách – „*erós*“ a „*agapé*“ a ukazuje na jejich vzájemnou souvislost. Antický řecký pojem „*erós*“ v se podstatě týkal vztahu mezi mužem a ženou. Zároveň toto označení vyjadřovalo jakousi božskou sílu, „extázi“, sjednocení a opojení božstvím, které se zakoušelo v mimokřesťanských kulturách často prostřednictvím kultu plodnosti

²² Srov. *DCE*, čl. 1.

²³ V důležitých pojmech sledujeme oficiální latinskou a německou (jazyk Benedikta XVI.) verzi encykliky. Pro termín „láska“ v čl. 1 je v německé verzi použit pojem „*Liebe*“, v latinské „*amor*“.

a posvátné prostituce (srov. čl. 4). Bible však tento pojem téměř nepoužívá, naopak lásku vyjadřuje novým pojmem „*agapé*“. Vymizení, nebo dokonce potlačení prvního řečeného významu „erotické“ lásky mezi mužem a ženou v Bibli a křesťanství na úkor nového významu lásky, nebylo v dějinách pochopeno a až přehnaně, i když někdy též legitimně, kritizováno. Starý zákon totiž silně potíral cokoli, co by bylo v opozici k jediné víře v Boha, co by bylo nazváno božským, tedy i ony náboženské kultury, které jsme zde shrnuly pod slovem „*erós*“. To, co křesťanství kritizuje, je pojetí mylné, že by opojný a nedisciplinovaný *erós* byl výstupem k božství. (srov. čl. 4) *Erós*, zvláště v dnešní době, je „degradovaný na čirý „sex“ a stává se zbožím“, podobně jako se následkem toho stává zbožím i člověk k němu „používaný“. Člověk totiž má tendenci pohlížet na tělo a na sexualitu jako pouze na materiální složku sebe samého a neintegruje je do celistvosti svobody své existence. *Erós* takto smyslně chápaný potřebuje kázeň a očištění, aby byl v jednotě s duševní stránkou člověka. Může se stát předchutí blaženosti, dokonce určitou „extází“ k božství, protože je poukazem, příslibem neomezenosti a věčnosti, ale jen takto správně chápaný. (čl. 3 – 5)

Dále Benedikt XVI. vysvětluje, jak má ono očišťování, putování lásky vzhůru vypadat. Přitom se ukazuje charakter druhého významu lásky – „*agapé*“ a jeho rozdíl i souvislost s „*erós*“ Papež to ilustruje na pojetí lásky v biblické knize *Píseň písní*. Zde se ukazuje, že láska má určitý vývoj. Láska *erós* (v *Písni písní* termín „*dodím*“), která je jakýmsi hledáním, hledáním sebe, ponořením do opojnosti štěstí, přechází v lásku *agapé* (řec. překlad hebrejského „*ahabá*“), která objevuje druhého, překonává sobecké zaměření a projevuje se starostí a péčí o milovanou bytost, usiluje o její štěstí²⁴ a dokonce se taková „láska stává odříkáním a je hotova k oběti“. K lásce pak patří také určitá definitivnost – že je láskou výhradně k jedné osobě a láskou stálou, „navždy“. (čl. 6)

Encyklika se nyní snaží na základě dosud řečeného odpovědět na položenou otázku. Ukazuje, že **láska**, ač byla chybně v řečených dvou významech (rozměrech) často úplně oddělovaná a kladená do opozice, **je jenom jedna** a je člověku přirozená (je v souladu s obecnou lidskou zkušeností lásky) a v souladu s biblickou vírou, která jí naopak dává nové rozměry (srov. čl. 8). Má ale charakter „extáze“ ve smyslu putování, „trvalého exodu z já, které je uzavřené do sebe, směrem k jeho osvobození v sebedarování“. Takové směřování lásky vede ke znovunalezení nejen sebe samého, ale v souvislosti

---

²⁴ Srov. BENEDIKT XVI. Generální audience 18.1.2006. *Benedict XVI on His First Encyclical...*

s vírou také nalezení Boha. „Je to putování pšeničného zrna“ (čl. 6), které umírá, aby život zachovalo, podobné putování Ježíše Krista (srov. čl. 6). *Erós* je jakoby vzestupnou láskou, *agapé* sestupnou, ale přes svoji odlišnost se nedají od sebe odtrhnout. Naopak, čím více jsou jednotné, tím je láska opravdovější. papež pokračuje v charakterizování tohoto vývoje lásky: „Ano, láska je, ohromena velkým příslibem lásky, nejprve žádostivá – *erós* –, ale pak má, když se přibližuje k druhému a zabývá se jím, stále více usilovat o jeho štěstí, „existovat pro“ něho. „Tak se do *erótu* začleňuje prvek *agapé*“ (čl. 7). Tedy láska směřuje k podobě *agapé*. Ale přesto, přijímat – vzestupný *erós* – člověk potřebuje stále. Aby člověk byl schopen lásku darovat, musí jí také jako dar přijímat. Na duchovní rovině, když člověk má křesťansky milovat bližního, zvláště když se duchovní pastýř má věnovat potřebám druhých, musí lásku přijímat od Krista, k čemuž vede²⁵ výstup modlitby. Jen tak může pastýř potřeby ostatních vnímat, soucítit s nimi a stát se všem vším. (čl. 7–8)

Ve třetí kapitole první části ukazuje papež, v čem spočívá **novost biblické víry**, v čem spočívá biblická láska. Nejprve ukazuje nový **obraz Boha**, který podává Písmo svaté. Na rozdíl od jiných kultur Bible hlásá, že je Bůh jediný (srov. Dt 6,4). Tento pravý Bůh je Stvořitelem všeho a všech lidí. To, že je Stvořitelem, zároveň znamená, že jeho stvoření je mu drahé. Miluje, což je velice zásadní, hlavně člověka, a miluje ho osobně. Vztah Hospodina k Izraeli je v Písmu nezdůrazněn vyjadřován metaforami snoubenectví a manželství a modloslužba jako cizoložství. Nejlepším příkladem toho je prorok Ozeáš a Ezechiel, ale také již citovaná *Píseň písní*. Vztah Boha a Izraele stojí na vzájemné věrnosti. Bůh člověku zjevuje sebe a cestu k pravému životu a člověk zakouší, že je Bohem milován, zakouší pravou radost v Hospodinu. „Tuto lásku Boha k nám, odkazuje Benedikt XVI. na Dionysia Pseudoareopagitu, „můžeme kvalifikovat jako *erós*, který je však zároveň *agapé*“ (čl. 9). To je podle nás velmi důležité pojmenování Boží lásky. Bůh svůj *erós* daruje zcela nezištně, a dokonce je to láska, která odpouští. A to i přesto, že se obrací proti němu samému, láska proti spravedlnosti. Vrcholem této lásky je, že se Bůh stal člověkem a jako člověk se úplně vydal. U tohoto biblického pojetí Boha zdůrazňuje papež jeden prvek: paradoxní spojení striktně metafyzického obrazu Boha, který je zdrojem všeho bytí, s obrazem Boha, který „miluje s plností vášně skutečné lásky. *Erós* je tím vrcholně zušlechtěn a očištěn a slévá se s *agapé*.“ Taková láska Boha

---

²⁵ Zde Benedikt cituje výklad Řehoře Velikého na biblickou perikopu o Jákobově žebříku.

a láska člověka, láska vzájemná, je podle papeže podstatou biblické víry. V ní se skutečně realizuje sjednocení člověka s Bohem (srov. čl. 4). Jenom je třeba dodat, že není splynutím v jedno, ale je jednotou lásky opravdové, ve které je každý sám sebou. (čl. 9–10)

Druhá novost, kterou přináší biblická víra, se týká **obrazu člověka**. Člověk se může stát v jistém smyslu kompletním jedině ve společenství s druhým pohlavím. V souvislosti s tím zdůrazňuje Benedikt XVI. dva aspekty: *erós* jako takové hledání své celistvosti ve spojení s druhým pohlavím je člověku přirozený a směřuje k definitivnosti takového svazku, o kterém se již mluvilo. Taková výlučná láska manželství je pak podobná vztahu Boha k jeho lidu. (čl. 11)

V další kapitole se mluví o **Boží lásce v Ježíši Kristu**, která se nás bezprostředně dotýká a zavazuje nás k naší lásce. Bible nestojí na abstraktních pojmech, ale na konkrétním Božím jednání, které se projevilo vrcholně ve vtělení Boha. V Ježíšově smrti na kříži se daruje Bůh sám. Kristova smrt je „láska ve své nejradikálnější podobě“ (čl. 12), která je definicí toho, co to vlastně láska je a jaká má naše láska být. Ježíš „tomuto úkonu sebedarování propůjčil trvalou přítomnost“ (čl. 13) v Eucharistii: jeho láska se stala naší stravou. „Eucharistie nás vtahuje do Ježíšova obětího úkonu [...], do dynamismu jeho sebedarování, které se stává i naším pohybem. Skrze účast na něm se stáváme s Bohem opravdu sjednocenými, podobně jako v jednotě manželů. (čl. 12–13)

Dále Benedikt XVI. zmiňuje další, velmi podstatný prvek lásky: její **sociální charakter**²⁶. Svátostí jsme totiž sjednoceni nejen se samým Pánem, ale také se všemi ostatními, kteří ho přijímají, stáváme se jedním tělem. Krista totiž nemohu mít výhradně pro sebe, ale jen ve spojení s ostatními. Z toho plyne, že láska k Bohu a láska k bližním patří plně k sobě. Boží láska *agapé* k nám totiž právě v Eucharistii „přichází v tělesné podobě, aby pokračovala ve svém působení v nás a skrze nás. Papež říká, že Kristovo učení o lásce můžeme pochopit jen na základě toho, co bylo řečeno výše – že Kristova láska působí, i díky svátostem, stále a na všechny, kteří v něho věří, tak, že je ke skutečně křesťanské lásce uschopňuje. Tak je vidět, že přikázání lásky není pouhou „morálkou“ odtrženou od víry a svátostného života. To všechno – víra, kult a *étos* –, spolu hluboce souvisí díky základu, kterým je právě Boží láska. Z toho je také pochopitelná nesmyslnost stavění

---

²⁶ Ze sociálního charakteru lásky pak vyplývá nutnost lásky komunity, o které se bude hovořit později.

kultu proti etice. Jak bylo řečeno, etika lásky vychází ze svátosti, v níž jsme milováni, „musíme milovat“, protože jsme milováni. (čl. 14)²⁷

Takový původ lásky v lásce přijaté je nutno vidět také v Ježíšových podobenstvích: papež zmiňuje dvě podobenství a ukazuje na nich několik charakteristik lásky k bližním. Prvním je podobenství o milosrdném Samaritánovi (srov. Lk 10). Zde je objasněn pojem „bližní“, kterým je „každý, kdo mne potřebuje a komu mohu pomoci“ (čl. 15). Není jím už jen člen vlastního národa, jak to chápali židé. Láska k bližnímu pak je charakterizována odhodláním „tady a teď.“ Tyto charakteristiky pak bude papež používat, když bude mluvit o úloze církve. Chceme vyzdvihnout i jeho poznámku, která by svým způsobem měla patřit až do druhé části a která se tématu naší práce také dotýká: že totiž je úlohou církve stále novým způsobem interpretovat, co je pro její členy blízkým nebo vzdáleným „objektem lásky“. Druhým podobenstvím je podobenství o posledním soudu (srov. Mt 25). Láska se zde ukazuje být kritériem pro rozhodnutí o konečném osudu člověka. Ale hlavně se zde ukazuje úzká propojenost lásky k Bohu a k bližním, protože se v bližním, kterému pomáháme, setkáváme s Kristem. (čl. 15)

Poslední kapitola prvního dílu se zabývá započatého tématu souvislosti **lásky k Bohu a lásky k bližnímu**. Papež zde řeší dvě zásadní otázky: první řeší námitku, zda je možné milovat Boha, když ho člověk nevidí, druhá se ptá, zda je možné lásku, zejm. lásku k bližním, nařídit, přikázat. Proti oné námitce staví text prvního listu Janova: „Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí.“ (1 Jan 4,20), který ukazuje jasné spojení mezi láskou k Bohu a láskou k bližním. Právě „láska k bližnímu je cestou k setkání s Bohem.“ (čl. 16) Zároveň ale Benedikt XVI. dokazuje, že Bůh není úplně neviditelný, nepřístupný. Poukazuje opět na 4. kapitolu Janova listu, že nás totiž Bůh miloval jako první (1 Jan 4,10), a vyjmenovává mnohotvaré projevy Boží lásky: v celých dějinách od počátku, kdy Bůh vychází lidem v ústrety, ve vrcholném projevu poslání Božího Syna, který nás miloval až ke smrti, dále ve velkých dílech, jimiž vedl prvotní církve, v následujících dějinách, skrze lidi, skrze své slovo, svátosti, především Eucharistii, při liturgii, modlitbě a v komunitě věřících. Tato láska Boží, kterou zakoušíme, nám nejen dává Boha poznávat, „vidět“, ale také je původem naší lásky jako odpovědi, základem toho, že „lásku lze „nařídit“, protože předtím byla darována“.²⁸ Encyklika

²⁷ Dva předchozí články, čl. 13 a 14 považujeme teologicky za zásadní pro pochopení východiska uplatňování křesťanské lásky a také souvislosti tří základních projevů církve, které se budou dále rozvíjet.

²⁸ To bylo rozvinuto již v čl. 14.

se dostává dále k podstatě lásky k Bohu: ta totiž zahrnuje všechny schopnosti člověka. Nejen cit, ale spočívá především ve sjednocení vůle, které přerůstá ve spojení smýšlení a cítění, a tak se naše chtění a vůle Boží stále více ztotožňují (čl. 17). Láska k bližnímu už pak není vnějším příkázáním, ale stává se mou vlastní vůlí. (čl. 16–17)

Křesťanská láska k bližnímu pak spočívá v tom, že v Bohu, se kterým jsem sjednocen, miluji „také osobu, která mi není příjemná nebo kterou dokonce neznám“ (čl. 18). Na druhého hledím očima Božíma, očima Boha a člověka Ježíše Krista, jsem schopen hlouběji vnímat očekávání druhého a naplňovat je. Zde je opět důležitá poznámka, která bude rozvinuta ve druhé části encykliky: tímto způsobem lásky jsem schopen dát druhému mnohem více, než co je schopna dát jen nějaká pomáhající organizace bez tohoto rozměru. Znovu zde papež zdůrazňuje propojení lásky k Bohu a bližnímu: druhého v jeho velikosti a s jeho potřebami jsme schopni vidět jen, když nám neschází hluboký kontakt s Bohem, a naopak správný vztah k Bohu jsem schopen žít, jen když jsem pozorný a vnímavý vůči druhým. Uzavírá a shrnuje, že obojí naše láska, k Bohu i k bližním, je možná jen na základě zakoušené lásky Boha. Ta nás sjednocuje. Naše láska není vnějším příkázáním, ale vyplývá z přirozenosti, z podstaty lásky a pochází od samého Boha. Na závěr ještě papež přidává, že tato jedna, ale mnohostranná láska nás sjednocuje: mezi sebou a s Bohem. (čl. 18)

Nyní se pokusme tuto část krátce shrnout. Nejprve (čl. 2–8) se věnuje lásce z filozoficko-antropologického pohledu, ukazuje dva základní významy lásky (*erós* a *agapé*), které jsou oba nutné, ale říká, že láska je jenom jedna, avšak vyvíjí se a musí se očišťovat. Poté se zaměřuje již na lásku biblickou, křesťanskou. Ta stojí na lásce Boha k člověku, která umožňuje opravdu vzájemný vztah Boha a člověka. Tato Boží láska se vrcholně projevila v Kristu, který učinil trvalou v Eucharistii a který tak skutečně sjednocuje všechny, kteří ho přijímají. Díky této Boží lásce a sjednocení s ním je člověk uschopněn milovat bližního. Pokud je člověk skutečně člověkem, tak jak ho stvořil Bůh, je pro něj láska přirozená, jak to vychází ze zásady: *agere sequitur esse*.²⁹ Láska k Bohu a k bližnímu patří neoddělitelně k sobě, protože Boha můžeme nejlépe milovat právě skrze bližního.

---

²⁹ Srov. Pompey, H., Doležel, J. Impulzy pro sociální práci církve – encyklika *Deus caritas est*. *Studia theologica...*, s. 53.

1.2.2 Druhá část: Caritas – uplatňování lásky církví, „komunitou lásky“

Tato druhá část encykliky se zabývá úkolem církve organizovaného uplatňování lásky – tedy diakonií (caritas). Tuto část budeme rozebírat, jak jsme již předeslali, trochu podrobněji a budeme nadpisy oddělovat jednotlivé kapitoly. Od vyložení toho, co je to láska, a předložení lásky k bližním jako „přirozeného přikázání“ v první části encykliky se tato láska nyní konkretizuje v povinnost církve. Obraz milujícího Boha, zejm. v Kristu, ale také obraz lidského vztahu mezi mužem a ženou se stává jakýmsi vzorem pro charitativní vztah církve.³⁰

Nadpis tohoto dílu ukazuje, co je nutně součástí lásky (caritas): „uplatňování lásky církví“.³¹ Láska musí být uplatňována také církví jako společenství. Pojem „komunita lásky“³² dobře vystihuje, jak úzce láska souvisí s církví a navíc s jejím charakterem komunity³³. Tento pojem nebo pojmy související se objevují již v 19. st. v německé teologii, ale také na II. vatikánském koncilu³⁴. Pojem *caritas* je v encyklice použit jako zaužívaný biblicko-teologický pojem používaný jako překlad biblického pojmu *agapé*, Benedikt XVI. jím myslí, jak sám v představení encykliky vysvětluje, „nezbytné vyjádření hlubokého aktu osobní lásky, s níž nás Bůh stvořil a která v našich srdcích vzbuzuje podnět milovat, zrcadlit Boha-Lásku, který nás stvořil ke svému obrazu.“³⁵ Má podobu lásky, která se zajímá o dobro druhého, otevírá se širší rodině církve, rodině společnosti a rodině světa. Tato láska je také podstatně církevním jednáním a jednáním církevní komunity, a proto musí mít podobu institucionální.³⁶

Caritas církve jako projev trojiční lásky

Benedikt XVI. v první kapitole druhé části vysvětluje, že tato láska – *caritas* církve je **projevem trojiční lásky**, jakoby jejím pokračováním skrze člověka. Cituje Augustinův výrok: „*Immo vero vides Trinitatem, si caritatem vides*“ a ukazuje, jak se Boží láska

³⁰ Srov. POMPEY, H. Die Encyklika „Deus Caritas est“. Eine Profilierungschance für die Caritas?..., s. 98.

³¹ V latinské verzi: „exercitatio amoris in ecclesia“; v německé: „Das Liebestun“.

³² Latinsky „Communitas amoris“; německy „Gemeinschaft der Liebe“.

³³ Komunitou („communitas“) se v encyklice myslí společenství s určitými strukturami na rozdíl od pojmu společenství („communio“), které nemusí vždy strukturální uspořádání – nemusí být komunitou.

³⁴ Srov. LG. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu...*, čl. 8a.

³⁵ [(...) ma necessaria espressione dell'atto più profondo dell'amore personale con cui Dio ci ha creati suscitando nel nostro cuore la spinta verso l'amore, riflesso del Dio Amore che ci rende sua immagine. ”]. BENEDIKT XVI. Generální audience z 18. ledna 2006. [Internet] 19.1.2006 – . <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/audiences/2006/documents/hf_ben-xvi_aud_20060118_it.html>.

³⁶ Srov. BENEDIKT XVI. *Generální audience* (18.1.2006). *Benedict XVI on His First Encyclical...*

projevuje: Otec v lásce posílá svého Syna a ten daruje svého Ducha. Ten pak je „tou vnitřní silou“ (čl. 19), která uschopňuje člověka k napodobování Krista v lásce k bližním. Církevní komunita takto proměňována a uschopňována Duchem zároveň vydává **svědectví** o Boží lásce. V promluvě k účastníkům konference Papežské rady *Cor unum* papež řekl, že se v charitativní aktivitě církve zjevuje Boží *Agapé*, podobně jako se ve svědectví víry církve zjevuje Božský *Logos*.³⁷ Dále se už konkrétně upřesňuje, jaká je tato láska církve, kterou projevuje ve veškeré své činnosti: láska, která usiluje o integrální dobro člověka, o jeho pokrok ve všech oblastech života, i když na první místě samozřejmě o jeho spásu. To je ovšem předmětem veškeré aktivity církve. Láska je „službou, kterou církev naplňuje, když **ustavičně vychází v ústřety lidem v utrpení a v jejich potřebách, a to i v potřebách materiální povahy.**“ Tuto službu, tento „aspekt“ lásky nazývá *službou lásky*³⁸. (čl. 19)

Caritas jako úloha církve

Na začátku této kapitoly papež definuje lásku jako úkol církve: láska k bližnímu, jak byla popsána zejména v první části encykliky, je úkolem především pro jednotlivce, ale „je také úlohou pro celou církevní komunitu, a to na všech úrovních“ (čl. 20). V promluvě k účastníkům konference *Cor unum* říká, že osobní jednání *agapé* nikdy nemůže zůstat jako něco izolovaného, ale musí se stát podstatným jednáním církve jako komunity, vyžaduje institucionální formu, která se vyjadřuje komunitní prací církve³⁹, musí se stát církevním, organizovaným jednáním. Uplatňování lásky, jak uvidíme dále, je dokonce ustavujícím principem a nezákladnějším úkolem církve.

Odtud dále Benedikt XVI. ukazuje, jak bylo v církvi **vědomí o tomto úkolu** přítomno od **počátku** a jak se vyvíjelo. Vědomí prvotní církve o tomto úkolu vyplývá nejlépe ze svědectví Písma svatého⁴⁰: ve Skutcích apoštolů, ve druhé kapitole (2,42–45), Lukáš předkládá něco jako definici církve. V ní nachází Benedikt XVI. čtyři konstitutivní prvky církve: učení apoštolů, společenství, lámání chleba a modlitbu. Prvek „společenství“ (řecky *koinónia*) se podle něj popisuje následujícími verši 2. kapitoly a dále v kapitole

³⁷ [“As the divine *Logos* corresponds to the human announcement, the word of faith, so must the *Agape*, who is God, correspond to the *agape* of the Church, her charitable activity.”]. BENEDIKT XVI. *Promluva k účastníkům konference Cor unum* (23.1.2006). [Internet]. <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2006/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20060123_cor-unum_en.html>.

³⁸ V latinské verzi: *caritatis ministerio*.

³⁹ Srov. *tamtéž*.

⁴⁰ Těmito místy v Písmu svatém se budeme zabývat v biblické části naší práce.

čtvrté (4,32–37): měli všechno společné a dělili to mezi ty, kdo potřeboval. Je to předkládáno spíše jako určitý ideál, zásadním jádrem však podle papeže je, že v komunitě nesmí existovat taková podoba chudoby, která by nedovolovala důstojný život. Zde je velmi dobře vidět spojitost lásky a církevní komunity. (čl. 20)

Dále encyklika zmiňuje ustanovení jáhnů (Sk 6), kteří od počátku měli na starosti službu lásky. Tito muži měli na starost službu „při stole“⁴¹, výraz, který vyjadřoval pravděpodobně i rozdělování materiální podpory nebo i peněz, úsilí komunity pomáhat potřebným.⁴² Papež dodává, že taková služba není jen prostou technickou službou, ale službou duchovní, protože je právě naplňováním onoho „ustavujícího principu církve“, „zásadní úlohy církve“ (čl. 21). Vyplývá z toho, že od počátků církve byla služba lásky – diakonie komunity – vykonávána organizovaně pod vedením mužů, kteří byli v jejich čele. Ať byl počátek „jáhenského úřadu“ jakýkoliv, jáhenství (a s ním spojená služba lásky) se v následujících dějinách rozvinulo. Na konci článku je uvedena věta, která velmi výstižně definuje, co je to „diakonie“: „služba lásky k bližnímu vykonávaná ve jménu komunity uspořádaným způsobem“ (čl. 21)

Další vývoj církve ukazuje, caritas se stala činností, která se stavěla na roveň vysluhování svátostí a zvěstování Slova. Konkrétně zde papež dokládá úzkou propojenost služby lásky se slavením eucharistie. Caritas církev uplatňovala od počátku, jak bylo ukázáno, a všude, kde byla vidět potřeba: ke vdovám a sirotkům, uvězněným, nemocným a cizincům a ke všem, kdo byli v nouzi kvůli čemukoliv jinému. Patří tedy k podstatě církve. (čl. 22)

Tato služba církve byla dobře známá a ceněná ve svém okolí. To papež dokládá citátem z Tertuliána (srov. čl. 22) a na tom, že se jí inspirovala i náboženská organizace císaře Juliána Apostaty. (čl. 24)

Vědomí o úkolu uplatňování lásky jasně dokládají také právní struktury, které v církvi vznikaly. Konkrétně se zde zmiňují instituce zvané „diakonia“, které od 4. stol. vznikaly v Egyptě při kláštorech a později diecézích a získaly pevné místo s právní samostatností a byly dokonce podporovány státem. Pak se tato instituce rozvíjela na Východě i na Západě, v Římě je doložená v 7. st. To, že v Římě službu trpícím uplatňovali od počátku, dokládá Benedikt XVI. na příběhu sv. Vavřince. (čl. 23)

⁴¹ Řecky: „*diakonein trapezais*“.

⁴² Srov. DILLON, R.J. Acts of the Apostles. In: BROWN, E.E, FITZMYER, J.A, MURPHY, R.E. (ED.). *The New Jerome Biblical Commentary*. New Jersey: Prentice hall, 1990, s. 739.

V závěru kapitoly papež shrnuje základní poznatky o „službě lásky“: vyjmenovává **trojí úkol církve vyplývající z „niterné povahy církve“**, kterým je *martyria, leitúrgia a diakonia* – caritas (služba lásky). To, že vyplývají z niterné povahy církve znamená, že „patří k její vlastní povaze“ (čl. 25a), její podstatě, esenci⁴³. Proto je také caritas službou církve, nedá se od ní oddělit. Všechny tři úkoly jsou na stejné úrovni, jsou spolu **neoddělitelně spjaty** a navzájem se podmiňují. Toto sepětí, zejména s eucharistií, se ukazuje již ve čl. 14: „Eucharistie, která se neprojevuje láskou, je sama v sobě neúplná.“ a spojení s hlásáním evangelia je vidět v čl. 31, když se mluví o svědectví lásky. Papež odkazuje na *Direktorium pro pastorační službu biskupů* a konkrétní články, kde se dočteme o biskupech, že mají dbát na to, aby věřící byli instruováni, povzbuzováni a byla jim dána veškeré pomoc, aby mohli vykonávat dílo milosrdenství. Tak mají v jejich životě být propojeny všechny tři oblasti činnosti církve: hlásání víry, liturgie a křesťanská láska, která je svědectvím víry.⁴⁴ (čl. 25a)

Dále papež znovu opakuje, v čem „služba lásky“ spočívá: „nesmí být nikdo, kdo by trpěl kvůli nedostatku toho, co je pro život nezbytné“ (čl. 25b). „**Adresátem**“ této služby je na prvním místě ten, **kdo do církve**, „Boží rodiny“ křtem **patří**⁴⁵, ale zároveň **i každý další člověk** na světě, tedy caritas má být univerzální. Adresáty caritas, které encyklika zmiňuje, bychom mohli rozdělit na tři základní skupiny podle způsobu pomoci: na prvním místě je to církevní komunita sama (ti, kteří do ní křtem a bydlištěm náležejí), potom jsou potřební mimo ni, ale na její dosah, a na třetím místě také potřební mimo její dosah, kterým se pomoc poskytuje většinou zprostředkovaně. Tady je třeba zopakovat důležitou skutečnost, na kterou papež upozorňuje již v čl. 15, totiž že je úkolem církve, tedy i farnosti a těch, kteří ji vedou, stále znovu interpretovat, kdo je pro ni blízkým „adresátem“ její pomoci, kterému může dobře pomoci, a kdo vzdáleným. Další charakteristikou diakonie je pomoc „tady a teď“, podle aktuální situace, týkající se potřebných, se kterými jsme se setkali „náhodou“, jak to encyklika ukázala již v souvislosti s podobenstvím o milosrdném Samaritánovi. (čl. 25b)

---

⁴³ Srov. KONGREGACE PRO BISKUPY. *Apostolorum Successores*. Direktorium pro pastorační službu biskupů (22. února 2004). Vatikán: Città del Vaticano, 2004. čl. 194.

⁴⁴ Srov. *tamtéž*.

⁴⁵ Srov. Gal 6,10.

Spravedlnost a caritas

Tato kapitola se zabývá námitkou, která se stále znovu objevuje vůči *caritas*: důležitější, ne-li jediné řešení nouze je spravedlnost. Silně tuto myšlenku prosazoval zejm. marxismus. Skutky milosrdenství jako by byly jen zástěrkou neochoty pracovat pro odstranění pravých kořenů nespravedlnosti a jako by jen podporovaly udržení stávajících nespravedlivých podmínek. Ideálem marxismu bylo, aby každý měl takový podíl statků, že by už žádnou podporu nepotřeboval. Tyto myšlenky se nedají zavrhnout jako vyloženě špatné, naopak k odstranění nespravedlnosti musí snahy státu směřovat. Nová situace 19. stol. totiž, která je podnítila, opravdu volala po radikálním odstraňování nespravedlnosti, která se objevila v dosud neznámých podobách, a hlavním činitelem v tomto byla i církev a její rodičí se sociální učení, ale, jak říká Benedikt XVI., je v nich také mnoho nesprávného. (čl. 26–27)

Je třeba nalézt správný poměr mezi spravedlností a *caritas*: co se týká **spravedlnosti**, je třeba rozlišovat úlohu státu a úlohu církve. Stát a církev mají být na sobě nezávislé skutečnosti, i když ve vzájemném vztahu. Základní úlohou státu je právě spravedlnost. Politika však není pouhou technikou a spravedlnost, jež je cílem a měřítkem politiky, má etickou povahu, to znamená, musí neustále reflektovat morálku, co je správné. Zde je také úloha církve, která má díky víře, jež očišťuje rozum, lepší přístup k pravdě. K tomu právě slouží její sociální nauka, jež takto hledá to, co je v souladu s rozumem a přirozeností zákona. Má přispívat k **hledání skutečných požadavků spravedlnosti**, ale také k odhodlání podle toho jednat, i když by to bylo v rozporu s vlastními zájmy. Budování spravedlivého sociálního řádu je úkolem každé generace. Církev není určena k jeho dosahování politickými prostředky. Dosahování spravedlnosti je tedy **úkolem státu, ale církve k tomu má** očišťováním rozumu a etickou formací **přispívat**. Jak ale Benedikt XVI. zdůrazňuje, „nesmí zůstat pouze na okraji usilování o spravedlnost“, ale musí se zapojovat prostřednictvím racionální argumentace a duchovními silami. (čl. 28a)

Na druhé straně *caritas*, což je velmi silný argument proti přednesené úvodní námitce, „**bude vždy potřeba**, a to i v té nejspravedlivější společnosti. Neexistuje žádné spravedlivé státní uspořádání, jemuž by se podařilo to, aby služba lásky byla zbytečná.“ Láska totiž patří neodděleně k člověku. Vždy totiž, jak říká Benedikt XVI., bude existovat utrpení, osamocení i materiální nedostatek. Stát nikdy nemůže zajistit všechno, ani to není v jeho kompetenci. To by navíc bylo proti principu subsidiarity. Nyní se říká

důležitá věc: církev neuskutečňuje pouze lidskou lásku a neposkytuje pouze materiální pomoc, ale lásku Kristova Ducha a pomoc duši, což bývá často potřebnější. V souvislosti s tím se encyklika opět vrací k úvodní námitce a ukazuje, že ta v sobě skrývá materialistické pojetí člověka. (čl. 28b)

Jaký má být tedy v životě církve **poměr mezi úsilím o spravedlivé uspořádání společnosti a „službou lásky“**? Ve věci vytváření spravedlivého řádu, má církev ne přímo a podstatnou, ale zprostředkující úlohu, jak bylo řečeno výše. Bezprostřední působení v tomto ohledu, jak encyklika rozebírá, je však věcí křesťanů laiků – občanů státu –, kteří se proto mají účastnit aktivit k tomu směřujících. K tomu je však poznačeno, že musí přesto politická aktivita laiků, podobně jako celý jejich život, vycházet z lásky a být prožívaná jako „sociální láska“⁴⁶. Závěrečný odstavec mluví o tom, kdo má uplatňovat *caritas*: Je to každý jednotlivý křesťan, jehož láska bude vždy potřeba, ale právě také církev a její instituce ve formě organizované aktivity věřících, protože patří k její povaze. (čl. 29)

Mnohotvárné struktury charitativní služby v kontextu současné společnosti

Než se papež začne zabývat tím, co je vlastní *caritas* církve a jak má vypadat, věnuje krátkou kapitolu tomu, jaké možnosti a formy charitativních služeb jsou v současné době možné.

Na prvním se mluví o **zvýšené schopnosti poznávat a zabezpečovat potřeby lidí**. Schopnost poznávat potřeby lidí, které jsou stále velké, se radikálně zvýšila díky komunikačním prostředkům. Zde se cituje Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*: „Charitativní činnost může a musí dnes zahrnovat naprosto všechny lidi a potřeby.“⁴⁷ Zvláště pak Benedikt XVI. zdůrazňuje, že tato činnost může zahrnovat úplně všechny národy, to se zvláště týká také imigrantů. Také prostředků k tomu je v dnešním globalizovaném světě dostatek. Z nich jmenuje zvláště systémy rozdělování potravy a oblečení a nabídku ubytování a pohostinnosti. Též podpora ze strany států a humanitárních organizací je velká a je třeba ji též využívat. (čl. 30a)

Dále se encyklika zabývá **spoluprací s jinými organizacemi**, kterou velmi silně a opakovaně doporučuje. Na jedné straně to přispěje k účinnosti charitativní služby,

⁴⁶ Tento pojem „sociální láska“ (*caritas*) se objevuje v *Katechismu katolické církve* pro označení solidarity (sdílení dober materiálních a duchovních). Srov. *KKC*, čl. 1939, 1948.

⁴⁷ *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apoštolátu laiků (18. 11. 1965). In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, čl. 8.

na druhé straně mohou církevní instituce křesťanským duchem ostatní organizace ovlivňovat. Papež také, jak to dělal i při jiných příležitostech, oceňuje a podporuje dobrovolnictví, které doporučuje zvláště mladým lidem. Co se týká církevních aktivit, vyzvedává zvláště formy, které propojují charitu s evangelizací, protože jsou úzce spojeny. Nakonec vyzvedneme jednu charakteristiku cíle *caritas*, která ještě nebyla v encyklice zmíněná a kterou papež říká zde jakoby na okraj, že totiž se církev touto službou snaží o pravý „humanismus, který v člověku uznává Boží obraz a chce pomáhat k tomu, aby vedl život odpovídající této důstojnosti.“ (čl. 30b)

Specifický profil charitativních aktivit církve

V této kapitole se pojednává o tom, v čem spočívá *caritas* církve, na rozdíl od společensky prospěšných aktivit ve světě. Tedy zde předkládá encyklika jakési „ustavující prvky“ církevní *caritas*. Mnoho z nich se objevovalo již v předchozích částech encykliky.

V prvé řadě je „služba lásky“ **odpovědí na bezprostřední potřebu** v určité konkrétní situaci, jak to bylo rozebíráno u podobenství o Samaritánovi. Za druhé, charitativní organizace musí dbát na to, aby byly k dispozici příslušné **prostředky**. To je, podle encykliky, úkolem hlavně diecézní, národní a mezinárodní Charity⁴⁸. K těmto „prostředkům“ patří také lidé, kteří tyto potřeby „službou lásky“ zabezpečují.

Dále se mluví o **kompetencích a formaci** těchto pomáhajících: V prvé řadě je třeba, aby měli kompetenci **odbornou**, umění péči správně technicky provádět. Druhou velmi důležitou věcí je však lidskost, pozorné srdce vůči tomu, komu pomáhají. K tomu potřebují, jak to nazývá Benedikt XVI., právě „formaci srdce“. Ta spočívá v tom, že jsou vedeni ke správnému **duchovnímu životu**, k opravdovému setkání s Bohem, které v nich přirozeně probouzí lásku a otevírá je pro druhé, tak, jak o tom mluvila první část encykliky. (čl. 31a)

Další podstatnou vlastností „křesťanské charity“ je nezávislost na politických stranách a ideologiích, protože, jak už bylo řečeno, prvotním úkolem církve není ideologicky měnit řád společnosti, ale křesťansky milovat tady a teď, protože člověk lásku potřebuje stále. I tím se přispívá k utváření lepšího světa. Znovu papež opakuje: programem

---

⁴⁸ Charita s velkým písmenem v celé práci označuje oficiální církevní organizaci.

křesťana podle příkladu Krista je „srdce, které vidí“, které vidí, kde je třeba lásky, a jedná tak.

Caritas církve však, protože je církev komunitou, a o této známce se už také mluvilo, musí být **organizovaná a plánovitá**, protože odpovídá církevní komunitě, která má institucionalizovanou podobu. Toho se týká i úřad jáhnů, o kterých byla řeč, jejichž charisma k této službě potvrzuje i zmíněný *Direktář pro pastorační službu biskupů* ve článku, na který papež odkázal.⁴⁹ S tím souvisí také již zmíněná potřeba spolupráce s jinými podobně zaměřenými organizacemi. (čl. 31b)

Ještě je zde jedna věc, o které encyklika mluví: charitativní aktivity nesmí být prostředkem k vnucování víry, neboli proselytismu. Pravá láska totiž, jak argumentuje papež, je nezištná. Tím však není řečeno, že by Bůh měl zůstat stranou; to by ani nebylo v pořádku, protože člověk Boha potřebuje. Pravá láska pomáhajícího, která vychází z víry, je sama o sobě nejlepším ukazatelem na Boha, aniž by se muselo mluvit. A když je to vhodné, je čas také ke svědectví přispět slovem. Je ale nutné si uvědomit, jak je „služba lásky“ se **svědectvím** spojena (srov. čl. 19). Těmito dvěma způsoby, ale láskou za každých okolností, má křesťan svědčit o Bohu, a zároveň tímto svědectvím sloužit člověku. (čl. 31c)

Subjekty zodpovědné za charitativní působení církve

Kdo jsou subjekty charitativní aktivity, *caritas*? Subjektem tohoto působení církve, ve všech jejích organizacích je právě sama **církev**, a to „**na všech úrovních**“, od farností, přes diecéze, až po univerzální církev. To podtrhuje také *Direktář pro pastorační službu biskupů*.⁵⁰

Konkrétně je zde zmíněna Papežská rada *Cor unum*, která je zodpovědná za všechny takovéto aktivity a za organizace, které je konají. Na úrovni partikulárních církví jsou to **biskupové**, kteří jsou odpovědní za *caritas* zde uskutečňovanou. Na nich je tedy prvotní zodpovědnost za to, že a jak se „služba lásky“ v jejich partikulární církvi uskutečňuje. To také výslovně slibují při svém biskupském svěcení. Podrobně je jejich zodpovědnost popsána v již zmíněném *Direktáři pro pastorační službu biskupů* Kongregace pro biskupy: zejména je jejich úkolem pečovat, aby se dostávalo opravdu všem potřebným, přednostně těm nejpotřebnějším, pomoci tak, jak to uvádí *Skutky apoštolské* (srov. 2,42–

⁴⁹ Srov. *Apostolorum Successores*. Direktorium pro pastorační službu biskupů..., čl. 194.

⁵⁰ Srov. *tamtéž*.

44), uvnitř komunity i mimo ni, dále aby tato diakonie byla uskutečňovaná ve správném duchu, v duchu Kristovy lásky a jako její svědectví. Jeho úkolem, jak dále čteme v *Direktáři pro pastorační službu biskupů*, na který bylo odkázán, je povzbuzovat k tomu všechny jemu svěřené a pečovat, aby se jim k tomu dostávalo potřebného poučení, vedení a pomoci. Má co nejvíce podporovat charitativní aktivity, které v jeho diecézi již fungují, zejména Charitu, která by se měla podílet na všech humanitárních iniciativách, a zakládat nové prostředky, které jsou nutné. Je zodpovědný také za správný vztah a spolupráci s jinými charitativními organizacemi.⁵¹ Z úkolů, které uvádí zmíněné články direktáře, zmíníme zvláště ještě jeden, který je uváděn vyloženě ve vztahu k jednotlivým farnostem: biskup by měl také dbát na založení složek Charity v každé farnosti pro „koordinaci a povzbuzování ke křesťanské lásce ve farní komunitě.“⁵² (čl. 32)

Ještě dále encyklika mluví o **pomáhajících** – spolupracovnících: „Nemají se dát ovlivňovat ideologiemi o vylepšování světa“. Naopak je znovu zdůrazněno, že se mají nechat vést pravou **vírou** (srov. čl. 7) a **láskou Kristovou**, jak se o ní mluvilo v první části encykliky. Benedikt XVI. k tomu navrhuje heslo z druhého listu Korint'ánům: „Kristova láska nás nutí“⁵³ (srov. čl. 14). Pomáhající si také mají zamilovat církev, uvědomovat si, že jednájí jejím jménem a že na nich záleží, jak bude církev naplňovat podobnost s Kristovou láskou. Důležité je vědomí o cíli jejich služby: šířit Boží lásku a být pro lidi svědky Boha. (čl. 33)

V dalším paragrafu jsme znovu vyzváni k tomu, abychom spolupracovali s ostatními, i necírkevními pomáhajícími institucemi. Avšak přitom musíme mít na paměti, v čem je specifická naše křesťanská pomoc: v lásce, která je přirozenou odpovědí na lásku Boží (srov. čl. 14; čl. 19). Papež znovu opakuje, že je to láska, která vychází ze setkání s Kristem. Ale je to také láska, která dává ne jen „něco ze svého, nýbrž sebe samého“. V opačném případě by toho, komu pomáhá, pokořovala. Takováto služba činí jednajícího pokorným a není takové nebezpečí, že by se nadřazoval nad toho, komu pomáhá. Naopak se stává podobným Kristu a poznává, že je to jeho milostí moci takto sloužit, protože tak má účast na jeho díle. S tímto vědomím ani nemůžeme podléhat malomyšlnosti, když se něco nedaří, pokud jsme udělali vše, co bylo v našich možnostech. (čl. 34–35)

⁵¹ Srov. *tamtéž*. čl. 193–209.

⁵² [the instrument for coordinating and animating the exercise of Christian charity in the parish community.]. *tamtéž*. čl. 195.

⁵³ 2 Kor, 5,14.

Benedikt XVI. dále pokračuje. Je zde více nebezpečí, když vidíme neúspěchy a problémy nad naše síly. Nejen malomyslnost, ale také touha upnout se na nějakou ideologii, která by chtěla vyřešit to, co nevyřeší Bůh, a pýcha, nebo naopak netečnost. Proti tomu nám pomáhá ono vědomí, že je celé naše dílo v rukou Kristových, ale také je nutné vést dobrý duchovní život. Je třeba živého kontaktu s Bohem skrze **modlitbu**. Modlitbou dokonce člověk neztrácí čas, i když je stále co dělat, naopak. Jak se řeklo v první části, ten, kdo se stará o druhé, zejména však pastýř – farář „musí být zakořeněn v kontemplaci. Jedině tímto způsobem totiž bude schopen vnímat potřeby ostatních“ (čl. 7). V dalších člancích papež stále rozvíjí zamyšlení o modlitbě a varuje před aktivismem a sekularismem křesťanů. Modlitba je setkáním, prosbou, aby byl Bůh přítomen se svou posilou v člověku a jeho díle. Dále napравuje jeden z předsudků o modlitbě: ta není snahou změnit Boží vůli, jakoby Bůh neměl s člověkem soucit, ale naopak snahou žít podle ní. Člověk si nesmí myslet, že je více, než Bůh, ale naopak vědět, že má Bůh všechno v rukou (srov. čl. 37), i když často nerozumíme tomu, co Bůh dopouští, podobně jako Job. Lékem na to je právě setrvávání v modlitbě a této víře (srov. čl. 38). Kapitulu Benedikt XVI. končí krásným shrnutím trojice **víry, naděje a lásky**, které jsou vlastně základem pro celou jeho reflexi.⁵⁴ Jsou to ctnosti pro křesťany, kteří mají sloužit a vstupovat do lidsky často beznadějných situací, nutné, protože je to víra, která probouzí lásku a naděje, projevující se trpělivostí a pokorou. (čl. 36–39)

---

⁵⁴ Srov. POMPEY, H. Die Encyklika „Deus Caritas est“. Eine Profilierungschance..., ss. 98–99.

Závěr

Na Závěr papež uvádí **svědectví lásky** (*caritas*) **svatých**, která mohou čtenáře inspirovat a nadchnout k uskutečňování toho, o čem encyklika pojednávala. Ukazuje, že zdrojem toho, že byli svatí a řeholníci schopni vyvinout takové úsilí v lásce k potřebným, byl jejich zvláštní vztah k Bohu, jejich víra a naděje a láska k Bohu (srov. čl. 40). Dále dává za vzor Marii, Matku Páně, která postavila Boha do středu svého života, s kterým se setkávala také právě skrze službu bližním, když plnila Boží vůli. Byla také ženou naděje, víry a lásky, ženou Božího slova a pokory (srov. čl. 41). Čím blíže je člověk Bohu, tím víc může milovat. Toho je příkladem právě Maria a svatí, kteří nám nyní tak pomáhají, i když jsou po smrti. Encyklika nemohla být zakončena ničím jiným, než modlitbou, a dovolíme si říci, že celá encyklika Benedikta XVI. je jeho jednou velkou modlitbou. (čl. 40–42)

1.3 Úkol diakonie farnosti v encyklice

Jako základní přínos encykliky pro pastorační práci hodnotíme oficiální a výslovné vyjádření podstatné povinnosti církve uplatňovat *caritas* – diakonie. Tato „služba lásky“ sice byla v církvi uplatňována, ale vědomí o tomto úkolu nebylo tak jasné a nedovolovalo uskutečňovat diakonii tak efektivně, jak by bylo třeba. Myšlenková struktura encykliky je dobře logicky tak, vystavěná, že je hezky vidět založení tohoto úkolu. Bůh je láska, miluje člověka a ten, stvořen a obnoven k jeho podobě nemůže jinak, než na tuto lásku odpovídat láskou, která se nejlépe uskutečňuje v lásce k bližním. Tato výměna lásky, vrcholně uskutečněná v Kristu, je stále živá v Eucharistii, obnovovaná v modlitbě a vedena Duchem svatým, protože spočívá ve sjednocení s ním, které se stává též sjednocením vůle a uschopňuje k plnění této vůle. Tato láska není vlastní jen jednotlivcům, ale zvláště také církvi, která má zvláštním způsobem účast na jednotě v Kristu. Proto je jedním z nejzákladnějších úkolů společenství církve. Ten úzce souvisí a stojí vedle dalších dvou: svátostným životem a hlásáním. V úzkém slova smyslu spočívá v zajištění, aby všichni žili podle důstojnosti odpovídající Božímu obrazu v nich, aby byla zajištěna jejich pravá svoboda potřebná ke spáse.

Pro naše téma je však zásadní s tím související tvrzení v čl. 20 a čl. 32, že *caritas*, „láska k bližním zakořeněná v lásce k Bohu“, je úlohou církevních komunit na všech

úrovních, počínaje od komunity místní, tzn. farnosti. Je tedy zcela jasně je řečeno, že diakonie je úkolem každé farnosti.

Tato skutečnost vyplývá z nutnosti uplatňování „služby lásky“ komunitně, protože farnost je základní komunitou církve⁵⁵. Název 2. kapitoly encykliky obsahující pojem „*communitas amoris*“ – komunita lásky, ukazuje velmi dobře na tento aspekt uplatňování lásky v komunitě a zcela jistě se jím myslí i komunita farní.⁵⁶ Od čl. 20 encyklika podává navíc náčrt vývoje organizované komunitní služby, jejíž počátky je vidět už v životě prvních církevních obcí.

Co se týká podoby a charakteristik *caritas* farnosti, platí o ní vše, co bylo v encyklice řečeno o *caritas* církve obecně, samozřejmě ve věcech, které jsou jí vlastní. Zejména to, že je její podstatnou úlohou vedle dalších dvou základních funkcí, se kterými je a musí být nutně spojená. Když mluví encyklika na mnoha místech o komunitě, má jistě na mysli konkrétní komunitu, kde se slaví Eucharistie⁵⁷ nebo hlásá Boží slovo, protože právě zde může být Boží láska nejvíce viditelná.⁵⁸ Dále se na diakonii farnosti vztahuje, že její uplatňování patří pod odpovědnost biskupa. Ten ji v praxi deleguje zejména na faráře. Stejně jako o *caritas* církve o platí o té farní, co je jejím obsahem a jak ho má určovat, kdo jsou jejími adresáty a jaké jsou její prostředky; dále jaký je její úkol ve věcech spravedlnosti, jaký je její charakter – že stojí nutně na víře –, jaký je její poměr vůči politickým orgánům a vůči jiným organizacím, se kterými má spolupracovat, jaká má být formace těch, kdo ji ve farnosti uplatňují, nutnost organizovanosti, apod.

---

⁵⁵ Srov. níže.

⁵⁶ Srov. TAILOR, P. Reflections on the encyclical *Deus caritas est* from the coalface of the parish life. In CASSIDY, G. (ED.). *Who is my neighbour: Deus caritas est*. Dublin: Veritas, 2009, ss. 182–183.

⁵⁷ Srov. *DCE*, čl. 17, 14. Srov. TAILOR, P. Reflections on the encyclical *Deus caritas est* from the coalface of the parish life. In CASSIDY, G..., ss. 164, 168.

⁵⁸ Srov. *tamtéž*, s. 164.

2 Biblické a pastorálně-teologické ukotvení tématu

Zabývali jsme se encyklikou *Deus caritas est* jako základním církevním dokumentem pojednávajícím o diakonii a pro nás jako výchozím bodem pro uvažování nad opodstatněním této základní součásti života komunity farnosti, jak z encykliky vyplývá. Nyní toto tvrzení podložíme svědectvím Písma svatého a současné pastorálně-teologické reflexe.

2.1 Biblické ukotvení

Biblické svědectví je základním pramenem pro chápání činnosti církve a jejích komunit. Konkrétně budeme hledat, jak je v něm přítomná diakonie – tedy praktické uplatňování lásky – jako podstatná činnost komunity. Budeme postupovat takto: nejprve (2.1.1) se budeme zabývat tím, z čeho vychází křesťanské uplatňování služby lásky, a to je především hlásání a život Otcem poslaného Ježíše Krista. Na tomto místě budeme procházet zejména evangelia, ale také další knihy, odrážející prvokřesťanské chápání Kristova odkazu. Následně (2.1.2) se podíváme již na to, z čeho plyne nutnost uplatňovat tuto lásku komunitně a jak ji konkrétně prvokřesťanská obec, předchůdce dnešního základního společenství církve – farnosti, uskutečňovala. To je nejlépe vidět ve Skutcích apoštolů a v novozákonních listech církevním komunitám. Naší metodou bude práce s biblickými texty a s díly biblistů a autorů, kteří je a jejich teologii, zejména teologii diakonie, vykládají.

Krátce k biblickému pojmu „*diakonia*“ (řec. διακονία, διακονέω) a odvozené tvary – označují nejprve běžnou službu u stolu (Lk 10,40), službu potřebným, dokonce službu sluhy nebo otroka (Lk 17,7n)⁵⁹, i když dnešní autoři poukazují na to, že totiž toto slovo neoznačuje nějakou podřadnou práci, ale naopak práci číšníka, která byla zvláště ceněná.⁶⁰ Přesto i v tomto smyslu může být chápána křesťanská služba, která je pokra-

⁵⁹ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament*. Freiburg: Druck und Verl. Emmentingen, 1975, s. 4.

⁶⁰ Srov. OPATRŇY, M. Místo diakonie v životě Božího lidu. In BALÁŽ..., ss. 25–26.

čováním Boží a Kristovi existence pro druhé⁶¹ (Mk 10,43–45⁶²). Diakonie křesťanů má být podobná podle Kristova učení ponížení služebníka, dokonce má být podle jeho vzoru svobodně zvolenou službou až ke smrti (Mk 10,45)⁶³. Používá se i ve významu starosti o někoho, o jeho potřeby, pomoc (Mt 25,44), nebo i v širším, náboženskospirituálním významu jako služba apoštolů spočívající zejm. v hlásání Slova, evangelia (Sk 6,4) nebo služba usmíření (2 Kor 5,18)⁶⁴. Z této termínové souvislosti může vyplývat ona úzká souvislost martyrie a diakonie. Pojem se používá také pro označení služby těch, kdo k ní byli pověřeni církví, kdo zastávali nějaký úřad (2 Kor 6,3), ale také konkrétně pro službu jáhna (Sk 21,8).⁶⁵

2.1.1 *Láska k potřebným v životě a hlásání Ježíše Krista a v prvokřesťanském chápání*

Nejprve se tedy budeme zabývat životem a hlásáním Ježíše Krista (a), což je, jak jsme řekli, hlavním východiskem pro činnost církve. Avšak považujeme za potřebné podívat se ještě trochu hlouběji na východisko křesťanské lásky, jak je pojímá teologie prvotní církve. Vyzdvihneme proto ještě tři východiska křesťanské caritas, i když jsou v Kristově poselství již nějak obsaženy: láska není jen plnění Kristova přikázání, ale je v první řadě odpovědí na lásku Boha, který nás miluje jako první (b). Láska dále nevychází jenom z nás, ale z Boha, který nás k ní uschopňuje a sám skrze nás miluje (c). Za třetí ještě považujeme za důležité pojmenovat spirituální základ, ze kterého láska nutně vychází, a tím je víra (d). Daly by se jmenovat ještě další body související s východisky křesťanské diakonie, ale vybrali jsme tyto podle nás nejdůležitější, které jsou ale zároveň obsaženy v probírané encyklice *Deus caritas est*.

⁶¹ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament...*, s. 4.

⁶² „kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď otrokem všech“. („ὅς ἂν θέλη μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς ἂν θέλη ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται πάντων δοῦλος“). Srov. NESTLE, E., ALAND, K. [ET AL.]. (ED.). *Novum testamentum Graece et Latine*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1984.

⁶³ Srov. METTE, N. Diakonia. In *Lexikon der Pastoral...*, s. 297.

⁶⁴ Srov. *tamtéž*.

⁶⁵ Srov. TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*. Olomouc: Nakladatelství Burget, 2001, s. 40.

a) Kristus jako vzor a hlasatel lásky k potřebným

Už **Starý zákon** je vzorem péče Židů o potřebné ze svého společenství. Velmi důležitým zákonem byla právě péče o ty nejslabší, sirotky, vdovy a všechny chudé (např. Dt 15). I organizaci k tomu měl velmi vypracovanou.⁶⁶

Ježíš Kristus na zemi ve spojitosti se zvěstováním evangelia velmi intenzivně **slouží a stará se o potřebné**. Ježíš hlásá Boží království a interpretuje ho svojí existencí jako lásku, službu, jako diakonii.⁶⁷ Je vidět, že jeho pomoc lidem je nerozdělitelně spojená s jeho hlásáním.⁶⁸ Ježíšova „proexistence“ – existence pro lidi je totiž zjevením proexistence Boží⁶⁹ (Jan 10,38), znamením Božího sklonění se ke svému lidu (Mk 5,19)⁷⁰, znamením Boha, který je láska. Diakonie Ježíše Krista je svobodně zvolenou službou a je službou až ke smrti (Mk 10,45), je bezpodmínečnou službou pro druhé, která je vede ke svobodě a spáse.⁷¹ Lukáš, který na Ježíšovy zdůrazňoval právě praktický dopad jeho lásky, vyjadřuje Kristovo poslání Izaiášovým proroctvím, ve kterém se tento služební rozměr velmi dobře ukazuje:

„Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým vrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu“ (Lk 4,18n)

Jan nám předává podobné slovo o Ježíšově poslání: „*Já jsem přišel, aby měly život a měly ho v hojnosti!*“ (Jan 10,10). To znamená, že svým jednáním chce docílit, aby lidé mohli „mít možnost žít v důstojnosti, lásce, bezpečí a jistotě.“⁷² Ježíš konkrétně slouží zejména uzdravováním, vymítáním zlých duchů a celým svým solidárním jednáním, zejm. s lidmi na okraji, hříšníky a se všemi chudými (Mt 4,23n), poznamenanými chudobou duchovní, ale i duševní a tělesnou: „*Znáte přece štědrost našeho Pána Ježíše Krista: byl bohatý, ale pro vás se stal chudým, abyste vy jeho chudobou zbohatli.*“ (2 Kor 8,9). Spása duchovní, kterou přináší, souvisí velice úzce se spásou všech ostatních rozměrů člověka. Jeho lidské projevy lásky vůči postiženým jsou „jakousi předzvěsti

⁶⁶ Srov. VÖLKL, R. *Caritas der Gemeinde. Neutestamentliche Grundlegung*. Freiburg: Deutschen Caritasverband, 1976, s. 26.

⁶⁷ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament...*, s. 4.

⁶⁸ Srov. POMPEY, H. Caritas. Begriff. In *Lexikon der Pastoral*. Band 1..., s. 251.

⁶⁹ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament...*, s. 3.

⁷⁰ Srov. POSPIŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 15

⁷¹ Srov. METTE, N. Diakonia. In *Lexikon der Pastoral...*, s. 297.

⁷² POMPEY, H. Závěrečná přednáška „Aby měly život...“. In POMPEY H, DOLEŽEL J. *Mezinárodní konference Deus caritas est*. Olomouc, 2007. s. 120.

a téměř svátostí definitivní spásy“.⁷³ Podotkněme už nyní, že Kristovo zvláštní zaměření na trpící se pak vyjadřuje v jednání církve, která ho napodobuje, jako přednostní rozhodování ve prospěch chudých (tzv. opce chudých)⁷⁴ Vrcholem Kristova diakonického života, jak už jsme naznačili, kříž, který je vyjádřením vytí otevřeného zcela pro druhé.⁷⁵

Tuto **lásku k bližním Ježíš** nejen praktikuje, ale **dává se v ní za vzor a hlásá** učedníkům **nutnost jejího uskutečňování**. Jednou ze základních řečí tohoto hlásání v Lukášově evangeliu je dotaz učitele Zákona na největší přikázání a navazující podobství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10, 25–36), který pomůže člověku v nouzi. Z celého textu také vyplývá jednota lásky k Bohu a bližnímu. Podobství je tzv. vzorovým podobstvím. Ukazuje, že „bližním“ je každý člověk trpící nouzí, jemuž můžeme pomoci. Takové jednání se má stát celoživotním jednáním každého člověka a je podmínkou k věčnému životu.⁷⁶ Kristus opakuje již starozákonní požadavek: „*Bud'te milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.*“ Nejlépe vypovídající výzvou učedníkům ke službě s odkazem na následování (Jan 12,26) je napomenutí v Markově evangeliu: „*kdo se mezi vámi chce stát velikým, buď vaším služebníkem [...] Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.*“ (Mk 10,45). Poslání učedníků a poslání každého křesťana musí tak být chápáno stejně jako poslání Krista.⁷⁷ Na prvním místě sám Kristus, ale také celé Boží slovo hlásá nutnost angažovanosti ve světě pro službu nejposlednějším bratřím, pro spravedlnost, smíření a pokoj.⁷⁸ K tomu bychom mohli ještě říci, že se nedá chápat láska k bližnímu odděleně od pomoci k bližnímu, láska od konkrétní služby. Biblický výraz „milovat“ je totiž velmi blízký významu slovesa „pomáhat“. To také odkazuje na neoddělitelnost pojmů „diakonia“ a „caritas“, jak jsme to podotkli v úvodu práce. Ještě je třeba pokročit o kousek dále a poukázat již zde na to, že v Ježíšově kázání není jen požadavek na lásku pro jednotlivce, ale pro celé společenství učedníků. Na mnohých místech vyzývá k lásce mezi sebou, k lásce navzájem (srov. Jan 13,34). Láska tak má jednoznačně svoji sociální dimenzi a uskutečňuje se v konkrétním prostoru společenství přijetí a lásky, v konkrétní „komunitě lásky“⁷⁹

⁷³ POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 96

⁷⁴ Srov. KSNC..., čl. 182.

⁷⁵ Srov. OPATRŇNÝ, M. Místo diakonie v životě Božího lidu. In BALÁŽ, M..., s. 28.

⁷⁶ Srov. MAREČEK, P. Láska jako požadavek spásy. *Studia theologica*, 2004, roč. VI, č. 3, s. 26.

⁷⁷ Srov. POMPEY, H. Závěrečná přednáška. In *Mezinárodní konference Deus caritas est...*, s. 121.

⁷⁸ BENEDIKT XVI. *Verbum Domini* (dále jen VD) Posynodální apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve (30. září 2010). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, čl. 99–103.

⁷⁹ Srov. POMPEY, H. Závěrečná přednáška. In *Mezinárodní konference Deus caritas est...*, s. 121.

Ježíš Kristus nejen sám slouží a vyzývá učedníky ke službě lásky, ale dokonce se **identifikuje s potřebným**. Nejlépe toto ztotožnění vidíme v Ježíšově řeči o posledním soudu. V ní se navíc ukazuje, že měřítkem soudu, měřítkem křesťanského života nebude na prvním místě misionářský úspěch, ale praxe diakonické služby, služby hladovým, žíznivým, nemocným a jiným potřebným.⁸⁰ V tomto textu se také zvláště zjevuje ona přednostní láska k chudým a potřebným.⁸¹ Milovat chudého se rovná lásce k Bohu. To výstižně ukazuje Jan ve svém prvním listě (1 Jan 4,19n). Tohoto textu jsme si všimli už v komentáři encykliky, když ho podrobněji Benedikt XVI. rozebíral. Je to právě v Kristu, ve kterém „se stává láska k bližnímu a láska k Bohu jednou jedinou láskou.“⁸² Láska k bližním je dokonce až privilegovaným místem lásky k Bohu (Jan 15,12–14).⁸³ Ježíš se s potřebným nejen identifikuje, ale on skutečně na sebe bere jejich utrpení (srov. Iz 53,3n)⁸⁴. Je třeba ještě dodat, že Kristus není přítomen jenom v trpících, ale také v těch, kteří jim s křesťanskou láskou pomáhají.⁸⁵

b) Křesťanská láska je odpovědí na Boží lásku

Jak jsem uvedli a jak zcela zásadně vyplývá také z encykliky *Deus caritas est*, křesťané nejsou ke caritas motivováni jedním vnějším způsobem – z Kristova přikázání, jak jsme si ukázali v předchozí části, ale také jakoby z vnitřní nutnosti. Když vidíme Boží lásku a jsme jí sami zasaženi, pak platí, to, co vyjadřuje sv. Pavel: „*Kristova láska nás nutí*“ (1 Kor 5,14). Naše diakonie je tedy odpovědí na caritas Boží.⁸⁶ To ukazuje i úryvek, na který jsme už poukázali: „*My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás.*“ (1 Jan 4,19n).

Můžeme také poukázat na tzv. podivuhodnou výměnu (*admirabile commercium*), o které mluví Druhý list Korintánům (2 Kor 8,9). V ní je také možno vidět jeden ze základů diakonie.⁸⁷

⁸⁰ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament...*, s. 6.

⁸¹ Srov. BENEDIKT XVI. *Verbum Domini...*, čl. 107.

⁸² POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 95.

⁸³ Srov. KIEßLING, K., POMPEY, H. *Gemeindec Caritas*. In *Lexikon der Pastoral*. Band 1..., s. 255.

⁸⁴ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 95.

⁸⁵ Srov. *tamtéž*, s. 200.

⁸⁶ Srov. VÖLKL, R. *Caritas der Gemeinde...*, s. 31.

⁸⁷ Srov. FIGURA, M. The works of communion: Christian community in act. *Communio: International Catholic Review*, 2002, Summer, č. 29, ss. 228–229.

c) Láska jako prodloužení lásky Boží

Druhým podstatným vnitřním hnutím ke službě lásky, na který chceme poukázat, je fakt, že křesťan by těžko byl té pravé křesťanské lásky schopen bez pomoci Boží. Dokonce je možno říci, že naše caritas je vlastně caritas Boží. To je možné zejména díky daru Ducha svatého, který to v nás působí. Základem diakonie nového „společenství lásky“ založeného na Kristu je Duch svatý, který uschopňuje k pokračování v „proexistenci“ Boží, proexistenci Kristově. K tomu jenom je třeba zde dodat vysvětlení, že to platí v tom smyslu, že toto jednání Boží skrze člověka jsou samozřejmě plně lidské úkony, ale jsou „umožněny a nesený Duchem svatým.“⁸⁸

Toto dokonce ví už Starý zákon. Hospodin si volí služebníky, skrze které sám zachraňuje svůj lid (Ex 3,7–12)⁸⁹. V liturgii hodin také čteme kantikum z knihy Tobíáš, ve kterém se modlíme: „(Pán) rozveselí v tobě všechny, kdo byli odvedeni do zajetí, a zamiluje si v tobě všechny ubohé“ (Tob 13,12).

Je to Bůh, který se v nás sklání k člověku, stejně jako se vzorově sklonil ve vtělení svého Syna.⁹⁰ Láska je podle sv. Pavla kladnou odpovědí bližnímu, jako „tomu, pro něhož neustále platí Boží láska v Kristu Ježíši. Agape je souhlas s láskou, kterou Bůh miluje bližního skrze Ježíše Krista.“⁹¹

Původcem tohoto Božího působení skrze nás je Duch svatý, který nám byl dán a vylil do nás Boží lásku (Řím 5,5). Caritas je dokonce největším darem Ducha svatého (1 Kor 13).

d) Víra jako nutné východisko lásky

Když bibličtí autoři mluví o lásce, zcela jasně předpokládají, že nemůže milovat ten, kdo nemá víru, kdo není ve vztahu s Bohem, jak je nakonec z našeho biblického uvažování již zřejmé. Jen je třeba to nyní pojmenovat. Láska je plodem víry.⁹²

Když o tom mluví P. Zulehner ve své Pastorální teologii, všímá si textu listu svatého Jakuba. Sv. Jakub v později velmi citované pasáži se zabývá vírou. To, že někdo má víru,

⁸⁸ MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2010, s. 835.

⁸⁹ Srov. AMBROS, P. Kérygma jako imperativ současné farní pastorače. In KOL. AUTORŮ. *Studijní texty ze spirituální teologie IV.: Duchovní život a kerygma*. Olomouc: Centrum Aletti, 2010, s. 32.

⁹⁰ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 15.

⁹¹ TICHÝ, L. „Deus caritas est“ z pohledu novozákonní biblistiky. In POMPEY H, DOLEŽEL J. *Mezinárodní konference Deus caritas est...* s. 113.

⁹² Srov. ZULEHNER, P.M. *Pastoraltheologie. Band 2: Gemeindepastoral*. Düsseldorf: Patmos, 1989, s. 123.

se pozná právě podle skutků. Bez skutků lásky je víra mrtvá, není. A všímá si právě konkrétně lásky směřující k těm nejaktuálnějším lidským potřebám:

„Co je platné, moji bratří, když někdo říká, že má víru, ale přitom nemá skutky? Může ho snad ta víra spasit? Kdyby některý bratr nebo sestra byli bez šatů a neměli jídlo ani na den, a někdo z vás by jim řekl: "Buďte s Bohem – ať vám není zima a nemáte hlad", ale nedali byste jim, co potřebují pro své tělo, co by to bylo platné?“

Stejně to říká i svatý Pavel v listě Galat'ánům: „*rozhodující je víra, která se uplatňuje láskou.*“ (Gal 5,6).

Víra pak je nutně živena modlitbou, jak také zdůrazňuje velmi zdůrazňuje Benedikt XVI. v encyklice. Aby život věřících byl ve shodě s Kristem, musí být tajemství víry slaveno v liturgii a žito v živém osobní vztahu, kterým je modlitba⁹³, křesťan musí zůstat v Kristu a on v něm, aby nesl ovoce, neboť bez něj nemůže činit nic (Jan 15,5). Modlitba je spjata s apoštolátem a konkrétními činy (Řím 15,30)⁹⁴

2.1.2 Diakonie obce

Zde se tedy budeme zabývat místy v Písmu, kde se mluví konkrétně o křesťanské obci a jejím naplňování křesťanské služby lásky (a), o které jsme nyní mluvili. Zvláště si budeme si všimnout jednání, které se uplatňuje komunitním způsobem, a jeho východisek. Ve druhé části se zaměříme na ty činnosti církevní obce, které jsou nejzákladnější, a na postavení caritas mezi nimi (b).

V souvislosti s předcházející biblickou částí musíme pro návaznost říci: posláni Krista přechází na církev. Křesťanská obec vznikla jako bratrské společenství služebníků následujících toto Ježíšovo posláni a život, který je celý diakonií.⁹⁵ Křesťanská obec je brána automaticky jako církev, jako místo, kde se děje církev (srov. např. 1 Kor 1,2).

a) Obec jako společenství členů starající se navzájem o sebe

Církev a každé její jednotlivé společenství je možné v souladu s biblickým myšlením nazvat „církví lásky“.⁹⁶ V teologii pavlovských listů se jasně ukazuje, že křesťané, celá církev a tak každá církevní obec v ní je společenstvím jednoho **Kristova těla** (srov. Řím

⁹³ Srov. *KKC*, čl. 2558.

⁹⁴ Srov. BEAUCHAMP, P. Modlitba. In DUFOUR, X. L. A KOL. (ED.). *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 236.

⁹⁵ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament...*, s. 3.

⁹⁶ Srov. KIEBLING, K., POMPEY, H. Gemeindec Caritas. In *Lexikon der Pastoral...*, s. 255.

12,5n; 1 Kor 12,23n)⁹⁷ K životu tohoto těla jsou pak Bohem dávány mnohé **dary**. Největším darem Ducha je Agapé – caritas (1 Kor 13). Ta uschopňuje celou komunitu a jednotlivé její členy ke vzájemné službě a obětavé pomoci.

Je jasné vidět, jak **úzce souvisí** život křesťanského **společenství a diakonie**. Hezky to vykládá M. Geistera ve svém článku o společenství věřících.⁹⁸ Už i z přirozeného hlediska je jasné, a na tom Bible jasně staví, že příslušnost ke společenství s sebou nese morální odpovědnost za ostatní členy.⁹⁹ Diakonie je nutně podstatným prvkem každého křesťanského společenství. Bratrská láska totiž také socializuje (zespolečenšťuje).¹⁰⁰

Z nadpřirozeného hlediska se ukazuje, že hlavní **hybnou silou** života a **lásky** nejen jednotlivců, jak jsme si ukázali, ale celé křesťanské obce jako Kristova těla, **je Duch svatý**. Je to totiž on, který dovršuje společenství, které v Kristu vytvořil Bůh (2 Kor 13,13). On uschopňuje křesťany k víře, která je odpovědností, láskou, hlubokým prožíváním společenství, „vším, co přispívá ke spáse lidí a staví se proti, nemocem, chudobě, nespravedlnosti a nepokoji“¹⁰¹. Láska, kterou tento Duch, jež je činí jedním srdcem (Flp 2,1–4), vlévá věřícím, pobízí ty, kdo do něj patří, aby měli na mysli zájem a dobro druhých, zejména nejvíce potřebných (srov. Řím 15,16) a aby všechny přijímali v úctě a lásce (srov. Flm 9,16).¹⁰² Je to tatáž láska, o které mluví sv. Pavel ve své „Velepísni“ (1 Kor 13), láska, kterou vlévá Bůh (Řím 5,5) spolu s ostatními charizmaty skrze Ducha svatého.

Společenství církevní obce má být dále **společenstvím věcí ve prospěch nejvíce potřebných**.¹⁰³ To se konkrétně projevuje při sbírce (Řím 15,25n; 2 Kor 8–9) na chudé bratry v Jeruzalémě: „pomoci (*diakonia*) pro bratry v Judsku“ (2 Kor 8,4). Společenství se tak konkretizuje ve vzájemné bratrské lásce.¹⁰⁴ Na této sbírce je také dobře vidět organizovanost diakonie obce¹⁰⁵ a skutečnost, že se neděje jen uvnitř církevní obce, ale

⁹⁷ Srov. DOLEŽEL, J. Farnost jako místo sociální práce církve: Novozákonní východiska a příklady praxe. In DOLEŽEL, J. (ED.). *Spravedlnost a služba II. Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální Olomouc*. Olomouc: CARITAS-VOŠ sociální, 2008, s. 61.

⁹⁸ Srov. GEISTERA, M. Věřím ve společenství svatých. *Communio: Mezinárodní katolická revue*, 2001. roč. 5, č. 1, ss. 22–26.

⁹⁹ Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, ss. 152–159.

¹⁰⁰ Srov. SCHÜRMMANN, H. Církev jako otevřený systém. *Teologické texty*, 2006, roč. 17, č. 2 (Dále jen TT), s. 63.

¹⁰¹ Srov. KLIESCH, K. *Skutky apoštolů*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 24.

¹⁰² Srov. GEISTERA, M. Věřím ve společenství svatých. *Communio...*, ss. 23–24.

¹⁰³ Srov. *tamtéž*, s. 25.

¹⁰⁴ Srov. *tamtéž*, s. 26.

¹⁰⁵ Srov. VÖLKL, R. *Caritas der Gemeinde...*, s. 23.

i vůči obcím ostatním. Také autor listu Židům vyzývá společenství židovské obce: „*Nezapomínejme také na dobročinnost a štědrost, takové oběti se Bohu líbí.*“ (Žid 13,16)

Tato dimenze společenství a vůbec služba lásky k bližnímu vykonávaná ve jménu komunity, je zvláště důležitá pro Lukáše, autora knihy Skutků apoštolů, kterému se někdy říká „evangelista chudých.“¹⁰⁶ Na jeho texty se zvláště důkladně podíváme. Dobře je to vidět v tzv. souhrnných zprávách prvních kapitol ve Sk 2,42–46 a Sk 4,32–37. Jsou to zprávy, které předkládají jakýsi ideál života církve. Ale spíše je lepší říci, že „tento postoj k bohatství a chudobě, ke společnému vlastnictví ve prospěch chudých není pro autora ideálem, nýbrž nejlepší možností, kterou církev měla v jeho době a kterou má i v naší.“¹⁰⁷ Jmenuje se zde několik konstitutivních prvků života křesťanské obce: učení apoštolů, společenství, lámání chleba a modlitba. Prvek „Společenství“ (řec. *koinónia*) se, jak také vykládá také papež Benedikt, popisuje následujícími verši 2. kapitoly a dále ve zmíněných verších kapitoly čtvrté (4, 32–37): měli všechno společné a dělili to mezi ty, kdo potřeboval. Společenství majetku je jasně výrazem společenství křesťanského.¹⁰⁸ Také se zde ukazuje úzkou spojitost uplatňování křesťanské lásky s hlásáním evangelia a liturgií. Ostatní prvky života zde autor zmiňuje spíše obecně, *caritas* však rozvíjí konkrétněji. Dokonce zmiňuje těžce potrestané pokušení proti takovému společnému životu církevní obce (srov. 5, 1–11). Avšak nelze říci, že by se jednalo o nějaký komunismus, protože osobní vlastnictví nebylo zrušeno a zřeknutí se ho bylo svobodné (srov. 5,4) a bylo uskutečněním bratrské lásky a vůbec uskutečňováním církevního společenství.¹⁰⁹

V pasáži 6. kapitoly (6, 1–4), kterou také zmiňuje encyklika, se ukazuje, že starost o chudé byla dobře organizovaná, určitě také podle židovského vzoru. Byla to nějaká forma pravidelného rozdělování potřeb, asi zejména potravin. Tato pasáž mluví o ustanovení „sedmi“. V prvním verši je vysvětlení důvodu, kterým byla stížnost helénských křesťanů na nedostatky, nebo dokonce nespravedlnost ve službě potřebným, jedná se zřejmě o službu, která měla zajistit živobytí chudým členům, konkrétně vdovám. Pro tuto službu je použit výraz *diakonia*. V následujícím verši je použit výraz „*διακονειν τραπεζαις*“. Ten mohl znamenat něco ve smyslu rozdělování pokrmů¹¹⁰, materiální pod-

¹⁰⁶ Srov. PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament...*, s. 8.

¹⁰⁷ KLIESCH, K. *Skutky apoštolů...*, s. 54.

¹⁰⁸ Srov. KLIESCH, K. *Skutky apoštolů...*, s. 47.

¹⁰⁹ Srov. VÖLKL, R. *Caritas der Gemeinde...*, s. 27.

¹¹⁰ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Diakonát, vývoj a perspektivy*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 19.

pory, nebo i peněz, organizované úsilí komunity pomáhat potřebným.¹¹¹ Interpretace tohoto textu není jednoduchá. Zdá se totiž, že hlavním důvodem k ustanovení oněch sedmi mužů nemusela být *caritas* církve, ale podřízení oněch sedmi Dvanácti, když byli pravděpodobně již hlavami Helénistů.¹¹² To však nevylučuje jejich charitativní službu.¹¹³ Toto zaměření jejich služby bylo chápáno a realizováno v následujících dějinách.¹¹⁴ Jejich služba každopádně nebyla prostou technickou službou, ale službou duchovní, protože byla naplňováním lásky celé církve. Skrze křesťany a zvláště pak tyto vybrané muže byla jménem církve organizovaně naplňována její „služba lásky“.

Samozřejmě také v listech svatého apoštola Pavla je mnoho konkrétních výzev diakonii. Budeme citovat alespoň list Galat'anům: „*Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe, ale služte v lásce jedni druhým*“ (5,13) podle Ducha. „*Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův.*“ (6,2). V této teologii je také vidět lásku jako naplňování vyšších potřeb člověka, ne jen materiálních.

b) Diakonie jako základní funkce obce vedle martyrie a liturgie

Skutečnost, že je diakonie jeden ze tří základních úkolů církevní obce a že s nimi velmi úzce souvisí, je v Písmu svatém dobře čitelné.¹¹⁵ Podíváme se nyní, co můžeme z Nového zákona o této spojitosti vyčíst.

Nejprve ke vztahu diakonie s hlásáním Božího slova: hlavním obsahem hlásání Písma je láska (1 Tim 1,5)¹¹⁶, samozřejmě taková láska, která stojí na víře (Gal 5,6). Z druhé strany diakonie sama je hlásáním. Učedníci jsou posláni hlásat Boží království zároveň s jeho znameními – uzdravováním nemocných a osvobozováním posedlých, konkrétními vyjádřeními služby lásky (Lk 9,1–2). Také láskyplná jednota křesťanského společenství je velmi silným svědectvím lásky Boží (Jan 17,23).

Podobě je tomu ve vztahu diakonie se slavením Eucharistie. Již jsme mluvili o tom, že jsou křesťané tělem Kristovým a žijí v jeho lásce. To se stává skrze Krista a jeho tělo. Právě ve slavení Eucharistie se tato účast ukazuje a obnovuje (1 Kor 10,16–17). Toto slavení bylo bráno právě jako vyjádření jednoty a lásky. Opak byl podroben tvrdé kritice

¹¹¹ Srov. DILLON, R.J. Acts of the Apostles. In: *The New Jerome Biblical Commentary...*, s. 740.

¹¹² Srov. *tamtéž*, s. 739.

¹¹³ Srov. KLIESCH, K. *Malý stuttgartský komentář: Skutky apoštolů*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 59.

¹¹⁴ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Diakonát, vývoj a perspektivy...*, s. 22.

¹¹⁵ Srov. DOLEŽEL, J. Farnost jako místo sociální práce církve. In *Spravedlnost a služba II...*, ss. 59–61.

¹¹⁶ Srov. *tamtéž*, s. 59.

apoštolů (srov. 1 Kor 11,17–34; Jak 2,1–13). „Tam, kde selhává služba k člověku, tam není v posledku bohoslužba vůbec možná“¹¹⁷ (srov. Mt 5,23). Jakubův list právě zbožnost pranýřuje, když je jen vnější. Toho už jsme si všimli v souvislosti s vírou. O zbožnosti říká: „*Pravá a čistá zbožnost před Bohem a Otcem znamená pamatovat na vdovy a sirotky v jejich soužení*“ (Jak 1,27). Společenství, které se stalo službou a vzájemnou pomocí, společenstvím věcí s ostatními, se nakonec stává bohoslužbou a obětí díkůčinění – liturgií.¹¹⁸ Dobře je to vidět na tom, co říká sv. Pavel v souvislosti se sbírkou chudé jeruzalémské obci o křesťanech z pohanství vůči církvi v Jeruzalémě: „*Jestliže pohané dostali podíl na jejich duchovních darech, jsou zavázáni posloužit jim zase ve věcech hmotných*“ (Řím 15,27), kde pro slovo „posloužit“ je použit právě výraz *leitúrgeó*.

Dalo by se ve výkladu Písma a jeho teologii diakonie mnohem šířeji a podrobněji pokračovat. Avšak naším cílem bylo stručně ukázat, že je služba lásky v církevní obci, jíž následují naše farnosti, vnímána jako její vlastní povinnost. Ukázali jsme si, že církev a každá její obec pokračuje v poslání Ježíše Krista, který je vzorem dokonalé diakonie, že plní jeho přikázání vzájemně se milovat a díky Duchu svatému se stává nástrojem Boží lásky. Dokázali jsme také, že opravdu křesťanská obec *caritas* uplatňovala a že se viděla jako křesťanské společenství, které se musí o své členy, ale nejen o ty své, starat. A to nejen hlásáním a slavením eucharistie, ale také pomocí směřující k ostatním jejich potřebám. A jestliže je farnost církvi žijící stejně jako prvotní křesťané s Kristem a podle jeho slova, musí mít ke službě lásky – diakonii stejný postoj a opravdu tak jednat.

---

¹¹⁷ Srov. *tamtéž*, s. 60.

¹¹⁸ Srov. GEISTERA, M. Věřím ve společenství svatých. *Communio...*, ss. 25–26.

2.2 Pastorálně-teologické ukotvení

Nyní je třeba tvrzení, že je diakonie základní funkcí farnosti, podepřít teologickou reflexí. Vyjdeme od toho (2.2.1), že je vůbec úkolem celé církve. Následně (2.2.2) se už podíváme na to, jak teologové mluví o tom, že je diakonie také základní součástí života komunity farnosti. Naší metodou bude práce s díly teologických a pastorálně-teologických autorů a s církevními dokumenty a zkoumání toho, co říkají k naší otázce.

2.2.1 Diakonie jako podstatný úkol církve

V této části se nejprve zaměříme na to, jak se vědomí podstatnosti této funkce v celé církvi vyvíjí v moderní pastorální teologii (a), a potom také je třeba se podívat, co podle teologů zakládá tuto konstitutivnost diakonie (b).

a) Vývoj diakonie jako podstatného úkolu církve v pastorální teologii

Služba *caritas* – *diakonie* je jednou ze tří podstatných úkolů církve. To vyplývá z pastorálně-teologického bádání. Pastorální teologie nejprve rozdělovala povinnosti církve podle tří úřadů Krista, prorocký, kněžský a královský. Tato myšlenka trojího poslání (*triplex munus*) církve a Krista pochází z protestanské teologie. Mluvílo se tak o trojím poslání církve, které je naplňováno v trojím úřadě.¹¹⁹ Toto pojetí přejímá i Druhý vatikánský koncil. Avšak v nejnovější teologii se mluví spíše o třech projevech podstaty církve: liturgie (*leitúrgia*), svědectví (*martyria*) a služba (*diakonia*).¹²⁰ K tomu je třeba říci, že teorie konstitutivních prvků není prostým popisem praxe církve, ale především bodem umožňujícím kritickou reflexi.¹²¹

Tímto vývojem a problematikou se zvláště zabývá německý pastoralista Markus Lehner. Konkrétně budeme vycházet z jeho článku *Prokrustovo lože*¹²², ve kterém se zabývá systematizačními pokusy v pastorální teologii a konkrétně dvěma modely struktur církevní praxe. Ptá se, zda nejsou předkládané modely příliš násilné. Prvním je model tří Kristových úřadů, prorockého, kněžského a královského, podle něhož se odvozují tři

¹¹⁹ AMBROS, P. Pastorální teologie a kontinuita křesťanské tradice. In ŠPIDLÍK, T., RUPNÍK, I.M [et al.] *Nové cesty pastorální teologie. Krása jako východisko*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 26.

¹²⁰ *Srov. tamtéž*, ss. 63–64.

¹²¹ SROV. OPATRŇY, M. Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve. In MARTINEK A KOL. (ED.). *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008, s. 64.

¹²² LEHNER, M. Prokrustovo lože. Systematizační pokusy v pastorální teologii. *TT*, 1996, říjen, č. 5 (62). ss. 148–151.

úřady, učitelský, kněžský a pastýřský. Ten se objevoval už u církevních otců a zakládá se na biblické argumentaci (zakládala se zejm. na vyslání apoštolů v závěru Matoušova evangelia), která by však neobstála před dnešní exegezí. Ten byl zaveden Kalvínem do reformační teologie a na přelomu 18. a 19. st. přijat i v katolické církvi, včetně Druhého vatikánského koncilu. Na základě toho pastorální teologie rozdělovala povinnosti kněží do tří oblastí: učení, správa svátostí a řízení církve. Jak vyplývá už z tohoto rozdělení, byl úkol charitativní služby minimálně pojmenován. To odpovídalo konceptu v němž se jako subjekt církevního jednání viděl jen klérus, věřící jako objekt.¹²³, který se změnil až v době Druhého vatikánského koncilu. Tento první model je využit také ještě v Katechismu katolické církve a v Kodexu kanonického práva. Druhým modelem jsou tři základní funkce církve: zvěstování, liturgie a diakonie. Ten má svůj původ v moderní pastorální teologii. Karl Rahner ji pojímá jako vědu o „sebeuskutečňování církve“. V úvodu ke kapitole *Die Grundfunktionen der Kirche* ve díle *Handbuch der pastoraltheologie*¹²⁴ se ptá právě po základních funkcích církve, jimiž se toto „sebeuskutečňování“ realizuje. Uvádí tři základní oblasti. Na něj navazuje studie Ferdinanda Klostermanna *Prinzip Gemeinde*. Teologickým východiskem pro církvev je podle něj činnost Ducha svatého. Ta se projevuje v životě z Božího slova, v kultu a bratrské lásce. Tuto novou trilogii definitivně formulovalo dílo německých pastorálních teologů pod záštitou biskupské konference v ediční řadě *Pastorale*. Podstatné úkoly církve formulují takto: „Existují zásadně tři podstatné úkoly církve: hlásání božího slova, udělování svátostí a služba pomáhající lásky.“¹²⁵ Někteří autoři ještě doplňují tyto tři funkce o *koinónii*, ale obecně již byla přijata trilogie funkcí¹²⁶. Tento druhý model převzal do encykliky *Deus caritas est* také Benedikt XVI. Ještě dále M. Lehner zkoumá v témže článku ten nejviditelnější rozdíl mezi uvedenými dvěma modely, mezi diakonií a funkcí řídicí, která musí být také v církvi nějak zastoupena. Ptá se také, zda nebyla diakonie v minulosti zanedbávána. Odpovídá, že sociální pomoc byla v církvi vždy přítomná, ale nebyla systematizovaná a nedovolila jasné a vědomě organizované uskutečňování. Ani při výuce pastorální teologie se jí nedostávalo pozornosti.¹²⁷ Říká ale, že trochu podobná situace zůstala i po přijetí druhého modelu, protože její třetí funkci nadále pastorálně-teologické

¹²³ Srov. *tamtéž*, s. 148.

¹²⁴ ARNOLD, F.X. ... [ET AL.] (ED.). *Handbuch der Pastoraltheologie: praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Band I. Freiburg: Herder, 1964, ss. 216–219.

¹²⁵ LEHNER, M. Prokrustovo lože..., s. 69.

¹²⁶ Srov. *tamtéž*, s. 148.

¹²⁷ Srov. OPATRŇY, M. Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve..., s. 62.

bádání zanedbávalo.¹²⁸ Problematika modelů je samozřejmě mnohem širší a bohatší¹²⁹. Ale naším cílem bylo poukázat na modely nejrozšířenější.

b) Skutečnosti zakládající podstatnost diakonie v životě církve

Nejprve chceme poukázat na základní princip Druhého vatikánského koncilu, na kterém stojí také pojetí církve a její činnosti, tedy i diakonie. Vidí **církev** jako znamení a nástroj Boha v Kristu. Je **znaméním a nástrojem** spásy **Boží** (srov. LG 1), tedy také jeho **lásky**: „Všetko, čo tvorí cirkev jako misiu, dal Pán na to, aby bola «znakom a nástrojom» jeho nekonečnej lásky.“¹³⁰ Církev pochází z posláni Nejsvětější Trojice, jak se nám zde ukáže, a z Kristovy historické úlohy a jejím hlavním úkolem je spolupráce na spojení Boha s člověkem.¹³¹

Tímto znamením a nástrojem je církev v Kristu. Tedy **její působení se zakládá se „na spásném působení Ježíše Krista“**¹³². Zpřítomňuje účinné Boží slovo – Krista –, ve světě, a je tak „v milostiplné jednotě věřících navzájem a jejich službě světu“¹³³ účinným znamením jeho lásky, s níž si všímal především chudých a opuštěných¹³⁴. A celé toto spásné působení Krista je diakonií. On je Mesiáš chudý a trpící, který si vybírá cestu pokorné služby a obětování života pro spásu lidí.¹³⁵ V něm se Bůh ztotožňuje s chudými. Je to tajemství, které nejlépe odhaluje Boží lásku. A „oslobodenie utlačaných a chudobných je súčasťou misie Cirkvi jako znak Kristovho poslania“¹³⁶ a znamením spásonosné přítomnosti Mesiáše.¹³⁷ Yves Congar ve své knize o církvi a chudobě (*La chiesa quanto tale e le esigenze evangeliche della povertà*) píše:

„Ak Cirkev, při nasledovaní Krista a z jeho moci, je sviatosťou spásy, ktorou bol sám Kristus poslaný, ak je taký obsah poslania, ktorý je jej vlastný, stretnutie s chudobnými a schudobou je jadrom tohoto poslania: Církev musí kráčať v ústrety chudobným a chudobe, podobne jako Ježiš [...]. Tým, že Boh v skutočnosti chcel odstrániť chudobu a bolesť jako dôsledky hriechu,

¹²⁸ Srov. LEHNER, M. Prokrustovo lože..., s. 149–150.

¹²⁹ Z významnějších pastorálních teologů např. P. M. Zulehner uvádí tzv. Grundmerkmale (podstatné znaky) obce, kterými jsou mystika, koinonie a diakonie (Srov. *Pastoraltheologie 2: Gemeinde-Pastoral*).

¹³⁰ FIETTA, P. *Církev, diakonia spásy: Základné rysy ekleziologie*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 210

¹³¹ Srov. *tamtéž*, s. 205.

¹³² MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i pastoraci...*, s. 580.

¹³³ RAHNER, K., VORGRIMLER, H. H. *Teologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 68.

¹³⁴ JAN PAVEL II. *Tertio millennio adveniente. Apoštolský list O přípravě na jubilejní rok 2000* (10. listopadu 1994). Praha: Zvon, 1995. čl. 51.

¹³⁵ Srov. FIETTA, P. *Církev, diakonia spásy...*, s. 211.

¹³⁶ *Tamtéž*, s. 212.

¹³⁷ Srov. *tamtéž*.

uskutečňuje toto dielo spásy prostredníctvom vtelenia [...]. On spasí chudobu tým, že ju prebírará na seba.¹³⁸

Křesťanská praxe je jen taková, která zahrnuje pomoc potřebným, ta, která následuje Ježíše Krista v jeho Spasitelském poslání. „Pomoci tomu, kdo to potřebuje, je totiž ortopraxí, která nejvíce odpovídá tomu, čemu křesťané věří, tedy ortodoxii.“¹³⁹ Proto mluví M. Opatrný o diakonii jako o základu křesťanského života. K chudobě musíme přistoupit po vzoru Krista diakonicky. Jenom takové je pravé, jím osvícené, mezilidské jednání.¹⁴⁰

To, že může být církev znamením a nástrojem Božím v Kristu, se děje **silou Ducha svatého**.¹⁴¹ „Pravým kořenem křesťanské charitativní služby je Boží láska [...] vylita do srdcí věřících, kde působí Duch Otce i Syna, Duch svatý.“¹⁴² Ježíšova blízkost trpícím, která je vrcholem Boží blízkosti, nepřestala:

„pokračuje v čase činností Ducha svatého v poslání církve, ve slově a svátostech, v lidech dobré vůle, v pečovatelské službě, kterou komunity s bratrskou láskou podporují, a ukazují tak pravou tvář Boha a jeho lásku.“¹⁴³

O nutnosti tohoto daru Ducha mluví samozřejmě také II. vatikánský koncil, aby církev byla schopna naplňovat v církvi program Skutků apoštolských (srov. Sk 2,42)¹⁴⁴, aby mohla uskutečňovat dílo spásy a sloužit.¹⁴⁵

Diakonie tedy, jak to jsme to viděli již v encyklice *Deus caritas est*, je **vyjádřením aktu Boží lásky**. Ke shrnutí se nám zdá vhodné předložit definici této lásky – *caritas*, jak ji ve své nové encyklice *Caritas in veritate* formuloval Benedikta XVI.:

„*Caritas* je láska přijatá a darovaná. Je „milostí“ (*charis*). Jejím pramenem je nevyčerpatelná láska Otce k Synovi v Duchu svatém. [...] Je to láska zjevená a uskutečněná Kristem (srov. Jan 13,1), která „je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého“ (Řím 5,5). Jako ti, kdo přijímají Boží lásku, jsou lidé ustanoveni k tomu, aby byli nositeli lásky, jsou povoláni učinit ze sebe nástroj milosti, aby se Boží láska šířila a aby se vytvářely svazky vzájemné lásky.“

¹³⁸ *Tamtéž*.

¹³⁹ OPATRNÝ, M. Místo diakonie v životě Božího lidu. In BALÁŽ..., s. 28

¹⁴⁰ Srov. *tamtéž*.

¹⁴¹ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Dar Otce i Syna. Základy systematické pneumatologie. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999*, ss. 61–65.

¹⁴² POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 89.

¹⁴³ *VD*, čl. 106.

¹⁴⁴ Srov. *LG*, čl. 13.

¹⁴⁵ Srov. *AG*, čl. 4.

Když mluvíme o vztahu lásky a diakonie, Michal Opatrný ho vyjadřuje velice pochopitelně tak, že láska (*agapé*) a služba (diakonie) se k sobě mají jako forma a látka, „agapé formuje pomoc v diakonii.“ Prává diakonie je dokonce možná právě jenom tehdy, když je naplněná láskou (*agapé*).¹⁴⁶ Když pak mluvíme o církvi jako o společenství lásky, jak ji také nazývá 2. vatikánský koncil¹⁴⁷, je nám tato souvislost v životě církve jasná.

O tom, že je diakonie **nástrojem Boží lásky**, jsme nehovořili jen zde, ale dotkli jsme se jí také již v biblické části. Dá se říci, že diakonie je účastí na Božím jednajícím pohledu.¹⁴⁸ P. Zulehner ukazuje na Boha, který se zastává utiskovaných právě skrze svůj lid. Obec, která je mystická¹⁴⁹ a je si vědoma své účasti na Božím tajemství, je také diakonická. Jestliže je v komunitě farnosti přítomen Bůh, musí na farnost přejít také jeho náklonnost k chudým a utiskovaným.¹⁵⁰ V této souvislosti se také používá pojmu přednostní lásky k chudým¹⁵¹, který jsme již také v biblické části zmínili. Ta je neoddělitelnou úlohou poslání církve¹⁵². Mluví o tom také 2. vatikánský koncil:

„církvev zahrnuje láskou všechny postižené lidskou slabostí, dokonce v chudých a trpících vidí obraz svého chudého a trpícího zakladatele. Snaží se zmírnit jejich bídu a chce v nich sloužit Kristu.“¹⁵³

Spojuje se se všemi lidmi, „nejvíce však s chudými a trpícími, a ochotně se pro ně vydává.“¹⁵⁴ Také konstituce *Gaudium et spes* staví na velmi citovaném pastorálním principu, který výstižným způsobem ukazuje na diakonický charakter církve:

„radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků“¹⁵⁵

Církev má zprostředkovávat spásu člověka ve všech rozměrech, jako Ježíš, který „přišel, aby přinesl úplnou spásu; spásu, která chce vykoupit celého člověka a všechno lidstvo.“¹⁵⁶ Spása je záchranou od zlého ducha a hříchu k věčnému životu, která má samozřejmě prvenství, ale také záchrana lidského rozměru odstraňující vnitrosvětská

¹⁴⁶ OPATRNÝ, M. *Diakonická teologie. Studijní materiály*. [Internet] 16.4.2008 [20.3.2012]. Staženo z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/02b0d12a07a8d2e8>>, s. 7–8.

¹⁴⁷ Srov. *LG*, čl. 8; používá lat. termín *communitas*.

¹⁴⁸ AMBROS, P. Kérygma jako imperativ současné farní pastorace. In *Studijní texty...*, s. 32.

¹⁴⁹ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*.

¹⁵⁰ Srov. ZULEHNER, P.M. *Pastoraltheologie...* s. 116–117

¹⁵¹ Srov. SODANO, A. Dopis kardinálu Martinovi u příležitosti dokončení Kompendia. In *KSNC...*, s. 12.

¹⁵² Srov. FIETTA, P. *Církev, diakonia spásy...*, ss. 212–213.

¹⁵³ *LG*, čl. 8.

¹⁵⁴ *AG*, čl. 12.

¹⁵⁵ *GS*, čl. 1.

¹⁵⁶ JAN PAVEL II. *Redemptoris missio* (dále jen RM). Encyklika o stálé platnosti misijního poslání (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994.

utrpení. Církev by měla usilovat o vyváženost mezi všemi rozměry spásy.¹⁵⁷ Právě Diakonie je místem uskutečňování spásy, protože Kristova spasitelská působnost přetrvává nejen ve svátostech. „K pokračování ve spasitelském díle patří zcela jednoznačně také křesťanská charitativní služba.“¹⁵⁸ K tomu je třeba dodat jednu důležitou věc. Služba lásky není místem uskutečňování spásy jen pro toho, komu je slouženo, ale také pro toho, kdo slouží, protože spásou je především „praxe lásky k Bohu a k bližnímu, praxe kristovské služby [...] spočívá v připodobnění člověka jemu.“¹⁵⁹ K tématu caritas v církvi ještě dodejme, že v tradici se mluví o nutnosti vykonávat milosrdenství, což je s diakonií velmi úzce spojeno.¹⁶⁰

Církev nemůže existovat bez služby chudým, to se ukázalo z mnoha pohledů. Mluví o tom i prof. P. Ambroz. Služba chudým je totiž podle něj antropologickou nutností¹⁶¹, nutným projevem (mravní povinností) dobra v člověku. Je láskou, pro kterou je člověk ochoten vydat se až do krajnosti. Takový postoj pak vytváří nový typ společenství, společenství lásky. Služba chudým jako projev vnitřního chtění dostává smysl a pomoc díky Kristově smrti, na jehož životě má Křesťan účast. Takové nasazení víry nachází nejvlastnější místo v církvi.¹⁶²

Nyní je ještě třeba podívat se na **diakonii** jako podstatný úkol církve **vedle** dalších dvou úkolů: **martyrie a liturgie**, z kterými velmi úzce souvisí, protože se všechny navzájem podmiňují, potřebují a prolínají.¹⁶³ Církev by měla usilovat o vyváženost mezi nimi, „mezi hlásáním evangelia a slavením svátostí na jedné straně a praxí účinné lásky projevující se ve službě člověku [...] na straně druhé.“¹⁶⁴ Když uvažujeme nad diakonií v širším slova smyslu, jako všech projevech lásky, můžeme mluvit o jakémsi primátu diakonie, jak o tom mluví H. Haslinger: diakonie je nezrušitelným rozměrem křesťanské víry, jako „přímá odpovědnost za druhé podle měřítek Boha a jako praxe následování Ježíše Krista.“¹⁶⁵ Její primát spočívá v tom, že má mít na církevní praxi největší vliv

¹⁵⁷ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*, ss. 176–180.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 98.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 180.

¹⁶⁰ POMPEY, H. Závěrečná přednáška. In *Mezinárodní konference Deus caritas est...*, ss. 124–125.

¹⁶¹ H. Haslinger říká něco podobného: „to specificky křesťanské na diakonii je její radikální humanita“. OPATRŇNÝ, M. Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve. In MARTINEK..., s. 67.

¹⁶² Srov. AMBROZ, P. Může existovat církev bez služby chudým?. Vazby a hranice pastorační a církevní sociální práce. In BEDNÁŘ, M., SYNKOVÁ, J. (ED.). *Spravedlnost a služba V*. Olomouc: CARITAS-VOŠ sociální, 2011, ss. 8–19.

¹⁶³ Srov. METTE, N. Diakonia. In *Lexikon der Pastoral...*, s. 296.

¹⁶⁴ POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*, s. 180.

¹⁶⁵ OPATRŇNÝ, M. Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve. In MARTINEK..., s. 66.

(bohoslužba i svědectví mají být diakonické), bohoslužebné jednání, společenství a svědectví Bohu vznikají díky diakonii.¹⁶⁶ „Křesťanská kvalita spočívá v diakonii.“¹⁶⁷

Jaký je konkrétně vztah mezi diakonií a martyrií? Ze strany martyrie můžeme říci, že „ochotným nasloucháním Božímu slovu se v církvi probouzí láska a spravedlnost ke všem, zejména k chudým.“¹⁶⁸ Z druhé strany, diakonie je základním prostředkem hlásání.¹⁶⁹ Proto také je církev nazývána základní svátostí („Grundsakrament“) a její diakonii můžeme nazvat svátostí diakonie Boha.¹⁷⁰ H. Pompey říká, že pomáhající musí být „charitními misionáři“.¹⁷¹ Základní encyklika o evangelizaci *Evangelii nuntiandi* mluví o prvenství svědectví lásky při hlásání:

„Radostnou zvěst je nutno hlásat zejména svědectvím vlastního života. Jak se to má dělat? Křesťan nebo skupina křesťanů se snaží chápat druhé lidi, v jejichž společenství žijí, vldně s nimi jednají, zajímají se o jejich život a osudy a usilují spolu s nimi o všechno, co je šlechetné a dobré. [...] Pak budou následovat ještě hlubší a vážnější otázky. A vyvolá je právě toto svědectví, které s sebou přináší i živou přítomnost, účast s druhými a solidaritu. Takové svědectví je základní a všeobecně vzato i první složkou evangelizace.“¹⁷²

Diakonie je evangelizací církve, které jde o přetváření měřítkem, podle nichž lidé soudí, stupnici hodnot, silou evangelia, což se neobejde bez nezištné služby všem bez rozdílu,¹⁷³ vede člověka, kterému se pomáhá, od zkušenosti lidského rozměru spásy ke spáse transcendentní.¹⁷⁴ Navíc, jak připomíná exhortace *Verbum Domini*, samo hlásání Božího slova je diakonií a má být hlásáno zvláště právě těm, kteří se „nacházejí v situacích fyzického, psychického nebo duchovního utrpení“¹⁷⁵ a ke všem chudým.

Ke vztahu diakonie a liturgie musíme říci, že služba lásky vůči bližním se rodí právě v blízkosti eucharistického tajemství. Ježíš ty, kdo ho svátostně přijímají, činí „svědky Božího soucitu s každým.“¹⁷⁶ Naopak služba a pomoc lidem v nouzi, hlavně těm nej-

---

¹⁶⁶ Srov. *tamtéž*.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 67.

¹⁶⁸ *VD*, čl. 103.

¹⁶⁹ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*, s. 181.

¹⁷⁰ Srov. KOCH, K. Solidarität mit den Leiden und Nöten der Menschen. In KARRER, L.(ED.). *Handbuch der praktischen Gemeindefarbeit*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1990, ss. 231-232.

¹⁷¹ Srov. POMPEY, H. Závěrečná přednáška. In *Mezinárodní konference Deus caritas est...*, s. 126.

¹⁷² PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*. Apoštolská exhortace o Hlásání evangelia (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990, čl. 21.

¹⁷³ Srov. OPATRNÝ, M. Místo diakonie v životě Božího lidu. In BALÁŽ..., s. 35.

¹⁷⁴ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*, s. 180.

¹⁷⁵ *VD*, čl. 106.

¹⁷⁶ BENEDIKT XVI. *Sacramentum caritatis*. Posynodální apoštolská exhortace O Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve (22. února 2007). Praha: Pulinky, 2007, čl. 88.

chudším, se stává konkrétním vyjádřením eucharistie, svátosti lásky.¹⁷⁷ Dekret 2. vatikánského koncilu *Presbyterium ordinis* k tomu říká, že má-li být slavení eucharistie „upřímné a úplné, musí vést také k různým skutkům lásky a k vzájemné pomoci.“¹⁷⁸ Liturgie musí být diakonická.¹⁷⁹

2.2.2 Diakonie jako základní úkol farnosti

Nyní se už konkrétně podíváme na to, jak je tento úkol přikládán farnosti. Budeme postupovat stejným způsobem jako v předchozí části: nejprve budeme zkoumat, zda o této funkci mluví teologové nebo církevní dokumenty (a), a následně se opět zamyslíme, co tuto skutečnost podle nich zakládá (b).

a) Diakonie jako podstatný úkol farnosti v pastorální teologii

Po druhém vatikánském koncilu, který dal důraz na církve jako společenství, se začalo mluvit o teologii obce (něm. Gemeinde), teologii komunity, farnosti.¹⁸⁰ Zde se začalo mluvit také o podstatných úkolech této obce, jak jsme to rozebírali v minulé kapitole. Těmi jsou jmenované většinou *martyria, leitúrgia a diakonia*. Někdy se ještě připojuje *koinonia*.¹⁸¹ Bez ohledu na přesné systematizování a pojmenování těchto hlavních oblastí jednání či úkolů obce, je jasné, že je to celá farní komunita, která má být solidárně diakonická.¹⁸² Uplatňování *caritas* ve farní obci je považováno za kritérium „křesťanskosti“ farnosti.¹⁸³ Norbert Mette ukazuje (s odvoláním na Ignáce z Antiochie a K. Bartha), že farní komunita a diakonia patří nerozdělitelně k sobě, že farnost je farností, jen když je diakonická (má *caritas*).¹⁸⁴ Za zvlášť důležitou pro naše podložení považujeme poslední exhortaci Benedikta XVI. *Verbum Domini*, ve které papež a biskupové znovu oficiálně zdůrazňují učení encykliky *Deus caritas est* o nutnosti diakonie, která je spojena s hlásáním slova a slavením svátostí.¹⁸⁵ V exhortaci je několikrát výslovně připisována farním komunitám.¹⁸⁶ Podstatnost diakonie v komunitě farnosti je potvrzována mnoha

¹⁷⁷ Srov. *tamtéž*, čl. 90.

¹⁷⁸ *Presbyterium ordinis*, čl. 6.

¹⁷⁹ Srov. WIEDERKEHR, D. Grundfunktionen christlicher Gemeinde. In *Lexikon der Pastoral*. Band 1..., s. 683.

¹⁸⁰ FIGURA, M. *The works of communion: Christian community in act...*, ss. 220–223.

¹⁸¹ WIEDERKEHR, D. Grundfunktionen christlicher Gemeinde. In *Lexikon der Pastoral*. Band 1..., s.

¹⁸² Srov. WIEDERKEHR, D. Grundvollzüge christlicher Gemeinde. In *Handbuch der praktischen G...*, s. 22.

¹⁸³ KIEBLING, K., POMPEY, H. Gemeindec Caritas. In *Lexikon der Pastoral*. Band 1..., s. 256.

¹⁸⁴ Srov. METTE, N. Gemeinde werden durch Diakonie. In *Handbuch der praktischen G...*, s. 22.

¹⁸⁵ Srov. *VD*, čl. 107.

¹⁸⁶ Srov. *tamtéž*, čl. 103, 106, 107.

a mnoha dalšími teology.¹⁸⁷ Když se v pastorální teologii mluví o církvi, má se často na mysli právě pastorec ve farnostech. Když se mluví o diakonii farnosti, myslí se, že je to celá farnost, která ji uplatňuje. P. Zulehner píše, že ve farnosti nemůže být nikdo, kdo by nějakým způsobem diakonicky nepracoval.¹⁸⁸ Také se má na mysli to, že je farnost opravdu společenstvím lásky, jak jsme to i my uvedli v názvu práce. Básnický to vyjádřil H. de Lubac: každá křesťanská komunita by měla být „horoucí zemí lásky“.¹⁸⁹

b) Skutečnosti zakládající podstatnost diakonie v životě komunity farnosti

Na prvním místě je to skutečnost, že je to právě také **farnost, kde se uskutečňuje církev**.¹⁹⁰ Proto také pro podstatnost diakonie v životě farní komunity platí všechny důvody, jež byly řečeny o diakonii církve obecně.

Zároveň je třeba říci, že místo diakonie ve farnosti pak souvisí s jejím **charakterem komunity, společenství**¹⁹¹, kterou je farnost na prvním místě. Diakonie je podle M. Geistera takovým horizontálním rozměrem společenství. Milost Boží, která vytváří církev Kristova těla, se prodlužuje ve vzájemnou lásku mezi údy tohoto těla.¹⁹² Křesťanská obec jako společenství odráží a má odrážet život Trojjediného Boha, který je dokonalostí vzájemného sebedarování lásky.¹⁹³ Je také Tělem Kristovým jako společenství žijící z něj, z eucharistie, z níž diakonie vychází a čerpá.¹⁹⁴ V apoštolské listu Jana Pavla II. se nachází spousta inspirací pro pastorační práci v našich církvích a farnostech. Mluví také o církevním společenství lásky, ze kterého konkrétní projevy lásky vychází. Ta je spiritualitou společenství, v rámci jednoty tajemného těla církve vnímat každého jeho člena

¹⁸⁷ Srov. např. ZULEHNER, P. M. *Pastoraltheologie. Band 2: Gemeindepastoral.*; z českých teologů: Srov. OPATRŇY, M. Místo diakonie v životě Božího lidu. In BALÁŽ..., ss. 31–32.; GRAUBNER, J. *Jak si představuji farnost dnes*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005.; AMBROS, P. Kérygma jako imperativ současné farní pastorec. In KOL. AUTORŮ. *Studijní texty...*, ss. 31–40; OPATRŇY, A. Farnost – pastorální reflexe. In HOJDA, J. (ED.). *Farnost na přelomu století*. Svitavy: Trinitas, 2000, ss. 71–72.

¹⁸⁸ Srov. ZULEHNER, P. M. *Pastoraltheologie. Band 2: Gemeindepastoral...*, s. 124.

¹⁸⁹ Srov. de LUBAC, H. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 108.

¹⁹⁰ Srov. Srov. RAHNER, K. *Schriften zur Theologie*. Band VIII. Köln: Benziger Verlag, 1967, ss. 336–337. Srov. LG, čl. 26.

¹⁹¹ Srov. METTE, N. Gemeinde werden durch Diakonie. In *Handbuch der praktischen G...*, s. 198.

¹⁹² Srov. GEISTERA, M. Věřím ve společenství svatých. *Communio...*, s. 25.

¹⁹³ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby...*, s. 25

¹⁹⁴ Srov. DIE DEUTSCHEN BISCHÖFE. *Berufen zur caritas*. Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 2009. [Internet] 2009 – [7.4.2012]. Staženo z <<http://www.caritas-ac.de/publikationen/Studiennachmittag-Berufen-dt-Bischoefe.pdf>>, s. 30.

jako vlastního, s nímž sdílíme jeho radosti i utrpení, snažíme se vytušit jeho přání a postarat se o jeho potřeby.¹⁹⁵ Dále říká:

„Ze společenství uvnitř církve se Boží láska svou povahou otevírá všeobecné službě a vede nás k *činným a konkrétním projevům lásky ke každému lidskému tvoru*. Tento rozměr je zcela rozhodující pro kvalitu života jednotlivých křesťanů i celé církve a pro pastorační plánování. V začínajícím století a tisíciletí se teprve projeví – a doufejme, že velmi účinně – k jaké velkorysosti se dokáže vystupňovat křesťanská láska k těm nejhudším.“¹⁹⁶

Naše pastorálně-teologické uvažování uzavřeme opět citací, tentokrát z dokumentu Německé biskupské konference o Charitě z roku 1999, který byl zřejmě také inspirací pro Benedikta XVI. a jeho encykliku *Deus caritas est*.¹⁹⁷ Píše se v ní:

„Posláním caritas církve je přivádět lidi ke společenství mezi sebou navzájem a s Bohem. To se uskutečňuje ve společenství, které se buduje a žije ze zvěstování víry, ze slavení svátostí a z činné caritas ve prospěch bližních. Je tedy součástí života společenství, aby bylo citlivé vůči nouzi ve svém okolí, aby rozvíjelo a podporovalo aktivity praktické caritas. [...] Farní společenství je úplně teprve tehdy, chápou-li se nemocní, postižení nebo staří lidé i navzdory prostorové vzdálenosti k bohoslužebnému shromáždění jako aktivní členové společenství a jsou-li společenstvím takto vnímáni a přijímáni.“¹⁹⁸

---

¹⁹⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Novo millennio ineunte. Apoštolský list na závěr jubilejního roku 2000* (6. ledna 2001). Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001. čl. 43.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, čl. 49.

¹⁹⁷ Srov. POMPEY, H., DOLEŽEL, J. Impulzy pro sociální práci církve – encyklika *Deus caritas est...*, s. 55.

¹⁹⁸ SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ (ED.), *Caritas als Lebensvollzug der Kirche und als verbindliches engagement in Kirche und Gesellschaft* (23.9.1999). Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 1999, kap. 4.3.2. Český text převzatý z překladu Jakuba Doležela [Internet]. 30.4.2010 – [7.4.2010]. <<https://www.portalcmtf.upol.cz/open.php?type=2&id=10540>>.

3 Odraz tématu ve vybraných pastoračních dokumentech katolické církve v ČR

Tato třetí kapitola má za cíl zkoumat, zda jsou předpoklady k tomu, aby diakonie jako jedna z nezákladnějších úkolů společenství farnosti, jak jsme v předchozích částech práce podložili, byla v naší české katolické církvi chápána a realizována. Budeme srovnávat sebeuvědomění církve v této oblasti se situací dosahování tohoto vědomí vlastní podstaty v pastorační činnosti. Využijeme jednu z cest, jak to zjistit: podíváme se na přítomnost této myšlenky v oficiálních dokumentech české církve a v dalších pramenech, které se zabývají pastorcí a výrazně ovlivňují pojetí pastorační práce v našich farnostech. Vybrali jsme tyto prameny: závěrečný dokument českého plenárního sněmu *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*, jež předkládá oficiální vizi české katolické církve a jejího působení dnes (při jehož rozebírání se zároveň zastavíme u otázky sociální nauky církve); jako druhý jsme vybrali dokument České biskupské konference *Charitativní služba církve*, který se přímo zabývá otázkou diakonie; a za velmi zásadní považujeme otázku studijní formace kněží, kteří budou v pastorcí působit. Zde se konkrétně pokusíme předložit žádaný (v dokumentu *Národní rámcový program kněžské formace*) a aktuální obraz jejich studijních předmětů a jejich dokumentů majících přímý vliv na pastorcí (Pastorální teologie a církevní právo – *Kodex kanonického práva*) a analyzujeme přítomnost naší otázky v *Katechismu katolické církve*.

Při analýze dokumentů budeme postupovat takto: stručně představíme dokument a jeho strukturu (a), všimneme si obsahu hovořícího o diakonii v kontextu dokumentu (b) a zhodnotíme přítomnost naší výzkumné otázky diakonie farnosti: zda a v jaké intenzitě dokument vyslovuje, že diakonie je podstatným úkolem farnosti (c).

3.1 Dokument plenárního sněmu *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*

a) Dokument a jeho struktura

Dokument *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě* je závěrečným dokumentem shrnujícím výsledky Plenárního sněmu katolické církve v ČR. Tento plenární sněm byl v podstatě oficiální činem celé české církve k recepci II. vatikánského koncilu¹⁹⁹, již nebylo takto možno udělat dříve. Probíhal v letech 1997 – 2005. Výsledný sněmovní text byl pak ještě připomínkován Apoštolským stolce, revidován a připraven k vydání v r. 2007. Jeho hlavním cílem bylo obnovit správný postoj k církvi a jejímu místu ve společnosti (čl. 7), dále se snažil rozpoznávat „znamení času“, zpytovat svědomí ve světle Ducha a setkat se s Boží pravdou (ŽPK 10). Církev se má stát „domovem a školou společenství“ (čl. 11). Naše církev je vyzvána, aby uvedla v život to, co Plenární sněm v tomto dokumentu připravil.²⁰⁰

Už nadpis určuje dvě základní části struktury dokumentu: vnitřní život církve a působení církve ve světě. Ty jsou rozděleny nadpisy na malé tématické odstavce (řekněme malé kapitoly). Po úvodu, který mluví o sněmu a současném kontextu a situaci života naší církve, se zabývá různými stavy v církvi a pastoračními oblastmi. Ve druhé části se pak zaměřuje na úkoly křesťanů a církve vůči světské společnosti: sociální naukou církve a životem laiků podle ní a misijním posláním církve, evangelizací. Touto částí se také budeme zabývat, protože se dá sociální nauka církve považovat za jakousi součást diakonie. V té souvislosti také upozorníme na dokument *Pokoj a dobro*, která se sociální naukou v kontextu naší místní církve zabývá.

b) Diakonie v dokumentu

Nyní se podíváme na to, jak sněm mluví o diakonii církve. Nejprve pár obecných poznámek: je třeba říci pro nás zásadní okolnost, že výslední sněmovní text byl sice uzavřen již v r. 2005, ale před svým vydáním byl ještě ovlivněn encyklikou *Deus caritas est*, která mezitím vyšla. Co se týká modelu základních úkolů církve v tomto dokumentu, přebírá model jako model třech úřadů Krista II. vatikánského koncilu, který se odráží

¹⁹⁹ *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě: Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve ČR*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 121.

²⁰⁰ Srov. *tamtéž*, s. 121.

u pojetí úkolů laiků (čl. 22–23), ale zároveň již předkládá nový model základních projevů církve v podobě liturgie, martyria, diakonie, příp. koinonia (čl. 26–29, 96–97). Při jednání sněmu právě na nebezpečí slučování těchto modelů upozornil teolog Michal Opatrný. Vyzdvihl nutnost uskutečňování čtveřice realizačních forem církve, zvláště zapomenuté diakonie.²⁰¹

Když sněm v **první části dokumentu** uvažuje o církvi v dnešní situaci, ukazuje ji jako místo hluboké solidarity s potřebným člověkem. Má v lásce sloužit potřebným, což je zároveň službou evangelia, které je tak hlásáno. Pro pojetí diakonie je zvláště důležitý pojem „služba potřebným“, který se inspiroje jak exhortací Jana Pavla II. *Ecclesia in Europa*, tak encyklikou *Deus caritas est* (čl. 16). Při uvažování o úkolech laiků sněm zdůrazňuje, že prostorem pro uskutečňování žitého křesťanského společenství je farnost (čl. 24) a dále se rozebírá působení laiků v ní: že z velké části takovou farnost vytvářejí, že spolupůsobí na prvcích společenství církve (farnosti), mezi které patří, jak jsme před chvílí ukázali, také diakonie. Vyjmenovávají se její různé oblasti působení. Jako nezastupitelná součást je zde zmíněná Charita, též Charita farní, která je příležitostí pro laiky zapojit se do služby diakonie v konkrétním prostředí farnosti (čl. 28). V kapitole věnované trvalému jáhenství ukazuje jáhny jako ty, který je právě charitativní (diakonická) služba vlastní, jak bylo jasné i na II. vatikánském koncilu (čl. 60). Jejich formace má zvláště diakonii posilovat (čl. 65). Při promýšlení liturgie a svátostné pastorace se zdůrazňuje souvislost všech třech základních projevů církve (čl. 96). Důležité je také tvrzení, že „o skutečném stavu jednotlivé církevní obce vypovídá především vyvážený poměr a hluboký vzájemný vztah všech tří základních projevů života církve“ (čl. 97). Liturgie může být věrohodně slavena jen tam, kde se víra projevuje svěděním i láskou a naopak jen společenství, které slaví liturgii, může skutečně milovat a přinášet svědectví (čl. 97). Dodejme, že z tohoto uvažování vyplývá také, že diakonie je projevem víry.

Kapitola hovořící o pastoraci staví na dvou základních hlediscích koncilní pastorální konstituce *Gaudium et spes*²⁰², které do značné míry vycházejí z diakonického postoje: sdílení úzkostí trpících a chudých Kristovými učedníky a Kristův postoj služby (čl. 149–150). Upozorňuje na mnohde přetrvávající situaci z období komunistické totality, kdy byla pastorace zúžená jen na pastoraci svátostnou. Farnost sněm na základě koncilního

²⁰¹ OPATRNÝ, M. *Realizační formy církve*. Text připomínky k jednání Plenárního sněmu. [Internet] – [18.1.2011]. <<http://snem.cirkev.cz/index8ec4.html?menu=172&pub=64&id=89>>.

²⁰² Srov. *GS*, čl. 1, 3–4.

pojetí definuje jako „společenství věřících s farářem jako vlastním pastýřem, které žije svátostným životem, kde se děje katecheze dětí, mládeže a dospělých a vykonává se diakonická služba.“ (čl. 158). Z tohoto mimo jiné pro nás jasně vyplývá podstatnost diakonie v životě farnosti. V části věnované pastorači kategoriální se objevují skupiny zvláště potřebné, které jistě musí být také adresátem diakonie, i na úrovni farnosti. U některých nejpotřebnějších skupin se prolíná pastorače s charitativní péčí zvláštním způsobem. Farnost je vyzývána, aby jim věnovala zvláštní pozornost a též v tom spolupracovala s pomáhajícími organizacemi (čl. 202).

Zcela konkrétně sněm hovoří o službě lásky v kapitole *Diakonický rozměr pastorače*. Tato je zvláště inspirovaná encyklikou *Deus caritas est*, na druhou stranu je nutno také říci, že mnoho z toho, co obsahuje encyklika, bylo přítomno ve sněmovním dokumentu již předtím. Na začátku ji parafrázuje v tvrzení, že je caritas úkolem pro jednotlivce, ale také pro celou církevní komunitu. Doplňme, že znění textu encykliky pokračuje, že se jedná o církevní komunity na všech úrovních, tzn. též o komunity farní.²⁰³ Dále o diakonii sněm píše, že je základním postojem a jednáním každého křesťana, a zmiňuje varování encykliky, aby se nestala jen společensky prospěšnou prací. Ukazuje, že je podstatnou a neoddelitelnou součástí původního poslání církve, že je zvěstováním Boží lásky, která se jako v Kristu vtěluje a uskutečňuje i v církvi a skrze ni, praktickým uskutečněním lásky k potřebným a v diecézi je za ni prvotně zodpovědný biskup (čl. 218). To, co v encyklice *Deus caritas est* výslovně řečeno není, je rozdělení diakonie na pomáhající a diakonickou. Když se hovoří o diakonii pomáhající, zmiňují se dva způsoby: organizovaná, čímž se zřejmě myslí diakonie skrze instituci Charity, která se zřizuje i na rovině farní a má pomáhat všem v nouzi všeho druhu (hmotné, sociální i duševní), a neorganizovaná láska jednotlivců. Na instituci Charity je zde kladem velký důraz. Důležité je upozornění, že tato služba lásky nemůže být uskutečňována s prvotním účel obrácení adresáta pomoci na víru, i když to nemění nutnost pomáhajících být nositeli Boha. Také se zde sněm zabývá formací všech pomáhajících, i těch neprofesionálních (čl. 219). Politická diakonie je podle dokumentu péčí o věci občanské společnosti a má být především úkolem laiků. Hranice pro působení církve je zde vyjádřena tvrzením, že se církev nemá identifikovat se žádnou politickou stranou. Naopak úloha církve v této rovině diakonie spočívá ve vyjadřování se, a to jak k věcem sloužícím společnosti, tak

---

²⁰³ Srov. *DCE*, čl. 72.

k nedostatkům. Politická diakonie je nutnou (čl. 220). Jsou vyzýváni všichni členové církve, aby diakonickou službu konali, minimálně její podporou. Výslovně je to řečeno také pro farnost (čl. 221). Tím se podporuje myšlenka, že diakonie je odpovědností všech, což také odpovídá také učení II. vatikánského koncilu o pastorači, jejímž subjektem je celý Boží lid.

Ve druhé části se dokument zabývá působením laiků ve společnosti, tedy v podstatě sociální naukou církve a jejím uskutečňováním (čl. 223). Využijeme jejího tématu a krátce se zamyslíme, zda můžeme mluvit o sociální nauce církve v souvislosti s diakonií. Vztah sociálního učení církve a diakonie církve ještě nebyl oficiálně definován. Oba úkoly mají společné poslání, ale zároveň různá zaměření.²⁰⁴ Obojí je láskou a z lásky vychází a má za hlavní cíl spásu. Rozdíl naznačuje *Kompendium sociální nauky církve*, podobně jako *Deus caritas est*, i když nemluví přímo o charitativní službě nebo diakonii, ale spíše o milosrdenství. Říká, že sociální láska²⁰⁵, snažící se přinést spásu do společenských vztahů²⁰⁶, využívá sociálních prostředků, aby zlepšila život nebo odstranila příčiny nespravedlnosti, ale milosrdná láska odpovídá na přítomnou potřebu člověka tady a teď.²⁰⁷ Sociální nauka církve je zároveň chápána jako součást úkolu hlásání evangelia.²⁰⁸ Určitě však můžeme chápat sociální nauku církve také jako diakonii²⁰⁹ v širším slova smyslu, nebo tak, jak ji podle nás chápe dokument plenárního sněmu. Však také část týkající se sociálního učení navazuje na odstavec o politické diakonii. Podle *Kompendia sociální nauky církve* má církev a každá křesťanská komunita (farnost) povinnost vzhledem k sociální nauce. Subjektem je totiž celý Boží lid. Kněží jsou odpovědní za její šíření, zvláště mezi laiky, a za jejich povzbuzování k životu a konkrétnímu jednání podle tohoto evangelního pohledu²¹⁰ a celé křesťanské společenství má podle sociálního učení žít a vydávat svědectví.²¹¹ K principům sociální nauky ještě řekněme, že zvláště vyzvedává opci (přednostní volbu) pro chudé²¹², která odpovídá zaměření křesťanské lásky, diakonie.

²⁰⁴ POMPEY, H. *Křesťanská sociální nauka jako inspirace pro křesťanskou sociální práci*. [Internet] 24.4.2010 - [20.1.2011]. Staženo z <http://www.upol.cz/uploads/media/Krestanska_socialni_nauka_jako_inspirace_pro_krestanskou_socialni_praci.doc>.

²⁰⁵ Srov. *KSNC*, čl. 581.

²⁰⁶ Srov. *tamtéž*, čl. 47.

²⁰⁷ Srov. *tamtéž*, čl. 208.

²⁰⁸ Srov. *tamtéž*, čl. 66.

²⁰⁹ Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Deus caritas est a diakoni*. *TT*, 2006, roč. 17, č. 4, s. 184.

²¹⁰ Srov. *KSNC*, čl. 525–526.

²¹¹ Srov. *tamtéž*, čl. 11.

²¹² Srov. *tamtéž*, čl. 182–184.

Nyní budeme pokračovat v rozboru našeho dokumentu, co dále říká diakonii, včetně sociální nauky v jednání církve. Ve světle řečeného ji můžeme lépe pochopit. V první řadě laici mají zodpovědnost za svět, kde mají zpřítomňovat vzkříšeného Pána ve službě druhým (čl. 222). Mají do veškeré činnosti vnášet ducha evangelia a zásady sociálního učení (čl. 223). Je úkolem církve podporovat laiky v jejich apoštolském působení ve společnosti, nebo třeba i výslovným pověřit. Ti jsou zvláště plnými členy církve v jednání, které vychází z života církve, také v péči o chudé a úsilí o spravedlnost (čl. 224), které je hlavní náplní sociální nauky církve. Ještě zmíníme tvrzení, že církev má šanci působit změnu života lidí jen tehdy, když bude církví chudou a sloužící (čl. 238). Dále se předkládají konkrétní problémy a způsoby, jak je má církev, zejm. prostřednictvím laiků řešit. Konkrétně je také zmíněna potřeba, aby církev iniciovala společenství (také farní), kde by mohla růst víra (čl. 241). Když se na závěr dokument zabývá evangelizací, nezapomene poukázat na svědectví lásky k druhým jako základní předpoklad její účinnosti (čl. 342–344). Když jsme mluvili o sociální nauce církve, je třeba ještě zmínit dokument české církve v ekumenické spolupráci *Pokoj a dobro, List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskuzi*, dotýkající se tohoto tématu, který byl jakýmsi předchůdcem v této tematice (čl. 290), který je takovou realizací úkolu zvěstovat sociální nauku širší veřejnosti. Tento dokument mimoto také zmiňuje odpovědnost křesťanů a církve²¹³, ale také charitativní službu.²¹⁴

c) Zhodnocení

Nyní se pokusme o krátké zhodnocení přítomnosti myšlenky diakonie jako základního úkolu farnosti. Jak jsme viděli, dokument se diakonií zabývá na mnoha místech a zvláště v kapitole jí věnované. Určitě můžeme říci, že dokument velmi jasně ukazuje nutnost diakonie ve farnosti. Dokument aplikuje pastorálně-teologický model, podle kterého je diakonie základním projevem církve (martyria, liturgie, diakonie) a je s nimi neoddělitelně spojena. To, že je úkolem farnosti, je řečeno na více místech výslovně. Je definována jako láska, služba potřebným, tedy způsobem odpovídajícím encyklice *Deus caritas est*. Také se mluví o diakonii politické a nutnosti úsilí o spravedlnost a jednání podle sociální nauky církve. Když jsme v souvislosti se sociální naukou jsme poukázali

²¹³ Srov. *Pokoj a dobro. List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskuzi*. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 2000, čl. 35, 39, 61.

²¹⁴ Srov. *tamtéž*, čl. 39.

na to, že je i tento rozměr povinností celé církve (tedy i farnosti), můžeme konstatovat, že náš dokument tento úkol církve zmiňuje, i když více nerozvádí. Dále jsou zmíněny skupiny, kteří by zvláště měly být adresáty diakonie farnosti a řečeno, že za ni jsou zodpovědní úplně všichni členové farnosti. Samozřejmě by se dalo pokračovat v rozboru podoby této diakonie, i když to není naší otázkou, např. zda je dostatečně naznačeno, jak by konkrétně farnost měla diakonii konat, zda není jako jediný způsob organizované diakonie brána instituce farní charity, jejíž působení může být problematické, ap. Nicméně, výsledek naší analýzy tohoto dokumentu v otázce, kterou jsme si určili, je kladný.

3.2 Dokument Charitativní služba církve

a) Dokument a jeho struktura

Charitativní služba církve s podnadpisem *Pastorační péče o charitu* je dokument České biskupské konference vydaný v r. 2005, zabývající se zejména Charitou jako institucí a pastorační činností o ni. Avšak ruku v ruce s tím hovoří o charitativní službě církve – diakonii, která je širším úkolem církve. Je třeba říci, že se zde objevují myšlenky, které v urč. smyslu předbíhají to, co později definoval plenární sněm²¹⁵, i to, co pak řekla encyklika *Deus caritas est*. Z předmluvy tehdejšího předsedy České biskupské konference Jana Graubnera vyplývá úmysl vydání tohoto dokumentu, že je třeba nějakým způsobem pečovat o zdravý růst Charity, který je do značné míry odpovědností všech duchovních správců, protože Charita pracuje na všech úrovních církve. Také se v ní uvádí, že má Charita lidem zprostředkovávat zkušenost Boží blízkosti a pomoci a osvědčuje naše pravdivé prožívání evangelia (str. 1). Dokument je rozdělen na tři části, které jsou dále děleny do malých kapitol. První část se zabývá charitativní službou vůbec, tedy diakonií, na čem se zakládá a jak se uplatňuje. Druhá část se již zabývá Charitou jako organizací a třetí pastorační péčí o Charitu a její pracovníky, zejm. úkoly farářů o ni.

b) Diakonie v dokumentu

V úvodu je jasně řečeno, že je posláním církve pomáhat lidem v nouzi a že toto poslání církev naplňuje v každé farnosti, a pak také skrze charitativní organizace, „především

---

²¹⁵ I když jím pravděpodobně tento dokument již mohl být ovlivněn.

však skrze Charitu²¹⁶ (str. 2). Je zde také jaksi definováno, co to je charita (charitativní služba): je to milosrdná láska a naplňování Kristovy výzvy pomáhat bližním v nouzi (str. 2).

První část dokumentu se zabývá původem charitativní služby církve v Písmu svatém a mluví také o historii jejího uplatňování (str. 2–4). Velmi důležitá je kapitola o jejím místě v životě církve. Říká, že je její přirozenou součástí, to znamená, že je zakotvená v její podstatě, jak to tvrdí i *Deus caritas est*. Nejprve předkládá model oné trojice hlásání, bohoslužby a diakonie, které nazývá třemi pilíři. Diakonii definuje jako službu potřebným a trpícím bližním, milosrdnou láskou, která se projevuje skutky. Upřesňuje, že je spojena s láskou k Bohu a také se svěděním víry. Je součástí života víry, žití evangelia, a proto je projevem životnosti církve (str. 4). V další kapitole se říká, že by farář měl podporovat tuto péči církve o trpící. Jsou zde citovány církevní dokumenty o tom, že by farář měl pečovat o potřebné a o požadavku, aby věřící žili podle sociální nauky církve (str. 4–5)²¹⁷. Dále dokument vyzvedává službu trvalých jáhnů, kteří jsou zvláštním způsobem povolání vykonávat charitativní službu jménem církve (str. 5). V šesté kapitole se mluví konkrétně o uskutečňování služby lásky ve farnosti, protože tam patří. Jako prvotní je viděna nutnost formace k ní. Ta se má uskutečňovat v promluvách a katechezích vychovávajících ke vnímání potřeb a vcítění se do trpících. Kněžím je dán příklad pro jejich jednání, že mají žádat farníky o pomoc, kdykoliv vidí nějakého konkrétního potřebného. Pro organizaci charitativní služby ve farnosti je dále navrhováno, aby byl určen některý z farníků, který by měl za ni odpovědnost (str. 5). Je dobré, aby farnost měla přehled o potřebných, dokument jmenuje potřebné, ke kterým se pozornost nejčastěji obrací. Zvláštními skupinou, které se mohou angažovat v uplatňování účinné lásky místní komunity, mohou být děti a mládež nebo starší ženy (str. 6).

Ve druhé části se mluví o farní Charitě a její oficiální organizaci. Ta může být v našich podmínkách buď dobrovolná, nebo profesionální. Každopádně má být propojená s farní organizací, konkrétně má mít jednoho zástupce v pastorační radě. Charita pak má na jedné straně své zaměstnance, na druhé straně je třeba těch, kdo budou pomáhat dobrovolně a s křesťanskou láskou. Dobrovolná pomoc je ale také důležitá v charitativní

---

²¹⁶ Není nám úplně jasné, zda se zde myslí, že církev toto poslání naplňuje především skrze Charitu mezi ostatními křesťanskými organizacemi, nebo i ve charitativní službě farnosti především skrze Charitu. V tom případě by to bylo myšleno ve smyslu první kapitoly třetí části.

²¹⁷ Nezdá se nám však, že by se daly vykládat přímo ve smyslu výzev k diakonii církve jako takové.

službě farnosti, která se neuskutečňuje jen v Charitě.²¹⁸ Vyjmenovávají se zde také konkrétní možnosti uplatnění pomoci (str. 8–9).

Ve třetí části, v otázce péče o Charitu, zejm. Charitu farní, se zdůrazňuje odpovědnost faráře (administrátora), který je zodpovědný za duchovní péči a formaci pracovníků i klientů Charity. Znovu je zde vyzdvíženo, že Charita má být pevnou a důležitou součástí farního společenství, za což má zodpovědnost nejen farář, ale i ředitel Charity. Charita podle dokumentu z velké části naplňuje charitativní úkol farnosti. Proto je znovu zdůrazněna nutnost formovat všechny farníky, aby činnost Charity přijali za svou (str. 10). Dále je řešen postoj, život a formace pracovníků Charity a v rámci toho se také mluví o jejich vztahu k církvi. Píše se, že je Charita nedílnou součástí církevní struktury. Tomu odpovídá také požadavek, aby ředitel a vedoucí pracovníci byli dobře zakotveni v církvi, protože odpovídají také za křesťanského ducha organizace. Počet pracovníků nezakotvených v církvi by měl být omezen schopností věřících členů udržet v Charitě atmosféru církevního společenství a svědectví evangelia. Propojení Charity a farnosti je také zajišťováno účastí faráře na zasedání charitní Rady (str. 13). Důležitý bod pro nás je také doporučení setkávání charitních pracovníků s farností, čímž se chce toto propojení a zapojení všech farníků podpořit (str. 14).

c) Zhodnocení

Ke zhodnocení naší základní otázky musíme opět říci, že myšlenka diakonie jako základního úkolu církve je zde řečena více než jasně. Kladně musíme hodnotit skutečnost, že se objevila v naší církvi již před encyklikou *Deus caritas est*. Když přihlédneme ke skutečnosti, že primárním účelem dokumentu je mluvit hlavně o Charitě jako instituci, musíme vyzvednout, že se zde opravdu velkou měrou zabývá farní pastorační, nebo dokonce je soulad s činností církve základním měřítkem pro činnost Charity. K diakonii jako podstatnému úkolu farnosti je řečeno, jak jsme viděli, mnoho důležitého: že má být jako poslání církve, které je přirozenou součástí jejího života zakotvenou v její podstatě (str. 4), naplňována v každé farnosti (str. 2; str. 5), že je základním pilířem církve vedle hlásání a bohoslužby a že se na ní ukazuje životnost církve (str. 4). Také se nám zdá důležité tvrzení, že je diakonie projevem lásky (str. 4), že je součástí života

²¹⁸ Z kontextu dokumentu by toto místo nemělo být chápáno tak, že by Charita byla vyloženě něčím jiným, než onou charitativní službou farnosti. Charitou v poslední větě by se mohla myslet Charita vyšší úrovně, než farní. Zároveň to může být reakce na situaci v naší zemi, kde je Charita často úplně od farního dění oddělená.

víry, rovněž její ukotvení v Bibli se nám zdá dobré. Vyzvedáváme také, i když to není přímo naší otázkou, že dokument ukazuje některé konkrétním způsoby, jak by se diakonie měla ve farnosti organizovat a skutečnost, že je nutná formace, opět s konkrétními návrhy její realizace.

Na dalších místech se pak tvůrci dokumentu zabývají vztahem a spoluprací instituce Charity s farností. Důležité je její pevné propojení s farností, její organizací, s každým věřícím i s jejím duchovním životem. Z věcí, které nejsou jednoznačné a zdají se nám pro myšlenku diakonie komunity farnosti problematické, i když bychom je zde nemuseli řešit, zmiňme právě otázku, jestli v dokumentu není Charita institucionální vůči komunitě farnosti přeceňována. Problematickostí tohoto vztahu je totiž vidět na přetrvávající situaci v naší církvi, kdy má Charitu opravdu jen minimum farností, a pokud ano, často funguje s minimální spojitostí s farností a většina farníků Charitu, ani charitativní službu samotnou, nepokládá za svou. Na druhou stranu musíme ale říci, že dokument předkládá podobu vztahu farní Charity a farnosti snad dostatečně propracovanou, že by tento vztah mohl být v ideálním případě správný. Avšak stav má k ideálu hodně daleko a v něm možná mělo být přednější nejprve oživit ve členech farního společenství vědomí nutnosti diakonie. Na závěr hodnocení opakujeme, že vzhledem k naší hlavní otázce hodnotíme tento dokument opět kladně.

3.3 Standardní studijní materiály a témata v přípravě kněží v ČR

Na třetím místě se tedy zaměříme na přítomnost myšlenky diakonie farnosti ve studijní přípravě kléru, který je za farní pastorační zodpovědný. Pod touto částí se budeme zaměřovat na více pramenů a dokumentů. Nejprve se tedy budeme zabývat dokumentem České biskupské konference *Národní rámcový program kněžské formace*, který předepíše žádaný obsah a cíle studia budoucích kněží, na kterém se nám také ukáže oficiálně žádaný obsah níže rozebíraných předmětů (3.3.1). Z hlavních předmětů ve studiu katolické teologie pojednávajících o farnosti a její pastorační se na prvním místě budeme zabývat pastorální teologií (3.3.2), jejíž cílem je „pochopení a přijetí požadavku organické pastorační činnosti v místní církvi“²¹⁹ a farní pastorační se tedy dotýká přímo. Druhým předmětem, jež je třeba zmínit, je kanonické právo, které upravuje hlavní normy

²¹⁹ AMBROS, P. *PT_2010_2011_2012*. Anotace pastorální teologie. [Internet] 29.11.2011 [20.3.2012]. Staženo z: <https://www.portalcmf.upol.cz/index_dt.php>, s. 1.

jednání týkající se církvi svěřené služby²²⁰, kterou vykonává také ve farnostech. Zde ale budeme pracovat přímo s Kodexem katolického práva, který předmět církevního práva vykládá (3.3.3). Za čtvrté pokládáme za důležité analyzovat také myšlenku diakonie v *Katechismu katolické církve* (3.3.4), který je také brán za formační dokument budoucích kněží, předpokládá se jako základ vědomostí studenta, a navíc se často podle něj v pastorační vedou různé katecheze a formace věřících.

Kromě rozebíraných hlavních předmětů ještě zmiňme, že studenti fakulty mají možnost zvolit si další výběrové předměty nějakým způsobem se našeho tématu dotýkající, např.: na CMTF UP předměty *Diakonické doprovázení trpících*²²¹, *Caritastheologie* nebo *Charitativní pastorační práce*, povinným předmětem je také *Sociální nauka církve*; na KTF UK je ještě pro teology povinný předmět *Psychologie pro pomáhající profesce* a z nepovinných seminářů je možnost si zvolit např. *Pastoraci zvláštních skupin* nebo *Pastoraci v obtížných situacích*, které se zaměřují na pastorální a charitativní péči o různé skupiny potřebných. Samozřejmě jsou zde také nabídky jednotlivých přednášek různých vyučujících a hostů. Je ovšem jasné, že těchto volitelných předmětů a kurzů se zúčastní jen minimum bohoslovců. Pro úplnost ještě dodáme, že seminaristé mají během své formace ještě asi 3 týdny povinné sociální praxe, kde se s trpícími a konkrétní pomocí setkávají osobně, a praxe pastorační, kde se mohou inspirovat praxí konkrétní farnosti, pokud se v ní s diakonickou praxí setká.

3.3.1 Národní rámcový program kněžské formace

a) Dokument a jeho struktura

Tento dokument s latinským názvem *Ratio nationalis institutionis sacerdotalis* byl vydán v r. 2008. Na základě požadavku a pramenů magisteria o výchově kněží (zejm. *Pastores dabo vobis*) upravuje Česká biskupská konference zásady a program formace kněží v českých katolických seminářích a fakultách. Tento národní program biskupové upravili podle našich specifických kulturních podmínek a situace.²²² Ti, jichž se tato výchova týká, jsou tímto programem vázáni.²²³ Nejprve se dokument zabývá samotnou formací

²²⁰ JAN PAVEL II. Constitutio apostolica Sacrae disciplinae leges. In *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994, s. XVII.

²²¹ Workshop vedený prof. H. Pompeyem, který má za cíl budovat nebo rozvíjet praktickou kompetenci doprovázení osob v sociálně a psychicky stresujících životních situacích.

²²² Srov. *Národní rámcový program kněžské formace*. Praha: Česká biskupská konference, 2008, s. 5.

²²³ Srov. *tamtéž*, s. 9.

v seminářích v rozměrech lidském, duchovním, intelektuálním a pastoračním. Druhá část se věnuje zejména intelektuální formaci na teologických fakultách.

b) Diakonie v dokumentu

Když mluví rámcový program o identitě kněze, říká, že je mu uložena pastorační služba (s. 12). Připodobňuje se Kristu jeho trojím posláním – kněze, učitele a pastýře (s. 13). Je také služebníkem posláním církve, když buduje společenství věřících, aby zvěstovalo evangelium a vydávalo o něm svědectví (s. 14). Kněz má spoluúčast na pastorační zodpovědnosti biskupa o církev²²⁴ (s. 16). Dále se hovoří o zmíněných čtyřech složkách formace, které musí být navzájem úzce spojeny. Celá formace musí být zejména zaměřená k budoucím úkolům pastoračním, v nichž se podílí na pastorační lásce Krista (s. 20). Jednou z etap formace je také *Teologický konvikt*, kde je v intelektuální formaci zvláštní důraz na *Katechismus katolické církve*, který budeme rozebírat níže (s. 22). Pastorační formace v semináři má vést k citlivosti pro pastorační službu a osvojení příslušných kompetencí a metod. Během jáhenské praxe mají sloužit Božím lidu trojí službou diakonům vlastní: liturgickou, kazatelskou a charitativní (s. 27). Naopak v jejich pastorační formaci přímo tato charitativní služba zmíněna není (s. 28).

Pro naši otázku je nyní zvláště podstatná formace studiem katolické teologie, kde se studenti s jednotlivými úkoly svými a úkoly farností seznamují vzhledem k časovému rozvržení zaměřenému na studium podrobněji a konkrétněji, než v semináři. Hned v úvodu druhé části se mluví o cíli studia teologie, které má pomoci také odpovědně vnímat spásonosnou službu církve při hlásání, v liturgii a službě²²⁵ (s. 39). Dále se rozebírají jednotlivé teologické disciplíny a jejich cíle. Součástí dogmatiky má být nauka o církve (s. 51). Zmiňujeme to proto, že předpokládáme, že by se měl student dozvědět, co patří k podstatě církve a čím se uskutečňuje, k čemuž patří i diakonie. Jako jeden ze systematických předmětů je uvedena *Křesťanská sociální nauka*. V obsahu a cíli studia tohoto předmětu se má pojednávat o jednotlivých oblastech sociální nauky a student jim má rozumět a umět vykládat. Není zde však přímo zmíněna potřeba znát povinnosti církve vůči této nauce (s. 52). V cílech skupiny oborů praktické teologie, do nichž patří jak pastorální teologie, tak církevní právo, se mluví o tom, že má student na základě zna-

²²⁴ Tak má také spoluzodpovědnost za jeho úkol vůči potřebným, diakonii, jak jsme rozebírali v komentáři encykliky.

²²⁵ Předpokládáme, že se zde službou myslí diakonie, ale v širším slova smyslu.

losti praktickoteologické teorie „získat představu a koncepty jednání církve při hlásání Božího slova, slavení liturgie a ve službě bližnímu“ (s. 53). To zřejmě odkazuje na onen model trojice základních funkcí církve martyrie, liturgie a diakonie. Budoucí kněz má dále být schopen budovat a vést farnost a „povzbuzovat věřící ke službě“ (s. 53). Již v konkrétních cílech a obsahu *Pastorální teologie* se mluví o znalosti a exemplární analýze oblastí a funkcí církevní praxe a schopnost rozvíjet jednání církve na základě její nauky a života (s. 53), jeden z bodů obsahu této disciplíny je sociální a charitativní služba církve (s. 54). V *Církevním právu* se má student seznámit s uspořádáním a životem církve, aby rozuměl církvi a byl schopen správně vykonávat kněžskou službu a pastorační služby budování, hlásání a posvěcování (s. 56).

c) Zhodnocení

Tento dokument, stanovující obsah a cíle formace kněží, by podle nás měl zcela jistě obsahovat diakonii jako základní složku církevní aktivity, za jejíž uskutečňování by měl kněz mít odpovědnost. Z dokumentu nám vyplynulo, že kněz je opravdu brán jako ten, který má jako přímý spolupracovník biskupa odpovědnost za pastorační a všechny její složky. Ty jsou definovány dále. Je definována trojice hlásání, liturgie a služba bližnímu (s. 39; 53), i když není přesněji specifikována, přesto toto definování považujeme za zásadní. Třetí úkol se blíže specifikuje také v obsahu pastorální teologie, která se má zabývat také sociální a charitativní službou církve (s. 54). O farnostech se přímo nemluví, ale pastorační působení kněze je zcela jistě zaměřeno právě zejména na farní komunitu. Hodnocení v naší otázce přítomnosti diakonie farnosti v dokumentu je kladné.

3.3.2 *Pastorální teologie*

Postup v rozboru vyučování pastorální teologie jako pramene pastorační práce bude trochu specifický. U tohoto předmětu totiž není žádný jednotný oficiální dokument nebo materiál, který bychom mohli analyzovat. Proto budeme postupovat takto: ve vymezených předmětech studia popíšeme anotační program těchto předmětů a pokusíme se věcně shrnout aktuální průběh jejich vyučování a probíranou tematiku ve studiu dvou ročníků (ročník začínající studium ve školním roce 2007/08 a 2008/09) oboru katolické teologie na obou českých teologických fakultách připravujících bohoslovce: tedy na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a Katolické teologické

fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Na základě toho ukážeme, zda a kolik tematiky se v aktuálních letech věnovalo tématu diakonie ve farnosti. Nemůžeme zde rozebírat podrobnosti a obsah tohoto tématu, ale alespoň fakticky pojmenujeme přibližný stav.

Na Cyrilometodějské teologické fakultě v Olomouci jsou předmětu pastorální teologie věnovány tři semestry. V jeden semestru jsou dvouhodinové přednášky s dvouhodinovým cvičením, druhý semestr je jen dvouhodinové cvičení a třetí semestr opět přednášky po dvou hodinách týdně. Celý předmět pastorální teologie je rozdělen do pěti základních okruhů: fundamentální pastorální teologie, základní služby církve, dále kategoriální pastorační práce, lidé v církvi a posledním tématem je církev, kultura, společnost a misie.²²⁶ Přednášky prvního semestru jsou věnovány fundamentální pastorální teologii. Co do tematiky se v ní student dozvěděl, že církev se projevuje ve trojím úkolu (martyria, leitúrgia, diakonia). Jedna přednáška byla věnována přímo diakonii jako jednomu z principů pastorační práce, a to konkrétně jejím biblickým východiskům a z pohledu systematickopastoračního přístupu. Cvičení druhého semestru mělo jako své hlavní téma právě diakonii, charitativní službu, kterému se věnovala se jí asi polovina celého času. Probíral se námi probíraný dokument *Charitativní služba církve*. Je třeba říci, že druhý ročník, který zkoumáme (začínající v r. 2008/09) se v tomto semináři tématem zabýval pouze jednu přednášku. Ve třetím semestru se probírala zejm. svátostná pastorační práce a další otázky. Jelikož není v časových možnostech vyučovaného předmětu projít všechny témata, student má za úkol přečíst ke každému tématu určitý počet povinné literatury, kromě toho je doporučeno mnoho dalších pramenů ke studiu. K službě lásky, charitě a soc. otázce, jednomu z celkových 29 témat, byla povinnou literaturou encyklika *Deus caritas est* a dále vybraná kapitola knihy Y. Congara *Za církev sloužící a chudou* a C. V. Pospíšila *Teologie služby*.²²⁷ Na závěr pastorální teologie byla zkouška shrnující celý rozsah předmětu ze všech tematických okruhů.

Na Katolické teologické fakultě univerzity Karlovy jsou pastorální teologii věnovány dva semestry. Každý semestr je předmět po dvou hodinách. Na konci je dvousemestrální zkouška. Cílem je uvedení do pastorální teologie, orientace v současných podmínkách a v jednotlivých oblastech pastorační práce.²²⁸ V rámci jedné přednášky s tématem farní pastorační práce se zmiňuje ony tři (čtyři) základní funkce farnosti. Samostatně se však

²²⁶ Srov. Ambroz, P. *PT_2010_2011_2012*. Anotace pastorální teologie, s. 1.

²²⁷ Srov. *tamtéž*, s. 4.

²²⁸ Srov. *Pastorální teologie I*. Anotace. [Internet] 2010 [20.3.2012]. <<https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=predmet&kod=KPTE006>>.

o diakonii v pastorální teologii ve vybraných dvou ročnících nehovořilo. Také nebyla pro studenty povinnou některá z literatury přímo se diakonií zabývající. O trochu více je možné se o ní dozvědět ve volitelných přednáškách, které jsme už jmenovali výše, i když nejsou zaměřeny přímo na diakonii farnosti.

Ke studiu bohoslovců zmíníme ještě jednu aktualitu, která by mohla mít nějaký vliv na jejich formaci. P. B. Vitásek, prezident Arcidiecézní charity Olomouc zdůrazňuje důležitost vzdělávání bohoslovců v oblasti diakonie, což také přednesl biskupům na zasedání České biskupské konference na Velehradě v minulém roce. Kromě toho také hovořil o propojení činnosti Charity s životem místní církve ve farnostech. Biskupové se chtějí zasadit o větší podporu charitního díla ze strany duchovních.²²⁹

Ke zhodnocení shrňme naznačený obsahový stav studia pastorální teologie vzhledem k diakonii na obou fakultách. Je vidět, že se na obou fakultách liší. V Olomouci je toto téma jasně a konkrétně zařazeno do studijního plánu a více méně tak i realizováno. Student se dozví, že je diakonie jedním ze nejzákladnějších projevů církve a v přednášce o diakonii, s rozбором dokumentu *Charitativní služba církve* a s přečtením *Deus caritas est* se má možnost hlubším způsobem seznámit s podstatou caritas a jejím uskutečňováním ve farnosti. Studenti olomoucké fakulty se tedy jistě s úkolem diakonie farnosti setkají. Minimálně mají pro její pochopení základní předpoklady. Na Katolické fakultě univerzity Karlovy se zdaleka takové předpoklady nejeví. Ve standardním studijním plánu není diakonie přímo naplánovaná. Student má jen možnost se v rámci farní pastorece setkat s přítomností diakonie jako základního úkolu. Ani povinná literatura v této oblasti mnoho nepřidává. Je třeba dále říci, že to samozřejmě zůstává do značné míry věcí studenta a jeho plnění studijních povinností v pastorální teologii, zvláště při tak velkém rozsahu. Otázkou, kterou zde ale nemůžeme posoudit, je, zda opravdu student pochopí důležitost všech tří (či čtyř) základních funkcí církve a podstatu a nutnost uplatňování diakonie farností. Celkové hodnocení naší otázky v předmětu pastorální teologie se liší podle fakulty.

---

²²⁹ Srov. TISKOVÉ STŘEDISKO ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE. Zpráva *Biskupové se zabývali činností Charity*. [Internet] 6.7.2011 [22.3.2012]. <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/biskupove-se-zabyvali-cinnosti-charity>>.

3.3.3 *Kodex kanonického práva*

a) Dokument a jeho struktura

Základním předmětem předmětu církevního práva je seznamovat studenty a vykládat jim církevní právo, obsažené zejména v novém *Kodexu kanonického práva*. Proto se zde zaměříme na tento dokument. Navíc je nejen hlavním předmětem studia bohoslovců, ale také doprovází kněze již v pastorační službě. Církevní právo, jak jsme řekli, má přímý dopad na pastoraci. Je totiž prostředkem pro zachování církve takové, jaká má být, a pomáhá život církve organizovat. Toto právo samozřejmě obsahuje spíše jen základ toho, co můžeme o poslání církve říci a nenahrazuje charismatické vedení církve Duchem svatým, je však do jisté míry jakýmsi kontrolním řádem, který určuje práva a povinnosti církve. To pomáhá zajišťovat, aby byly základní úkoly církve plněny.²³⁰ Proto je na místě zkoumat zde přítomnost právního založení diakonické služby. Struktura dokumentu je obecně známa, proto jen řekneme, že je rozdělen do sedmi knih.

b) Diakonie v dokumentu

Nejprve je na místě podívat se hned na strukturu kodexu, na které už je vidět základní pojetí poslání církve, protože jednotlivé knihy jsou věnovány právě jejím základním službám. Ty jsou sestaveny ještě podle „starého modelu“ tří úřadů prorockého, kněžského a královského (vyučování, posvěcování, vedení)²³¹, čemuž odpovídají knihy *Učitelství úřad církve* (Kniha III) a *Posvěcující služba církve* (Kniha IV), úkol řídicí je obsažen v knize *Boží lid* (Kniha II) a ještě na dalších místech. Toto pojetí prostupuje celý dokument. Úkol charitativní je obsažen oproti těmto ostatním službám pouze okrajově. Co se týká pojmosloví, musíme také říci, že CIC neobsahuje pojem „diakonie“, pojem charitativní služby je zmíněn výslovně pouze čtyřikrát.²³²

Podíváme se nyní na tato místa a další obsah týkající se diakonie. Když se mluví o Božím lidu, pojímá se jejich poslání opět jako účast na úřadu kněžském, prorockém a královském (Kán. 204 §1). Je důležité nové pojetí 2. vatikánského koncilu, že se na činnosti církve podílejí úplně všichni (Kán. 208), s čímž také souvisí pojetí

²³⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Constitutio apostolica Sacrae disciplinae leges*. In *Kodex kanonického práva...*, s. XIX.

²³¹ Srov. *tamtéž*.

²³² Srov. POMPEY, H. Die Encyklika „Deus Caritas est“. Eine Profilierungschance für die Caritas?..., s. 96.

farnosti jako společenství (srov. Kán. 515 §1). V Kán. 215 je zmíněna možnost všech zakládat a řídit spolky, např. také k charitativním účelům (srov. Kán. 298 §1). k nim patří také veřejné instituce Charity. Je také zmíněna povinnost křesťanů přispívat církvi, aby měla prostředky nutné opět také pro charitativní činnost a v té souvislosti také povinnost usilovat o spravedlnost ve společnosti a ze svých zdrojů podporovat chudé, podle Kristova příkazu (Kán. 222). V kánonech věnujícím se formaci budoucích kněží je zmíněna jen péče o sociální otázky (Kán. 248–258). Při pojednávání o duchovních je charitativní činnost jmenována v kánonu o zbylém majetku, který mají vynaložit také na tuto činnost (Kán. 282 §2). V části mluvící o farnostech a farářích jsou jmenovány povinnosti faráře. Ten má mít účast na starostech rodin a nemocných a má pečovat o chudé, utiskované, osamělé a jiné potřebné. Má podporovat činnosti laiků ve prospěch farního společenství (Kán. 529). Není však zmíněna tato činnost jako věc celého farního společenství. O farnosti je ještě řečeno, že je vhodné ustanovení pastorační rady, která napomáhá pastorační činnosti. O charitativní službě se mluví v souvislosti s řeholníky, ale to není naší otázkou. V kapitole věnované službě Božímu slovu se říká, že se má tato služba opírat také o svědectví života církve (Kán. 760). Když se mluví o katechistech přibírání k misijní činnosti, píše se, že se mají věnovat také charitativní činnosti (Kán. 785 §1). Misionáři staví opět na svědectví života (Kán. 787 §1). V knize o posvěcující službě jsou předloženy mnohé prostředky posvěcování, mezi nimiž jsou také skutky lásky (Kán. 839 §1). Chceme také upozornit na změnu textu v Kán. 1009, kde je uvedeno k jáhnům, že slouží „Božímu lidu v ‚diakonii‘ (službě) liturgie, slova a lásky.“ V Kán. 1008 byl vypuštěn text o úřadu kněze, proroka a krále. Tato změna je dána motu proprio *Omnium in mentem* z 29. října 2009 Benedikta XVI.²³³ I když se zde týká jen svěcených služebníků, může na jedné straně ukazovat na současnou změnu pohledu na diakonii a také na pohled na služby církve či služebníků, na druhé straně je to text, který se objevuje již v *Katechismu katolické církve*.²³⁴ Jako poslední ukažme na zmínku ve knize o majetku církve, kde jsou jeho hlavními cíli také charitativní činnost, zejm. mezi chudými (Kán. 1254).

c) Hodnocení

Myšlenka diakonie jako základního úkolu farnosti v *Kodexu kanonického práva* není.

²³³ Srov. *Acta České biskupské konference*. Praha: Česká biskupská konference, 2010, č. 5, ss. 15–19.

²³⁴ Srov. *KKC*, čl. 875.

Ten totiž, jak jsme viděli, neodpovídá novému vnímání církve uskutečňované ve třech základních oblastech hlásání, slavení, služba.²³⁵ Zmínky charitativní činnosti jsou sporé a netýkají zodpovědnosti komunity církve jako celku. Pokud se mluví o ní mluví, tak jenom ve spojitosti s určitými skupinami věřících. Naše hodnocení ve věci diakonie farnosti je negativní a považujeme to za velký nedostatek pro její uskutečňování.

3.3.4 *Katechismus katolické církve*

a) Dokument a jeho struktura

Katechismus katolické církve, jak jsme řekli, hraje také významnou roli ve formaci kněží, ale i ve formaci věřících, a také v pastoraci. Byl iniciován 2. vatikánským koncilem a je souhrnem nauky o víře a mravech.²³⁶ Je snahou o „úplný a celistvý výklad katolické nauky, z něhož by každý byl schopen poznat, co církev vyznává a koná, čím žije²³⁷“ a za co prosí. Má být poznáván a přijímán celým Božím lidem.²³⁸ Citovaná věta naznačilo strukturu katechismu o čtyřech částech: *Vyznání víry*, *Svatosti víry*, *Život podle víry* a *Modlitba v životě podle víry*.

b) Diakonie v dokumentu

To, na co jsme upozornili u *Kodexu kanonického práva*, musíme zmínit i zde, totiž že text katechismu ještě přijímá pojetí církve uskutečňující tři funkce: kněžský, prorocký a pastýřský. Co do pojmosloví ani katechismus nepoužívá hesel „charita“ nebo diakonie“. Jak uvidíme, mluví se o Božím milosrdenství a o lásce k bližním, ale ne ve smyslu caritas jako služby církve.²³⁹

Ježíš Kristus je podle katechismu tím, který sdílí život chudých a, ztotožňuje se s nimi a „činorodou lásku k nim klade jako podmínku pro vstup do jeho království“ (čl. 544). Jeho osvobodování od pozemského zla, nespravedlnosti a nemoci je znamením jeho mesiášství (čl. 549). Když se mluví dále o církvi, o Božím lidu a konkrétně o jeho účasti na Kristově královské funkci, pojímá se jako snaha přivést všechny lidi k němu. Projevuje se zejm. ve službě chudým a trpícím po jeho vzoru, s ním a pro něj (srov. čl.

²³⁵ Srov. výše.

²³⁶ Srov. JAN PAVEL II. Laetamur magnopere. Apoštolský list schvalující a vyhláující vydání Katechismu katolické církve. In *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2002, s. III.

²³⁷ Srov. *tamtéž*, s. IV.

²³⁸ Srov. *tamtéž*, s. VI.

²³⁹ Pompey, H., Doležel, J. Impulzy pro sociální práci církve – encyklika Deus caritas est..., s. 57.

783–786). Toto pojetí se do určité míry blíží pojetí diakonie. Zdá se nám však zajímavé, že se to nerozvíjí u rozebírání tohoto úkolu u duchovních a laiků. Již jsme zmínili, že text z čl. 875 o jáhnech, který jejich službu vnímá jako diakonii liturgie, slova a lásky, se dostal do *Kodexu církevního práva* (srov. čl. 1570, 1571, 1588). Církevní služba má služebný charakter (čl. 876). Biskupové mají věnovat zvláštní péči chudým (čl. 886). Musíme upozornit také na část rozebírající termín „společenství svatých“, čímž se myslí celá církev. Ta je také společenství lásky. Velice hezky se mluví o společenství, které se má navzájem podírat a solidárně pomáhat trpícím (čl. 953). Je třeba dále vyzvednout, že si katechismus také všímá vztahu služby chudým k eucharistii a k hlásání evangelia. Zmiňuje, že se výraz „liturgie“ používá v také pro hlásání evangelia a konání skutků lásky (čl. 1070). „Eucharistie zavazuje ve vztahu k chudým“ a naopak, abychom ji přijímali v pravdě, „musíme poznávat Krista v nejchudších“ (čl. 1397; srov. čl. 2100; čl. 905, 2447, 2472). Dále katechismus spojuje charitativní díla, almužnu a milosrdenství s pokáním a odpuštěním hříchů (čl. 1438, 1460, 1473). Péče o nemocné je zmíněna na málo místech, jako povinnost církve jen ve čl. 1509.²⁴⁰

Třetí část za zabývá správným křesťanským životem. Křesťan, stvořený jako Boží obraz a obnovený Duchem dostává schopnost následovat Kristova příkladu v konání dobra a lásky (čl. 1708–1709). K tomu také je člověku vlita ctnost lásky, která uschopňuje milovat bližní, zejm. chudé jako Krista (čl. 1825). Katechismus se také věnuje společenskému životu, zodpovědnosti, principům a otázkám sociální nauky církve, která je odpovědností celé církve (čl. 1877–1948; 2419–2449). Láska k Bohu je totiž neoddělitelná od lásky k bližním (čl. 1878), láska ke společenství, solidarita, je nazvána „sociální láskou“, která je výrazně křesťanskou ctností (čl. 1939–1942, 1948).²⁴¹ Vrcholem mravního zákona je právě láska (čl. 1971). V rámci sedmého přikázání nepokradeš a zároveň sociální nauky církve se mluví velice důkladně o péči o chudé, lásce církve k nim, lásce přednostní. Ta se netýká jen chudoby materiální (čl. 2407, 2443–2449).

c) Zhodnocení

Řekli jsme, že *Katechismus katolické církve* ještě nezná model základních funkcí církvi ve smyslu diakonie, martyrie a liturgie a bohužel nepoužívá ani termíny „diakonie“ nebo

²⁴⁰ Srov. *tamtéž*.

²⁴¹ Toto místo cituje Benedikt XVI. v encyklice *Deus caritas est*.

„charitativní služba“. Klad spatřujeme v jeho biblickém a teologickém zakotvení celého křesťanského života. Takto je dobře ukotvena i láska k bližnímu a k chudým (srov. čl. 2443–2449; srov. čl. 1708–1709). Nutnost uskutečňování lásky je zmíněna i jako úkol církve (srov. čl. 783–786), ale není pochopena jako úkol základní. Je také uchopeno pojetí církve jako společenství a z toho vyplývající vzájemná služba a láska (čl. 953). Musíme také vyzvednout přítomnost poukazu na vzájemnou podmíněnost lásky k potřebným a eucharistie (čl. 1397). Je přítomna také sociální nauka a úkol církve vůči ní. To, že není definovaná diakonie jako základní úkol, hodnotíme jako zásadní nedostatek, daný však samozřejmě teprve vyvíjejícím se pojetím, naopak hodnotíme kladně přítomnost povinnosti lásky církve a křesťanů k chudým.

Závěr

Naše práce se zabývala tématem diakonie jako základního úkolu (funkce) farnosti, „komunity lásky“. Naším cílem bylo odpovědět na otázku, zda je diakonie opravdu jejím podstatným úkolem. Zároveň jsme zkoumali, z čeho tato skutečnost vyplývá, a v poslední, ve spíše praktické části práce, jsme se zabývali vybranými dokumenty české katolické církve, zda tento úkol farnosti reflektují. Nyní tedy uzavřeme, jak práce na tyto otázky odpovídá.

V první kapitole jsme se důkladně zabývali encyklikou *Deus caritas est*, ze které vychází oficiální impuls církve k praktikování lásky jako základní funkce církve. Ta výslovně tvrdí, že je to povinností církve na všech jejích úrovních, tedy i úkolem farnosti. Encyklika sama tuto povinnost odůvodňuje, když mluví o lásce jako základním postoji křesťana, člověka stvořeného k Božímu obrazu, který přijímá Boží lásku (*caritas*) a přirozeně by na ni měl odpovídat. Jednotlivec, ale zároveň i církevní komunita, takto na ni odpovídá a napodobuje Boha, který je láska, a stará se, aby nikdo netrpěl závažnějším nedostatkem, který by mu nedovoloval důstojně žít.

Zda na naši hlavní otázku můžeme odpovědět kladně, jak to udělala encyklika, jsme následně zkoumali v Písmu a v teologické reflexi. V evangeliích jsme si ukázali, že je to Ježíš Kristus, na jehož činnost navazuje církev. Jeho láska k bližním a chudým byla základem jeho jednání a hlásání. Na tom pak stavěly novozákonní křesťanské obce. Lásku k potřebným mezi sebou i navenek uplatňovaly a patřilo to mezi jejich priority. Viděli jsme, že biblisté, kteří mluví o křesťanské obci, mluví o diakonii jako její základní funkci. Zdrojem pro tuto prioritu služby lásky v Bibli je tedy na prvním místě přikázání a napodobování Ježíše Krista, ale zároveň, jak o tom mluví i *Deus caritas est*, je odpovědí na Boží lásku. Není to však jednání vyplývající jen z vnějšku, ale opravdu z křesťanské existence víry, ve které jedná v člověku sám Bůh skrze svého Ducha. A Bůh je takto činně přítomen nejen v každém křesťanovi, ale v celé církvi, která je mystickým tělem Ježíše Krista. Vzájemná pomoc těch, kteří žijí spolu v církevním společenství, je v Písmu považována za nutnost. Jednání církve a současných farností staví plným způsobem na Božím zjevení v Písmu, proto je jasné, že odpověď na otázku, zda je nutné uplatňovat lásku k potřebným v nich, zní jednoznačně „ano“.

Dále jsme na totéž hledali odpověď v teologické reflexi, která se zabývá úkoly církve a farnosti. Představili jsme si základní modely podstatných úkolů církve. Zjistili jsme, že je to až současná teologická reflexe vycházející z německého prostředí, která začala prosazovat model základních projevů církve (konstitutivních prvků), mezi nimiž je jako jeden ze tří či čtyř projevů jmenována právě diakonie. Ta je také připisována farnosti. Když jsme pak zkoumali, co je důvodem toho, že má mít služba lásky toto základní místo, ukázalo se nám, že jako veškeré jednání církve musí být diakonie znamením a nástrojem jednání Božího. A jelikož je to právě Bůh, který jedná diakonicky, který miluje všechny a pomáhá trpícím, musí tak opravdu jednat i církve. V dílech teologů jsme také našli potvrzení pro to, co se nám ukázalo již v biblické části, že je to sám Bůh skrze Ducha svatého, který v křesťanovi a církvi toto jednání podněcuje. Diakonie je pak úzce spojena s celým jednáním církve, zejména pak s dalšími podstatnými prvky (úkoly) církve, kterými jsou zejména liturgie a martyrie. Když jsme se pak konkrétně zabývali diakonií farnosti, ve které se uskutečňuje církve, mluvili jsme o ní jako o základním společenství církve. A zde musí být vzájemná láska a pomoc vidět nejvíce.

Ve třetí kapitole jsme rozebírali a hodnotili námi vybrané dokumenty a texty mající výrazný vliv na současnou pastorační práci ve farnostech české katolické církve. Snažili jsme se zkoumat, zda tyto dokumenty mohou svým pojetím diakonie vést k pochopení a uskutečňování caritas v našich farních komunitách. Ukázalo se nám, že dokument plenárního sněmu *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě* a dokument o *Charitativní služba církve* tuto myšlenku a požadavek jasně obsahují. Překvapilo nás, že jejich pojetí diakonie jako základního úkolu farnosti dokonce předběhlo encykliku *Deus caritas est*. Oba dokumenty o diakonii mluví jako o základní a podstatné funkci církve a každé farnosti vedle hlásání a liturgie. U dokumentu *Charitativní služba církve* jsme navíc kladně zhodnotili dobré zakotvení východiska diakonie a důkladné rozvedení toho, jak by ve farnosti měla být uskutečňována. U obou dokumentů jsme naopak uvažovali nad problematičností uchopení vztahu diakonie komunity farnosti a instituce Charity, které by podle nás vzhledem k dnešní situaci mohlo vést v praxi ke spoléhání na Charitu a podceňování povinnosti celé farnosti. Následně jsme se zaměřili na studijní přípravu budoucích kněží a dokumenty při ní aktuálně používané na obou českých fakultách připravujících bohoslovce. Nejprve jsme analyzovali dokument *Národní rámcový program kněžské formace*, kde jsou obsaženy oficiální požadavky na podobu a obsah studia. Dia-

konie jako úkol farnosti zde v tématech obsažen je. Srovnání aktuální situace vyučovaných témat na obou fakultách vzhledem k naší otázce nám ukázalo značný rozdíl. Na olomoucké fakultě téma diakonie farnosti zařazeno do vyučovacího plánu je; na fakultě pražské naopak spíše jen okrajově, což považujeme za nedostatek. V rámci předmětu církevního práva, majícího výrazný vliv na pastorační praxi, jsme se zabývali *Kodexem kanonického práva*. Ukázalo se nám, že vychází ze staršího pojetí funkcí církve, které se dnes přestává používat, a diakonie mezi nimi tudíž obsažená není. Kanonické právo tak pastorační praxi v tomto směru nepodporuje. Podobný problém vidíme i u *Katechismu katolické církve*. Ten však na rozdíl od právního kodexu obsahuje dobré zakotvení lásky k bližním i potřebu společenství církve pomáhat potřebným a k pochopení služby lásky jako hlavního úkolu církve může vést. K celkovému hodnocení vybraných českých pastoračních dokumentů vzhledem k tématu diakonie farnosti bychom mohli říci dvojí: na jedné straně dokumenty vzešlé v posledních dobách z rukou našich biskupů jsou v tomto směru velice aktuální a dobře ukazují na nutnost uplatňování diakonie církví a farnostmi; na druhé straně starší, celocírkevní dokumenty, k nimž patří *Kodex kanonického práva* nebo *Katechismus katolické církve*, nové pojetí diakonie jako hlavního úkolu církve přímo neobsahují. Avšak zrovna tyto dokumenty mají podle nás na pastorační praxi větší vliv než prvně zmíněné. To však může být vyváženo v předmětu pastorační teologie, alespoň na olomoucké fakultě k tomu jsou vidět nějaké předpoklady.

Jak tedy naše práce odpovídá na svoji hlavní otázku, zda je diakonie podstatným úkolem farnosti? Zcela jednoznačně odpovídáme: ano, diakonie, služba lásky, je přirozenou součástí a zároveň povinností farnosti. Komunita farnosti, která je svoji přirozeností „*communitas amoris*“ a znamením a nástrojem Boží *caritas*, musí diakonii uplatňovat.

Nyní mně, jako autorovi této diplomové práce, zbývá zamyslet se nad jejím průběhem, limity a přínosem. Jsem velice rád, že jsem dostal impulz toto téma zpracovávat. Za normálních okolností bych si asi totiž jeho důležitost pro vlastní život, ale zejména pro pastorační praxi, neuvědomil. Práce ale nebyla jednoduchá. Náročnost zpracování tohoto tématu pro mě plynula zejména z malé dostupnosti materiálů, které jsou převážně v německém jazyku, jenž jsem příliš neovládal. Také novost tématu v pastoračně-teologické reflexi je důvodem nejednotnosti různých pojetí a horší dostupnosti materiálů o tématu pojednávajících. Limity této své práce vidím nejvíce ve druhé kapitole, která by pro úplnost pochopení vyžadovala prostudování mnohé další literatury. Tento nedostatek

souvisí se zmíněnou náročností. Co se týče perspektiv další práce na tomto tématu, zůstává otevřeno mnohé a vyžadovalo by širší zkoumání a odpovědi. Když se dívám na současnou praxi, tázal bych se například, zda se o diakonii dnes nemluví příliš jen jako o jednání, jehož cílem je svědectví, evangelizace, a nezapomíná se na to, že je potřeba ji uplatňovat kvůli trpícímu člověku, protože to potřebuje. Další závažnou otázkou pastorální teologie je, jak konkrétně diakonii uplatňovat ve farnostech, jak k tomu vést celou farnost nebo jak její uskutečňování ve farnosti skloubit s prací Charity profesionální. Úkolem pro celou církev také zůstává prvek diakonie uvést do podvědomí věřících a kněží a přehodnotit pojetí stávajících významných církevních dokumentů, které, jak jsme viděli, diakonii nedoceňují. Doufám, že moje práce a seznámení s tímto závažným tématem nebude zbytečné a ojedinělé a diakonie se bude stále vědoměji stávat základní součástí života církve.

Resumé

Cílem diplomové práce bylo prokázat, zda je diakonie, spočívající zejména v praktickém uplatňování lásky ke všem, zvláště potřebným, podstatným úkolem farnosti. V souvislosti s tím se zabývala důvody důležitosti této funkce místní komunity a situací jejího pojetí v české katolické církvi.

Práce je rozčleněna do tří kapitol. První kapitola se zabývá encyklikou *Deus caritas est*, která je východiskem pro takové pojetí diakonie jako základního úkolu církve a farnosti. Ve druhé kapitole jsou hledány poklady pro toto téma ve svědectví Písma svatého a v pastorálně-teologické reflexi, které dokazují, že je diakonie opravdu základní činností vyplývající z podstaty církve a musí být realizována v každé farní komunitě. Třetí kapitola analyzuje vybrané dokumenty, které mají v české katolické církvi vliv na pastorači. Konkrétně jsou to některé dokumenty vyšlé z české partikulární církve, které tento úkol dostatečně vysvětlují a předkládají, na druhé straně dokumenty celé církve, jako *Kodex kanonického práva* a *Katechismus katolické církve*, které se drží staršího pastoračního modelu, jež povinnost diakonie obsahuje minimálně.

Summary

The aim of this thesis was to prove, that the *diaconia* (charity), practising love to all, especially to needed, is an essential responsibility of the parish. In the connection with that the thesis deals with the ground of this function of the parish and with its situation in the Czech Catholic Church.

The thesis is divided into three chapters. The first concerns with the encyclical *Deus caritas est*, which is a starting point for the interpretation of the diaconia as an essential responsibility of the Church and the parish. In the second chapter a foundation of this theme is searched for in Scriptures and in the theological reflection, that prove the ministry of charity to be really an essential activity of the Church's deepest nature which must be realised in every parish community. The third chapter analyzes chosen pastoral documents that have an impact on the pastoral care in the Czech Catholic Church. Specifically it is some documents come out of the czech particular Church, which explain and present this duty adequately, on the other site it is some documents of the universal Church such as *The Codex iuris canonici* or *The Catechism of the Catholic Church*, which contain an older pastoral model, that does the responsibility incorporate minimally.

Bibliografie

a) Prameny

- BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. Encyklika (25. prosince 2005). [přel. Ctírad Václav Pospíšil]. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6.
- BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. Encyklika O integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě (29. června 2009). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-414-9.
- BENEDIKT XVI. *Verbum Domini*. Posynodální apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve (30. září 2010). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-271-8.
- BENEDIKT XVI. *Sacramentum caritatis*. Posynodální apoštolská exhortace O Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve (22. února 2007). Praha: Paulínky, 2007. ISBN 978-80-86949-32-1.
- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad*. 6. vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Národní rámcový program kněžské formace* (28. ledna 2008). 1. vyd. Praha : Česká biskupská konference, 2008.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Pokoj a dobro. List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskuzi*. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 2000.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Acta České biskupské konference*. Praha: Česká biskupská konference.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9.
- JAN PAVEL II. *Novo millennio ineunte. Apoštolský list na závěr jubilejního roku 2000* (6. ledna 2001). Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001.
- JAN PAVEL II. *Redemptoris missio. Encyklika o stálé platnosti misijního poslání* (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994.
- JAN PAVEL II. *Tertio millennio adveniente. Apoštolský list O přípravě na jubilejní rok 2000* (10. listopadu 1994). Praha: Zvon, 1995.
- Katechismus katolické církve*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-473-3.
- Kodex kanonického práva*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-102-6.
- KONGREGACE PRO BISKUPY. *Apostolorum Successores*. Direktorium pro pastorační službu biskupů (22. února 2004). Vatikán: Città del Vaticano, 2004.

- MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Diakonát, vývoj a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2008. ISBN 978-80-87183-07-6.
- NESTLE, E., ALAND, K. [ET AL.]. (ED.). *Novum testamentum Graece et Latine*. 27. vyd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1984. ISBN 3-438-05401-9.
- PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka: Biblické kořeny křesťanského jednání*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-367-8.
- PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-014-1.
- PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*. Apoštolská exhortace Hlásání evangelia (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5.
- PLENÁRNÍ SNĚM KATOLICKÉ CÍRKVE V ČR. *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-162-9.
- SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSKOEFERENZ (ED.), *Caritas als Lebensvollzug der Kirche und als verbandliches engagement in Kirche und Gesellschaft* (23.9.1999). Die deutschen Bischöfe: Erklärungen der Kommissionen 22. Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 1999.

b) Literatura

- ARNOLD, F.X. ... [ET AL.] (ED.). *Handbuch der Pastoraltheologie: praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Band I. Freiburg: Herder, 1964. ISBN neuvedeno.
- BALÁŽ, M., PUPÍK, Z., ŠVEC, P. (ED.). *Pastoračná činnosť vo farnosti a diecéze*. Žilina: Inštitút Communio, n.o., 2011. ISBN: 978-80-970613-2-6.
- BEDNÁŘ, M., SYNKOVÁ J. (ED.). *Spravedlnost a služba V: Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální Olomouc*. Olomouc: CARITAS-VOŠ sociální, 2011. ISBN 978-80-260-0438-7.
- BROWN, E.E, FITZMYER, J.A, MURPHY, R.E. (ED.). *The New Jerome Biblical Commentary*. New Jersey: Prentice hall, 1990. ISBN 0-13-614934-0.
- BUCHBERGER, M. (ED.). *Lexikon der Pastoral. Lexikon für theologie und kirche*. 3. vyd. Breisgau: Herder, 2002. Band 1 und 2. ISBN 3-451-22020-2.
- CASSIDY, G. (ED.). *Who is my neighbour: Deus caritas est: An Encyclical for Our Times?*. Dublin: Veritas, 2009. ISBN 978 1 94730 188 8. 215s.
- Communio: International Catholic Review*. Washington: Communio, Summer 2002. ISSN 0094 2065.
- Communio: Mezinárodní katolická revue*. Praha: Trinitas, 2001. č. 1., pro Sdružení Communio. ISSN 1211-7668.

- Die neue Ordnung*. Walberberg: Vyd. Institut für Gesellschaftswissenschaften. ISSN 09 32-76 65.
- DOLEŽEL, J. (ED.). *Spravedlnost a služba II: Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální Olomouc*. Olomouc: CARITAS-VOŠ sociální, 2008. ISBN 978-80-254-1072-1.
- DUFOUR, X. L. ... [ET AL.] (ED.). *Slovník biblické teologie*. [Z franc. orig. *VOCABULAIRE DE LA THÉOLOGIE BIBLIQUE*, vydaného nakladatelstvím Les Éditions du Cerf v Paříži přel. P. Kolář]. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991. ISBN neuvedeno
- FIETTA, PIETRO. *Církev, diakonia spásy: Základné rysy ekléziologie*. [Z ital. orig. *CHIESA, DIACONIA DELLA SALVEZZA*, vydaného nakladatelstvím Messagero de s. Antonio v Padově]. 1. vyd. Prešova: Vydavatelství Michala Vaška, 2001. ISBN 80-7165-316-0.
- GRAUBNER, J. *Jak si představují farnost dnes*. 1. vyd. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2005. ISBN 80-7266-219-8.
- HOJDA, J. (ED.). *Farnost na přelomu století: Teologická reflexe*. Svitavy: Trinitas, 2000. ISBN 80-86036-47-2.
- KARRER, L.(ED.). *Handbuch der praktischen Gemeindefarbeit*. 1. vyd. Freiburg im Breisgau: Herder, 1990. ISBN 3-451-21657-4.
- KLIESCH, K. *Skutky apoštolů*. [z německého originálu přeložila Jana Veselá]. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-287-0.
- KOL. AUTORŮ. *Studijní texty ze spirituální teologie IV.: Duchovní život a kerygma*. Olomouc: Centrum Aletti, 2010. ISBN 978-80-7312-048.0.
- de LUBAC, H. *Meditace o církvi*. [z fr. orig.. přel. Tomáš Parma]. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-120-9.
- MARTINEK A KOL. (ED.). *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 2. vyd., 2010. ISBN 978-80-904137-6-4.
- MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. [Z něm. orig. *KATOLISCHE DOGMATIKA: FÜR STUDIUM UND PRAXIS DER THEOLOGIE*, vyd. nakl. Verlag Herder Freiburg r. 2005, přel. Jan Frei ... et al.]. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-259-6.
- PESCH, R. *Die Diakonie der Gemeinde nach dem Neuen Testament*. [Herausgegeben vom Generalsekretariat des Deutschen Caritasverbandes]. Freiburg: Druck und Verlag Emmendingen, [ca.1975]. 22s. ISBN neuvedeno.
- POMPEY, H., DOLEŽEL, J. (ED.). *Mezinárodní konference Deus caritas est: Církev jako společenství lásky ve službě trpícímu člověku*. Olomouc: Heinrich Pompey, Jakub Doležel, 2007. ISBN 978-80-254-1350-0.
- POSPÍŠIL, C.V. *Dar Otce i Syna. Základy systematické pneumatologie*. 1. vyd. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1999. ISBN 80-7266-005-5.

- POSPÍŠIL, C.V. *Teologie služby*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-748-1.
- RAHNER, K., VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*. [Z něm. orig. *KLEINES THEOLOGISCHES WÖRTERBUCH*, vyd. nakl. Herder Freiburg v Breisgau r. 1988, přel. Fr. Jirsa ... et al.]. 2. vyd (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2009. 496s. ISBN 978-80-7021-934-8.
- RAHNER, K. *Schriften zur Theologie*. Köln: Benziger Verlag, 1967. Band VIII.
- Studia theologica: Teologický časopis Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého a Teologické fakulty Jihočeské univerzity ve spolupráci s Teologickou fakultou Trnavské univerzity*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISSN 1212-8570.
- ŠPIDLÍK, T., RUPNÍK, I.M... et al. *Nové cesty pastorální teologie. Krása jako východisko*. [Z it. orig. *TEOLOGIA PASTORALE. A PARTIRE DALLA BELLEZZA*, vyd. nakl. Refugium Velehrad-Roma r. 2005, přel. Pavel Ambros ... et al.]. 1. vyd. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008. ISBN 978-80-86715-97-1.
- Teologické texty: Časopis pro teologii a duchovní život*. Praha: Vyd. Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. ISSN 0862-6944.
- TICHÝ, L. *Slovník novozákonní řečtiny*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Burger, 2001. ISBN 80-902798-5-6.
- VÖLKL, R. *Caritas der Gemeinde. Neutestamentliche Grundlegung*. Freiburg: Deutschen Caritasverband, 1976, 35s. ISBN neuvedeno.
- ZULEHNER, P.M. *Pastoraltheologie. Band 2: Gemeindepastoral: Orte christlicher Praxis*. 1. vyd. Düsseldorf: Patmos, 1989. ISBN 3-491-77659-7.

c) Jiné zdroje

- AMBROS, P. *PT 2010_2011_2012*. Anotace pastorální teologie. [Internet] 29.11.2011 [20.3.2012]. Staženo z: <<https://www.portalcmf.upol.cz/open.php?type=2&id=16016>>.
- BENEDIKT XVI. *Promluva k účastníkům konference Cor unum* (23.1.2006).[Internet] 1.2.2006 – [5.2.2011]. <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2006/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20060123_cor-unum_en.html>.
- BENEDIKT XVI. *Generální audience 18.ledna.2006*. (Anglický překlad). [Internet] 18.1.2006 – [2.6.2011] <<http://www.zenit.org/article-15040?l=english>>.
- BENEDIKT XVI. *Generální audience 18. ledna 2006*. [Internet] 19.1.2006 – [4.4.2012]. <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/audiences/2006/documents/hf_ben-xvi_aud_20060118_it.html>.

- CBCP NEWS. *John Paul II started Deus Caritas Est, says Cordes*. [Internet] 23.1.2009 - [2.6.2011]. <<http://www.cbcnews.com/?q=node/6982>>.
- CORDES, PAUL JOSEF. ORMEROD N. *Deus caritas est - God is Love*. [Internet] 2007 - [3.6.2011]. <<http://www.catholicaustralia.com.au/page.php?pg=churchdocs-deuscaritasest1>>.
- DIE DEUTSCHEN BISCHÖFE. *Berufen zur caritas*. Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 2009. 52s. [Internet] 2009 – [7.4.2012]. Staženo z <<http://www.caritas-ac.de/publikationen/Studiennachmittag-Berufen-dt-Bischoefe.pdf>>.
- OPATRŇY, M. *Diakonická teologie. Studijní materiály* [Internet] 16.4.2008 [20.3.2012]. Staženo z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/02b0d12a07a8d2e8>>.
- OPATRŇY, M. *Realizační formy církve*. Text připomínky k jednání Plenárního sněmu. [Internet] – [18.1.2011]. <<http://snem.cirkev.cz/index8ec4.html?menu=172&pub=64&id=89>>.
- POMPEY, H. *Křesťanská sociální nauka jako inspirace pro křesťanskou sociální práci*. [Internet] 24.4.2010 – [20.1.2011]. Staženo z <http://www.upol.cz/uploads/media/Krestanska_socialni_nauka_jako_inspirace_pro_krestanskou_socialni_praci.doc>.
- TISKOVÉ STŘEDISKO ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE. *Zpráva Biskupové se zabývali činností Charity*. [Internet] 6.7.2011 [22.3.2012]. <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/biskupove-se-zabyvali-cinnosti-charity>>.
- WEIGEL G. *From Centesimus Annus to Deus Caritas Est: The Free and Virtuous Society of the 21st Century*. [Internet] 13.12.2006 - [14.6.2011]. <http://www.eppc.org/publications/pubid.2788/pub_detail.asp>.

Seznam použitých zkratk a symbolů

AG	<i>Ad Gentes</i> , dekret 2. vatikánského koncilu o misijní činnosti církve (7. prosince 1965)
CIC	<i>Codex iuris canonici – Kodex kanonického práva</i>
DCE	BENEDIKT XVI. <i>Deus caritas est</i> , encyklika (25. prosince 2005)
GS	<i>Gaudium et spes</i> , pastorální konstituce 2. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě (7. prosince 1965)
KKC	<i>Katechismus katolické církve</i>
KSNC	<i>Kompendium sociální nauky církve</i>
LG	<i>Lumen gentium</i> , věroučná konstituce 2. vatikánského koncilu o církvi (21. listopadu 1964)
RM	<i>Redemptoris missio</i> , encyklika o stálé platnosti misijního poslání (7. prosince 1990)
TT	periodikum <i>Teologické texty</i>
VD	<i>Verbum Domini</i> , posynodální apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve (30. září 2010)
čl.	článek
n	následující verš
nn	následující verše

Zkratky biblických knih jsou převzaty z Nového zákona: textu užívaného v českých liturgických knihách.

Biblické citace jsou převzaty z Českého ekumenického překladu Bible.